

«ОЛИМПИАДА УМИДЛАРИ-2001» ДАВОМ ЭТМОҚДА

Kuch - bilim va tafakkurda

Ma'rifa!

МАБРИФАТ • ХАЛҚ ЗИЁЛИЛАРИ ГАЗЕТАСИ •

1931 йилдан чиқа бошлаган 2001 йил 19 май, шанба Баҳоси сотувда эркин нархда № 39 (7338)

ЎЗБЕКИСТОН СПОРТИНИНГ КЕЛАЖАК ЮЛДУЗЛАРИ

“Хеч бир нарсa мамлакатни спортчи-лик тез дунёга танитмайди”. Президентимиз Ислам Каримов томонидан таъкидланган бу эътироф ҳаётий ҳақиқат. Истиқлол имкониятларимиз доирасини нақадар кенгайтирган бўлса, спортчиларимиз ундан шу қадар фойдаланишга интиломқдалар, юксак даражадаги мусобақаларда галаба қозониб, Ватанимиз байроғини ҳилпирайтиб, катта-катта майдонларда мадҳиямизни янграйтиб, юрт шаънини кўтармоқдалар, ҳимоя қилмоқдалар. Уларнинг ғолибона одимлари Ўзбекистон фарзандларини руҳлантириб, Ватанни севишга, ардоқлашга, у билан фахрланишга, акалари, опалари изидан бориб, мушқил Ўзбекистон шухратини оламга ёйишга ундамоқда. “Фарзандлари соғлом юрт қудратли бўлур” шиори остида биринчи бор ўтказилаётган “Олимпиада умидлари-2001” спорт мусобақалари шундай улкан ишларга чоғланаётган ёшларни синовдан ўтказиб, пишитмоқда.

Янги аср, янги мингйиллик умумтаълим мактабларининг спортсевар ўқувчилари учун шундай нуфузли мусобақалар билан бошлангани улкан аҳамиятга ва чуқур маънога эга. “Олимпиада умидлари-2001” баҳслари 2000 йилнинг сентябрь ойида бошланиб, биринчи босқичда 9503 та умумтаълим мактабларининг 3 млн.345 минг нафарга яқин ўқувчи-ёшлари иштирок этдилар. Туман миқёсида ўтган иккинчи босқич ўйинларида эса 1 млн.300 минг нафардан ошди.

ёш спортчилар ўзаро беллашишди.

Учинчи—вилоят босқичи мусобақаларида 30 минг нафарга яқин ёш спортчи баҳс олиб бориб, улардан 1918 нафари ҳал қилувчи тўртинчи босқич мусобақалари учун саралаб олинди. Унда ғолиб чиққанлар муносиб тақдирланади. Спорт—саломатлик гарови. Бу борада ютқазганлар бўлмайдилар. Демак, юртимизда 3 млн.345 мингга яқин ғолиб, Ватанга хизмат қилишга тайёр ёш авлод бор!

“Олимпиада умидлари-2001” мусобақалари тўртинчи босқичи Тошкент шаҳрида юксак савияда ташкил қилинди ва ўтказилмоқда. Баҳсларга юқори малакали ҳакамлар ҳакамлик қилишаётир. Баскетбол ва қўл тўпи бўйича ўйинлар Миробод туманидаги 110-мактаб ҳамда Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаштириш инженерлари институти спорт залларида бўлиб ўтмоқда. Волейболчилар Тошкент шаҳридаги 242-мактаб майдонларида баҳс юритишаётир. Шахмат муҳлислари Шайхонтоҳур туманидаги 15-болалар ва ўсмирлар спорт мактабида ўтказилаётган қизгин баҳсларни томоша қилишаётган бўлсалар, Мирзо Улуғбек туманидаги 171-мактабда стол тенниси, МХСК ва “Чилонзор” стадионларида эса футбол мусобақалари бўлиб ўтмоқда. Енгил атлетика баҳслари эса МХСК стадионида 21 май куни бошланади.

(Давоми 3-бетда)

ДАРСЛИКЛАРНИНГ ЯНГИ АВЛОДИ ЯРАТИЛМОҚДА

Куни кеча Республика Таълим марказида “Ўзлуксиз таълим тизимини дарслик ва ўқув қўлланмаларининг янги авлоди билан таъминлаш” мавзuida ўтказилган кўргазма-семинарда дарсликлар ва ўқув қўлланмаларини яратиш тизимини янада такомиллаштиришга алоҳида урғу берилди.

ХАЙРАТ

Кўргазма-семинар очилиши аввалида РТМ фойесидида кейинги йилларда чоп этилган дарслик ва ўқув қўлланмалари кўргазмаси намойиш этилди. Анжуман иштирокчилари умумий ўрта таълим йўналишида 142 номдаги дарсликлар ва ўқув қўлланмалари билан танишдилар.

Кўргазмада ўрта махсус, касб-хунар таълими ҳамда олий таълим йўналишлари бўйича ҳам дарсликлар, ўқув қўлланмалари намойиш қилинди. Мамлакатимиз таълим тизимининг ўрта бўғини йўналиши бўйича ташкил этилган кўргазмада асосан ушбу тизимда янгидан яратилган ўқув қўлланмалари ва дарсликлар, академик лицейлар ва касб-хунар коллежлари учун умумтаълим фанлари бўйича маърузалар матнлари ва таянч конспектлари, ушбу тизим учун Олий таълим вазирлиги томонидан тақдим этилган иқтисодиёт назарияси, ҳуқуқшунослик, Ўзбекистон тарихи, фалсафа, психология, социология, маданиятшунослик, ахлоқшунослик каби ижтимоий-гуманитар фанлар бўйича маъруза матнлари қўйилди.

Уларни томоша қилган иштирокчилар қисқа давр ичида шунча янгилик-

лар юзага келганидан хайратга тушишди. Бунга кўргазма-семинарда ҳозир бўлган Қорақалпоғистон Республикаси Жўқорғи Кенгеси раиси ўринбосари, Тошкент ва вилоятлар ҳокимлари ўринбосарлари, ВХТБ бошлиқлари, олимлар, дарсликлар муаллифлари, институт ва университет ректорлари, амалиётчи ўқитувчилар, методистлар ҳам эътироф этишди.

ТАЛАБГА ЯРАША ШАРТ-ШАРОИТ

Кўргазма-семинарнинг ялпи мажлисини Ўзбекистон Республикаси Бош вазири ўринбосари Ҳамидулла Кароматов очди ва олиб борди. Ҳамидулла Кароматов мажлисни ижтимоий йўналишдаги дарсликлар мазмун-моҳияти ҳақидаги фикр билан бошлади. Нотиқ миллий истиқлол ғояси ва унинг асосий тушунча ва тамойиллари ишлаб чиқилганлиги навбатдаги вазифа эса уларни соддароқ тарзда, маҳаллий материаллар асосида ўғил-қизлар тафаккурига мослаб етказиб бериш эканлигини таъкидлаб ўтди. Афсуски, айрим тарих, адабиёт дарслик-

(Давоми 2-бетда)

«Оқшом»ни
ўтказиш
шартми?

4-бет

Мехмонхона
Кўнгил
кўнгилдан сув
ичар

5-бет

Ўзбекистон халқ
таълими
вазирлигининг
тавсиялари

6-бет

Маркетинг: ҳали
фойдаланилмаган
имкониятлар кўп

7-бет

Инглиз тили
сабоқлари

12-бет

Кимёвий
реакциялар
кинетикаси

13-бет

ДАРСЛИКЛАРНИНГ ЯНГИ АВЛОДИ ЯРАТИЛАМОҚДА

(Давоми.
Боши 1-бетда)

ларида ҳамон камчиликлар уч-
раётир, олий ўқув юртлари учун
яратилган дарсликлар ичида та-
лабаларни чалғитувчи матнлар
мавжуд. Шундай дарсликларни
синчиклаб ўқиб, назардан ўтка-
зиб чиқиш зарур...

Мукаммал дарслик, қўлланма
устида ишлаётган муаллифлар
меҳнати эса етарли рағбатлан-
тирилади, ҳаттоки, уларга илмий
даража ҳам берилди. Албатта,
бу мустақил юрда муаллиф
меҳнати юксак баҳоланаётгани-
дан далолатдир.

Мустақиллик йилларида уз-
луксиз таълим тизимини янги
авлод дарсликларини ва ўқув
қўлланмалари билан таъминлаш
натижалари, муаммо ва ечимлар
хусусида Ўзбекистон Республи-
каси халқ таълим вазирлиги Ри-
бой Жўраев, олий ва ўрта мах-
сус таълим вазирлиги Саидхўра-
р Фуломов, Давлат матбуот кўми-
тасининг раиси Рустам Шогўло-
мовлар сўзга чиқишди. Нотиқ-
лар мустақиллик йилларида чи-
қарилган дарсликларнинг қўла-
ми, мазмуни, моҳияти тўғриси-
да атрафлича гапирди. Улар-
нинг дарсликлар мазмун-мунда-
рижасини яхшилаш, ноанъана-
вий дарсларга ўрин ажратиш,
ўқув юртларида интернет тизи-
мидан фойдаланиш, муаллиф-
ларни маблағ билан таъминлаш,
янги технологиялардан фойда-
ланишни ўрганиш, айланма
маблағларни ҳаракатга келти-
риш борасидаги таҳлилий фикр-
ларни кўпчиликка манзур
бўлди.

Кўргазма-семинар ишида
Ўзбекистон Республикаси Пре-
зиденти Давлат маслаҳатчиси
Тўхтапўлат Рискиев қатнашди ва
кўтарилган долзарб масалалар-
га ўз муносабатини билдирди.

МУАММОЛАР ЕЧИМИ ИЗЛАНДИ

Таълим тизимини дарслик-
лар билан таъминлашда, дарс-
ликларни яратишда ютуқлар
қаторида муаммолар ҳам пайдо
бўлди. Шу боисдан ҳам кўргаз-
ма-семинарда кўтарилган маса-
лаларни иштирокчилар шўба-
ларга бўлинган ҳолда ўрганди-
лар, таҳлил қилдилар. Умумий
ўрта таълим йўналиши шўба-
сини Ўзбекистон Республикаси
халқ таълими вазирлигининг би-
ринчи ўринбосари Рустам
Ахлиддинов бошқарди. Шўба-
да асосий эътибор муаммони
ўртага ташлаб, унинг ечимини
излашга қаратилди.

Шўбада ХТВ бошқармаси
бошлиғи Раъно Отабоева
умумий ўрта таълим тизимида
дарслик ва қўлланмалар янги
авлодини яратиш ва таъминлаш-
даги муаммолар, уларнинг ечи-
мига тўхталди. Шунингдек, у ва-
зирлик қошида дарсликлар
бўйича эксперт гуруҳи ташкил
этилганини айтиб, илмий-мето-
дик кенгашлар таркибини кўриб
чиқиш, муаллифлар гуруҳини
шакллантириш, дарсликлар яра-
тиш тизимини янада такомил-
лаштириш каби тақлифларини
билдирди.

Олий тоифали ўқитувчи Му-
каррам Мўйдинова фикрлари
Миллий истиқлол ғояси талаб-
лари асосида ижтимоий билим-
лар йўналишидаги дарсликлар-
нинг янги авлодини яратиш би-
лан боғлиқ вазифалар тўғриси-

да бўлди. Педагогика фанлари
доктори, профессор Д.Шодиёв,
менежер Гўзал Тугеевалар "Кад-
рлар тайёрлаш миллий дастури"
талаблари асосида аниқ фанлар
йўналишида ўқув-методик ком-
плекслар яратиш, Осиё Тарақ-
қиёт банки кредит маблағлари
ҳисобидан амалга оширилаётган
лойиҳа доирасида дарсликлар
нашр тизимини шакллантириш
бўйича тақлифларини ўртага
ташлашди. Буларга биргаликда
атрофлича жавоб изланди.

Шўбада РТМ директори Гу-
ландон Алимова ДТС талаблари
асосида умумий ўрта таълим ти-
зимини методик жиҳатдан таъ-
минлаш истиқболлари тўғриси-
да амалий фикрлар билдирди.
"Маънавият" нашриёти дирек-
тори Суннатилла Аҳмедов эса
йиғилишларга тажриба алма-
шиш мақсадида Англияга қилин-
ган хизмат сафари натижалари
ҳамда ўрганилган тажрибаларни
ҳаётга татбиқ этиш йўллари
ҳақида сўзлаб берди.

Умуман, умумий ўрта таълим
йўналиши шўбасида билдирил-
ган таҳлилий фикрлар, муҳока-
ма, мунозаралардан сўнг амалий
тақлифлар инobatга олинди, яку-
ний ҳулосалар чиқарилди.

ДОЛЗАРБ ВАЗИФАЛАР АНИҚЛАНИБ ОЛИНДИ

Куннинг иккинчи ярмида
ташкил этилган шўба йиғилиш-
ларидан бири ўрта махсус,
касб-хунар таълими йўналиши-
да бўлиб ўтди. Уни ЎМКХТ Мар-
кази раҳбарининг биринчи
ўринбосари Хайриддин Массу-
дов олиб борди. У йиғилишда
иштирок этаётган олимлар, му-
аллифлар ва соҳа ходимларини
сўнгги йилларда академик ли-
цейлар ва касб-хунар коллежла-
ри учун яратилаётган ўқув
қўлланмалари ва дарсликлар
билан таништириб бораркан,
шўба қатнашчилари диққатини
ушбу йўналишда мавжуд бўлган
долзарб вазифаларга қаратди.
ЎМКХТ Маркази соғлом авлод
камолоти ва гуманитар таълим
бўлими бошлиғи Мойли Лафа-
сов академик лицей ва касб-
хунар коллежлари учун ижтимо-
ий-гуманитар фанлардан дарс-
лик яратишда қўйиладиган та-
лаблар хусусида гапириб, муал-
лифлар ушбу талаблар доираси-
да ишга ёндашишлари керак-
лигини уқтирди. Самарқанд
Давлат университети қошидаги
академик лицей ўқитувчиси, ака-
демик лицейлар учун 2-қисм-
лардан иборат "Алгебра ва ма-

тематик анализ асослари" ўқув
қўлланмаси муаллифларидан
бири Абдуҳаким Абдуҳамидов
аниқ фанлардан дарслик яра-
тишда предметлараро боғлиқ-
ликка эътибор қаратди.
ЎзПФИТИ илмий ходими У.Ни-
шоналиев янги турдаги таълим
муассасалари учун дарслик яра-
тишнинг психологик асослари
тўғрисида, дарслик муаллифла-
ридан бири Т.Икромов, Низо-
мий номидаги ТДПУ профессо-
ри Б.Тўхлиевлар академик ли-
цей ва касб-хунар коллежлари
учун мутахассислик фанларидан
дарслик яратишдаги мавжуд
муаммолар ва уларни бартараф
этиш йўллари хусусида сўз
юртдилар.

ЎМКХТ Ривожлантириш ин-
ститути илмий ишлар бўйича би-
ринчи проректори Шухратулла
Алламуратов мазкур тизим учун
давлат таълим стандартларига
мос дарсликлар яратишда ин-
ститут томонидан олиб борила-
ётган ишлар тўғрисида гапира
туриб, янгида ёзилаётган дарс-
ликлар ЎМКХТРИ илмий кен-
гашидан тасдиқдан ўтса мақсад-
га мувофиқ бўлиши ҳақида
фикр билдирди. Шундай қилиб,
баҳс-мунозараларга бой бўлган
шўба йиғилишининг якуний ҳу-
лосалари чиқарилиб, яқин ке-
лажакда соҳа ходимлари олди-
да бажарилиши зарур бўлган
долзарб вазифалар белгиланиб
олинди.

ЭСКИЧАСИГА ИШЛАБ БЎЛМАЙДИ

Учинчи шўба йиғилиши
олий таълим йўналиши бўйича
бўлди. Уни кириш сўзи билан

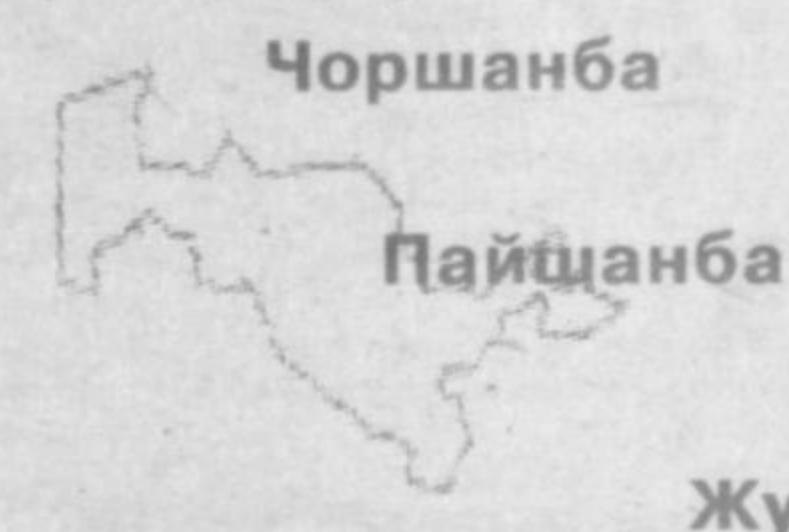
Олий ва ўрта махсус таълим ва-
зирлигининг биринчи ўринбосари
Р.Қосимов очди ҳамда ижтимо-
ий-гуманитар ва иқтисодий фан-
ларнинг дарслик ва ўқув қўллан-
малари билан таъминлашдаги
тажрибалар тўғрисида ўз фикри-
ни баён этиб, бугунги кундаги
фан адабиётлари ва қўлланма-
ларида эски тузум сарқитлари
ҳамон мавжудлигини гапирди.
Шундан сўнг Ўзбекистон Рес-
публикаси Президенти Дево-
нининг етакчи консультанти
Қ.Назаров "Миллий истиқлол
ғояси: асосий тушунча ва тамой-
иллар" фанининг услубий таъ-
миноти мавзусида чиқиш қил-
ди. Семинар давомида, шунин-
гдек, олий ва ўрта махсус мак-
таб муаммолари институти ди-
ректори ўринбосари К.Рўзиев,
Тошкент тўқимачилик ва енгил
саноат институти профессори
О.Қудратов, Андижон Давлат
университети ректори С.Зай-
нобиддинов ҳамда "Ўзбекистон"
нашриёти директори муовини
Ш.Усмонхўжаевлар ўз маъруза-
лари билан иштирок этишди.
Сухбат чоғида дарсликлар яра-
тишдаги баъзи камчиликлар,
китобларнинг сифати, муаллиф-
лик қалам ҳақи ҳамда хусусий
босмаҳоналар фаолиятлари
ҳақида, шунингдек, дарслик
ёзишда олимларнинг бир тану
бир жон бўлиб хизмат қилмаёт-
ганликлари, натижада турли хил
фикрлар пайдо бўлаётганлиги
тўғрисида баҳс-мунозара савол-
жавоб тарикасида бўлиб ўтди.
Шу ўринда АНДУ ректори
С.Зайнобиддиновнинг вилоятда
нашриётларни ривожлантириш
тўғрисидаги тақлифи барчага
маъқул бўлди. Хулоса қилиб
шунинг айтса бўладики, семинар-
да кўтарилган бу каби муаммо-
лар узлуксиз таълим тизимини
дарслик ва ўқув қўлланмалар-
нинг янги авлоди билан таъ-
минлаш жараёнидаги ҳал қили-
ниши кечиктирилмайдиган ма-
салалардан эканлиги яна бир
бор исботланди.

Қурбонбой МАТҚУРБОНОВ,
Нурлан УСМОНОВ,
Фарҳод ЭРДОШЕВ,
"Маърифат"нинг
махсус мухбирлари

Суратларда: кўргазма-се-
минар жараёнидан лавҳалар

Бурҳон РИЗО
олган суратлар.

СЎНГГИ УЧ КУН МУЖДАЛАРИ

ЭЛ-ЮРТ ХУРМАТИГА САЗОВОР ИНСОН

Ўзбекистон Респуб-
ликаси Президентининг
Фармони билан Ўзбеки-
стон Республикаси халқ
артисти, бастакор Му-
тал (Мутаваккил) Муза-
инович Бурҳонов кўп
йиллик самарали ижо-
ди, ўзбек миллий му-
сиқа маданиятининг ри-
вожига қўшган улкан
ҳиссаси, халқимиз маъ-
навиятини юксалтириш-
даги катта хизматлари
учун "Эл-юрт хурмати"
ордени билан мукофот-
ланди. Алишер Навоий
номидаги Давлат акаде-
мик опера ва балет кат-
та театрида бастакор-
нинг 85 йиллигига ба-
ғишланган тантанали
кечада ушбу юксак му-
кофот Мутал Бурҳонов-
га топширилди.

ЎЗИМИЗНИ ЎЗИМИЗ БОШҚАРАМИЗ!

Олий Мажлис Кенга-
шининг "Фуқаролар-
нинг ўзини ўзи бошқа-
риш органларига сай-
лов ўтказишни ташкил
этиш тўғрисида"ги Қа-
рорига мувофиқ, шу
йилнинг май-июнь ой-
ларида фуқаролар йи-
гилари раислари
(оқсоқоллари) ва улар
маслаҳатчиларининг
сайлови бўлиб ўтади.
Барчамиз учун дахлдор
бўлган ушбу жараёни
матбуотда ва оммавий
ахборот воситаларида
етарлича, ушбу сайлов-
ни ўтказиш бўйича иш-
лаб чиқилган меъёрий
ҳужжатларга асослан-
ган ҳолда ёритиш маса-
ласига бағишланган се-
минар кенгаш Ўзбеки-
стон Республикаси
Олий Мажлисида бўлиб
ўтди.

"ЎЗБЕКНЕФТГАЗ" ХУСУСИЙЛАШАДИ

Тошкентдаги "Интер-
континентал" меҳмон-
хонасининг "Амир Те-
мур" залида бўлиб
ўтган "Ўзбекистон не-
фти ва газ" (OGU) мав-
зусидаги халқаро кон-
ференцияда "Ўзбек-
нефтгаз" миллий ком-
панияси ва унинг шўба
корхоналари хусусий-
лаштирилиши ҳақида
эълон қилинди.

ЎЗБЕКИСТОН СПОРТИНИНГ КЕЛАЖАК ЮЛДУЗЛАРИ

(Давоми. Боши 1-бетда)

Ватанимиз келажаги бўлган ўқувчи-ёшлар ўртасидаги мусобақаларнинг юқори савияда ўтказилиши Халқ таълими вазирлиги томонидан назорат қилиб борилмоқда. ХТВ ҳарбий ватанпарварлик ва жисмоний тарбия бўлими бошлиғи Турсункул Мухиддинов бошчилигидаги республика бош штаби аъзолари бу ўзига хос анжуманнинг ўзига хос тарзда ўтиши учун жон куйдиришмоқда.

Шуни қайд этиб ўтиш лозимки, барча вилоятлардан келган ёш спортчиларнинг мусобақалардан бўш пайтларини мазмунли ўтказиш чора-тадбирлари ҳам кўрилган. Улар жойлашган муассасаларда дам олиш соатлари, муסיкий дастурлар намоён этилмоқда. Кеча, 18 май куни эса Чилонзор туман ҳокимлигининг махсус қарори билан Мирзо Улуғбек номидаги маданият ва истироҳат боғи бир кун тўлиғича "Олимпиада умидлари-2001" спорт мусобақалари иштирокчилари учун бепул хизмат қилди. Тошкент шаҳар ҳокимлиги эса пойтахтимиздаги барча бозорлар вакиллари зиммасига ёш спортчиларни баҳор неъматлари—хўл мева, кўкатлар билан бепул таъминлашни юклаган. Хуллас, Ўзбекистон спортининг келажак юлдузларининг порлашлари учун барча имкониятлар ишга солинмоқда.

БЕЛЛАШУВЛАР ДАВОМ ЭТМОҚДА

Келажақда "Умид ниҳоллари" дея ном олиб юртимиз шарафини бутун дунёга таратувчи спортчиларни шояга етказиш мақсадида бугун республикамиз мустақиллигининг 10 йиллигига бағишлаб ўтказилаётган мактаб ўқувчилари ўртасидаги "Олимпиада умидлари-2001" спорт мусобақаларининг ҳаяжонли даври бошланди.

Спортнинг оммавий 7 тури бўйича ўтказилаётган ушбу мусобақаларнинг ҳозиргача баскетбол, кўл тўпи, волейбол, стол тенниси спорт турларининг тўртинчи босқич мусобақаларидаги 1-тури ўз нихоясига етмоқда. Мурасасиз ва қизгин баҳслар остида кечаётган мусобақаларда жамоалар ўзларининг нимага қодир эканлигини намоён этишмоқда. Ушбу мусобақаларда икки гуруҳга бўлиниб иштирок этаётган барча вилоят ва Қорақалпоғистон республикаси ҳамда Тошкент шаҳар жамоалари ҳозиргача ўтказилган спортнинг ўғил болалар ўртасида кечаётган баскетбол тури бўйича қуйидаги натижаларга эришдилар.

Учрашувнинг биринчи куни бўлган—14 май куни 1 гуруҳдаги Тошкент вилояти вакиллари, Жиззах вилояти спортчи ўқувчилари билан учрашиб, 51:22 ҳисобида ташаббусни ўз қўлларига олдилар. Бухоро вилояти вакиллари эса қашқадарёлик дўстлари билан бўлган баҳсларда 63:23 ҳисобини қайд этишди. Фарғона вилояти ҳамда Навоий вилоятлари ўртасидаги кечган беллашувларда эса 51:42

ҳисоби билан фарғоналик ўқувчилар ўйинни бой беришди.

Иккинчи гуруҳ учрашувларида эса:

Наманган—Самарқанд 56:45

Сирдарё—Сурхондарё 43:24

Қорақалпоғистон Республикаси—Хоразм 43:30 натижалари қайд этилди.

Учрашувларнинг иккинчи куни 15 май соат 9:00 да бошланган баҳслар янада ўзгача шиддат касб этди. Унда:

1-гуруҳда иштирок этган

Тошкент шаҳар—Бухоро 52:39

Фарғона—Жиззах 47:26

Навоий—Қашқадарё 65:5 натижалари қайд этилган бўлса, куннинг иккинчи ярмида бошланган 2-гуруҳ вакиллари учрашувларида қуйидаги натижаларга эришилди:

Тошкент вилояти—Қашқадарё 53:14

Сирдарё—Хоразм 62:33

Наманган—Сурхондарё 51:16

Андижон—Самарқанд 48:32

Мурасасиз кечаётган баскетбол бўйича ўғил болалар ўртасидаги 4-босқич мусобақаларининг саралаш ўйинлари ҳали давом этмоқда.

ШАХМАТ

Шайхонтохур туманидаги 15-болалар ва ўсмирлар спорт мактабида "ақл гимнастикаси" баҳслари давом этмоқда. Унда 14 жамоа 2 гуруҳга бўлинган ҳолда кураш олиб бораётди. Ҳар бир жамоада 6 нафардан (3 ўғил, 3 қиз болалар) ёш шахматчи бор. Баҳсларни хизмат кўрсатган спорт устаси Андрей Мирзааҳмедов бошчилигидаги ҳакамлар назорат қилишаётди. Ҳолилар 23 май куни аниқ бўлади.

Қорақалпоғистон Республикаси—Қашқадарё 18:11

Жиззах—Сурхондарё 12:24

15 май

Қашқадарё—Жиззах 9:7

Наманган—Қорақалпоғистон Республикаси 18:11

Тошкент вилояти—Сирдарё 3:20

Фарғона—Навоий 5:8

Хоразм—Андижон 9:22

Тошкент шаҳри—Самарқанд 26:11

16 май

Навоий—Хоразм 8:10

Бухоро—Фарғона 8:18

Жиззах—Наманган 13:19

Сурхондарё—Қашқадарё 20:5

Қорақалпоғистон Республикаси—Тошкент вилояти 11:3

Андижон—Тошкент шаҳри 16:28

17 май

Наманган—Сурхондарё 16:16

Сирдарё—Қорақалпоғистон Республикаси 7:8

Хоразм—Бухоро 16:7

Самарқанд—Андижон 5:9

Тошкент вилояти—Жиззах 3:10

рини оширади. Қолаверса, бу йилги ўтказилаётган "Олимпиада умидлари-2001" спорт мусобақалари бизнинг миллий терма жамоамизга захиралар тайёрлаб беришда бошланғич мактаб бўлиб хизмат қилади.

Ҳа, учрашувларнинг ўғил ва қиз болалар ўртасидаги ушбу тур бўйича бўлган биринчи тур саралаш ўйинлари шу кунларда нихоясига етди. Тўрт гуруҳда иштирок этган ушбу ўйинлар натижасига кўра, Андижон, Самарқанд, Сирдарё, Фарғона, Наманган, Бухоро, Тошкент вилоятлари ва Тошкент шаҳри вакиллари биринчи ва учинчи ўринлар учун бўладиган баҳсларда иштирок этиш шарафини кўлга киритишди. Қолган жамоалар эса 23 майга қадар 8-14 ўринлар учун бўладиган

Андижон—Сирдарё 42:28
Самарқанд—Қорақалпоғистон Республикаси 51:38

Сурхондарё—Хоразм 25:55

Мусобақаларнинг учинчи ва тўртинчи кунлари 15-16 май кунларида эса ўйинлар шу ҳисобда тўғадди:

Навоий—Тошкент шаҳри 26:71

Тошкент вилояти—Фарғона 30:42

Қашқадарё—Жиззах 16:35

Наманган—Қорақалпоғистон Республикаси 53:44

Андижон—Хоразм 37:22

Сурхондарё—Самарқанд 37:22

17 май

Тошкент шаҳри—Жиззах 120:30

Бухоро—Навоий 76:45

КўЛ ТЎПИ

Мусобақаларнинг илк кунларида ноқ старт олган кўл тўпи бўйича ўтказилаётган мусобақалар ҳам кескин давом этмоқда. Баҳслар Тошкент шаҳридаги барча талабларга жавоб берадиган замонавий таъмирланган иккита спорт майдонларида бўлиб ўтмоқда. 110-мактабнинг спорт иншоотида ўтказилаётган қиз болалар ўртасидаги ушбу спорт тури мусобақаларида қуйидаги натижалар кўрсатилди:

14 май

Самарқанд—Хоразм 24:12

Андижон—Фарғона 17:15

Навоий—Бухоро 32:6

Сирдарё—Наманган 18:16

Шахмат бўйича баҳсларда 19 майгача бўлган вазият						
“А” гуруҳи						
1. Жиззах	3	4				
2. Самарқанд	3	4				6
3. Қашқадарё	2	2		3	4,5	
4. Наманган	3,5			4	3,5	4,5
5. Навоий			2		5	4
6. Қорақалпоғистон		3	2,5	1		
7. Сирдарё	0	1,5	1,5	2		
“В” гуруҳи						
1. Сурхондарё	3	0	4,5			
2. Бухоро	3	1				5
3. Тошкент шаҳри	6	5		6	6	
4. Тошкент вилояти	1,5			0	6	6
5. Андижон			6		3,5	5
6. Фарғона		0	0	2,5		
7. Хоразм	1	0	0	1		

Тошкент шаҳри—Навоий 20:4
Саралаш ўйинлари 20 майгача давом этади.

СТОЛ ТЕННИСИ

Маълумки ушбу спорт тури республикамизда мана 10 йилдирки ривожланиб келгуч ёйди. Спортнинг энг оммавий турларидан бири ҳисобланган катта теннис ва стол тенниси юртимизда тобора оммалашмоқда. Бунга ватанимизнинг барча вилоят ва шаҳар ҳатто туманларида ҳам замон талаблари даражасида қурилиб ишга туширилаётган теннис майдонлари, қолаверса ҳар йили бир маротаба жаҳоннинг энг кучли ракетка усталарини юртимизга оҳанграбодек чорлаётган "Президент кубоги"нинг ўтказилиши мисол бўла олади.

—Ушбу спорт тури мусобақалари— дейди биз билан суҳбатда стол тенниси бўйича Ўзбекистон миллий терма жамоаси мураббийи, "Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ёшлар мураббийи" нишондори Саидкром Бурхонхўжаев—ёшларимизнинг чаққонлик ва эпчиллик хусусиятла-

баҳсларда ўзаро куч синашадилар.

Ўғил болалар ўртасидаги финал босқичида эса Тошкент шаҳри, Навоий, Андижон, Самарқанд, Наманган, Жиззах, Бухоро ва Тошкент вилоятлари вакиллари ғолиблик учун баҳсларни давом эттиришди.

ВОЛЕЙБОЛ

Волейбол мусобақалари ҳам 242-мактаб спорт майдонларида мурасасиз кечаётганлиги билан томошабинлар олқишига сазовор бўлмоқда. Спорт турининг ушбу мусобақаларида ҳар бир вилоят ва Қорақалпоғистон Республикаси ҳамда Тошкент шаҳри жамоалари бирдамлик билан баҳсларда қатнашаётганлиги билан аҳамиятлидир. Зеро, бу спорт турида ўқувчилар жамоаларга бирлашиб, ғолибликка интилишни талаб қилади. Демакки, қайси жамоа вакиллари кўпроқ бир-бирини тушунса, биргаликда бирдам, бир тану бир жон бўлиб ҳаракат қилсагина ғолибликни кўлга киритишлари тайин. Шундай экан, волейбол мусобақалари ўқувчиларни дўстликка чорловчи ўйин. Шу кунгача ўтказилган мусобақа якунларига кўра, ўғил болалар ўртасидаги баҳсларда Тошкент шаҳри, Андижон, Сурхондарё, Сирдарё, хоразмлик ўқувчилар мағлубият аламини тортмай келаётган бўлса, қиз болалар ўртасидаги баҳсларда Тошкент шаҳри, Навоий, Андижон, Фарғона ва Наманган вилоятлари вакиллари ғолиблик учун даъвогарлик қилишмоқда.

**Хусан НИШОНОВ,
Баҳодир ЖОВЛИЕВ,
«Ma'rifat»нинг
махсус мухбирлари**

(Давоми 15-бетда)

Суратларда: беллашувлардан лавҳалар

Бурхон РИЗОКУЛОВ
олган суратлар

Respublika o'qituvchilari anjumani oldidan

1997 йил 29 августда қабул қилинган Ўзбекистон Республикасининг "Таълим тўғрисида"ги Қонуни, "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури" маънавий ҳаётимиздаги улкан воқелик бўлиб тарихимиз-

ўқитувчиларининг анжуманида ҳам тилга олинади. Чунончи, республикамизда "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури"ни рўёбга чиқаришнинг биринчи босқичида белгиланган вазифаларнинг бажарилишига

ўртага ташлашни мўлжаллаяпман. Чунки Олий Мажлис қарорида ҳам Давлат бюджетини тасдиқлашда миллий дастурнинг молиявий ва моддий таъминотига алоҳида эътибор берилсин, дейилган.

ЯХШИ НИЯТ
ЯРИМ ДАВЛАТ

га кирди. Кувончлиси, миллий дастурнинг нуфузи ўзга юртларга етди ҳамда унинг яратилишига шахсан Президентимиз Ислон Каримов бошчилик қилгани халқаро минбарларда эътироф этилди. "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури"нинг ижтимоий ҳаётимиздаги ўзига хос ўрни шу йилнинг июнь ойида ўтказиладиган Ўзбекистон Республикаси

тўхталиб, келажакдаги вазифалар белгиланади...

Ушбу нуфузли анжуманда ўз фикрларим билан иштирок этишни ниятлаб турибман. Масалан, мен у ерда умумий ўрта таълим мактабларини янги русумдаги компьютерлар билан таъминлаш, бошланғич синфларни замонавий ўқув куроллари ва кўргазмалар билан жиҳозлаш каби масалаларни

Билим асослари асосан умумий ўрта таълим жараёнида қўйилаганини англасак, мен тилга олган масаланинг моҳияти янада ойдинлашди ва кейинги босқичдаги ишлар тезроқ рўёбга чиқарилади.

Мағфират АСОМОВА,
Шайхонтохур
туманидаги 102-ўрта
мактаб раҳбари, анжуман
делегати

ЎҚУВЧИЛАР ЎЗДА НУМА
ҚИЛИШАДИ?

Ҳадемай ёзги соғломлаштириш оромгоҳлари бағрида минглаб болалар дам оладилар. Аслида оромгоҳлар дам олиш вазифасини ўтаса ҳам, у ерда ўтказиладиган ва олиб бориладиган ҳар бир иш боланинг дунёқарашини бойитиши керак.

Шуларни назарда тутган ҳолда республика ўқувчилар саройида ёзги дам олиш масканларида кўнгилли дам олишни ташкиллаштириш ва шу масаладаги муаммоларни ҳал қилиш мақсадида республикамизнинг барча вилоятларидан вакиллар йиғилишди. Бу куни улар ўзаро фикр алмашишди. Айниқса бу йили узоқ қишлоқ жойидаги болаларнинг ҳам кўнгилли дам олишини яхши ташкиллаштиришга имконият борица уларни жалб қилишни қўйиш муҳокама қилинди.

Davra suhbatlari

Бошқа масала-

лар бўйича ҳар бир вилоятдан келган вакиллар бирма-бир сўзга чиқиб, ўз фикрларини билдиришди.

Оромгоҳларни жиҳозлаш бўйича бухоролик Ойнисо Ҳайдарова шундай деди:

— Болалар маънавий дунёсининг бойиши, дунёқарашининг шаклланиши, гўзалликка бўлган муҳаббатнинг ошиши, маърифий олам сирлари билан яқиндан танишишда оромгоҳ фаолиятининг қай тарзда ташкил этилишига боғлиқдир. Негаки, болалар тадбирларда иштирок этиш чоғида шеър, куй ва қўшиқ тинглаб, сахналаштирилган парчалар томоша қилиб, катта маънавий озуқа оладилар. Тадбирлар мавзусига хос безатилган байрам майдонида ранг-баранг безаклар эса уларни табиатнинг бой мўъжизасидан баҳраманд этади. Шундай экан, ўзига хос болалар ёшига мос ҳолда жиҳозланган оромгоҳ ички дунёси болалардаги ижобий фазилатларни таркиб топишига ёрдам беради.

Шундан сўнг барча вилоятлардан келган вакиллар болаларни ёзги таътилда оромгоҳларда яхши дам олишларини қандай ўтказиш кераклиги ҳақида ўз фикрларини билдиришди.

Шерзод АҲМАТОВ,
«Ma'rifat» мухбири

Республика Давлат болалар кутубхонаси ушбу маскан қошида фаолият юритаётган "Ўсмир" ёшлар таълим маркази билан ҳамкорликда 1 июнь — Халқаро болаларни ҳимоя қилиш кунига бағишлаб "Болалар-болаларга" деб номланган суратлар кўргазмасини ташкил этди.

Кўргазмани Республика Давлат болалар кутубхонаси директори Фотиما Бухарова очди. У кутубхонада нафосат тарбияси, болаларнинг ижодий қобилиятларини ривожлантириш борасида олиб борилаётган ишлар ҳақида сўзлади.

Ушбу кўргазмага Республика тасвирий ва амалий санъат лицейи, Тошкент шаҳар 101 махсус

мактаб-интернати, Гаффор Рашидов номли 99-мактаб-интернат ўқувчилари чизган суратлар қўйилган бўлиб, уларда Ўзбекистонимиз табиати, инсонлар ҳаёти, фаолият-

лар чизган суратларга алоҳида ўрин берилган. Севара Ўнбарова, Гузал Рихсиева, Кристина Гутанова, Ҳасан Содатов, Фаррух Дадахужаев каби ларнинг чизган суратлари

гулланиб, яхши натижаларга эришмоқдалар. Улар томонидан яратилган асарлар кўплаб кўргазмаларда муваффақиятли ўринларни эгалламоқда, — дейди биз билан суҳбатда. — Уларнинг ижодий имкониятларини янада кенгайтириш учун ҳаракат қилмоқдамиз. Бунинг учун интернатимизда барча шароитлар яратилган".

Кўргазмага Республика оммавий ахборот воситаларини демократлаштириш ва қўллаб-қувватлаш жамғармаси, "Доктор Ким?" хусусий фирмаси, "Denton wilde sapte" ваколатхонаси ҳамийлик қилишди.

Шарифа МУРОДЖОН
қизи

"БОЛАЛАР-
БОЛАЛАРГА"

ти акс этган. Ҳаваскор рассом-болалар "Она-бола" образини яратишга интиланганлар. Халқимизнинг турмуш тарзи, удумлари, халқ хунарамандчилигига оид манзаралар ҳам болалар эътиборидан четда қолмаган.

Кўргазмада ногирон бо-

лаларнинг кўпчилиги эътиборини тортди. Уларда инсоний муносабатлар, турли шаклларда берилган.

Ушбу махсус мактаб-интернатнинг директори М.Султанова. "Бизнинг болаларимиз гарчи сўзлай олмасалар ҳам, санъатнинг турли хиллари билан шу-

РЕЖАЛАР
БЕЛТИЛАЙДИ

Маълумки, Республика ўқитувчиларининг 1-анжумани олдида вилоятларда йиғилишлар бўлиб ўтмоқда. 15 май куни Жиззах вилояти халқ таълими ходимларининг ҳам ана шундай анжумани бўлиб ўтди. Вилоят ҳокимлигининг катта мажлислар залида бўлиб ўтган ушбу анжуманда 600 нафарга яқин илғор педагоглар қатнашди. Йиғилишда вилоят ҳокими ўринбосари О.Жавлонов Кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг биринчи босқичи натижалари ва келгуси режалар хусусида нутқ сўзлади. Анжуманда халқ таълими вазирининг биринчи ўринбосари Р.Аҳлиддинов, Жиззах вилояти ҳокими Ж.Мирзиёев ва бошқалар иштирок этиб, сўзга чиқди.

Анжуман сўнггида вилоятнинг 33 нафар энг илғор мураббийси Республика ўқитувчилар анжуманига вакил этиб сайланди.

И.БҮРИБОЕВ

"ОҚШОМ" НИ ЎТКАЗИШ ШАРТМИ?

Ҳар ўқув йили якунланаётган вақтда, мени шу фикрлар чулғаб олардию қўлимга қалам олишга негадир иккиланардим. Сабаби, бугунги ёшларимизнинг нафақат билими, балки фикрлашлари ҳам биздан кўра анча илгарилар кетган дея, ўзимга тасалли берардим. Ўйлаб кўрсам, фарзандларимиз—бугунги куннинг мактаб ўқувчилари айрим масалаларда ҳали мактагулик даражада фикрлай олишма-япти экан.

Оддий бир мисол. Ҳар йили мактаб битирувчилари "Битирув оқшоми" муаммосини ота-онасиго устозлари олдида кўндаланг қилиб қўйишди ва улар розилик беришмасда-да нишонлашлари аниқ. Ота-она фарзандим тенгдошлари орасида ўқсинмасин деб айтган пулни беради ва яна "оқшом" тантанаси учун, жоиз келганда айтиш мумкин, бир марта

кийиш учун катта маблағ эвазига оила бюджетидан тежаб кийим тиктириб ҳам берадилар.

Келинг, бир хомчўт қилиб кўрайлик. Бир синфда ўртача 30 та ўқувчи бор. "Оқшом" тантанаси учун камида 2-3 мингдан пул йиғишади ва яна уйдан турли пишириқлар олиб боришади. Демак бир ўқувчига камида 4 минг сўмдан тушади. Айрим маълумотларга кўра, тантаналар одатда қаҳвахона ёки ресторанларда ўтади. Ўқувчиларнинг фикрига кўра, хонадонларда "оқшом" нишонланиши модадан қолганмиш. Биронта таниқли эстрада гуруҳларини таклиф этишлари ҳам эҳтимолдан холи эмас. Тантана либоси билан қўшиб ҳисобласангиз қанча бўлади? Ҳа, камида 15-20 минг сўмга етиши аниқ. Бу маблағни ота-онам қаер-

да олади, деб ўйламаган мактаб битирувчисини маънавий етук ва юксак онгли деб айта оламизми? "Шунча пулни қаердан ва қандай топасизлар? Сизларга "оқшом" қилиш шунчалик шартми? Балоғат ёшига етиб биринчи кундан ота-онага ёрдам бериш ўрнига улардан шунча пул талаб қиласизларми?", деб айтмаган ўқитувчини кечирасизу, ким деб аташга ҳам ҳайронман.

Шуларни ўйлаб туриб, ҳазрат Алишер Навоийнинг куйидаги хикматли сўзини бугунги ёшларимиз ва мактаб ўқитувчилари қайта-қайта ўқиб ҳамда ўқиб олишларини истардим: "То нафсу ҳаво қасри йиқитилмагунча эл шод бўлмас, мамлакат обод бўлмас".

Қани энди бугунги мактаб битирувчилари шундай таклифлар билан чиқишсаю

барчамиз шод бўлсак ҳамда улардан кўнглимиз тўлса:

1. "Оқшом" тантанасидан воз кечамиз. Бу билан ота-онамизнинг маблағини тежаймиз ва ичкилик оқибатида содир этилажак турли ҳуқуқбузарликларнинг ҳам олдини олган бўламиз.

2. Бошланғич синфлардаги моддий жиҳатдан қийналаётган оилаларнинг фарзандларига китоб, дафтар ва бошқа ўқув қуроли сотиб олиб берамиз.

3. Мактаб кутубхонасига жаҳон адабиёти намуналари ёки таниқли ёзувчи ва шоирларимизнинг китобларидан эсдалик қолдириб кетамиз.

Шу ва бошқа ижобий таклифлар билан чиқиб, келаси йилги мактаб битирувчиларига ўрнатилган бўлишармикан бугунги ёшларимиз?

Дилбар МАМАЖОНОВА
Тошкент шаҳри

Taklif

Сиз ойнаи жаҳон орқали дийдорлашадиган, радио тўлқинлари орқали ғойибона суҳбатлашадиган ёхуд газета-журнал саҳифаларида сизга нурли чехраси билан жилмайиб турадиган, таъбир жоиз бўлса, маълум ва машҳур замондошимиз бор: исми-шарифи Турсуной СОДИҚОВА. Бу аёлнинг суҳбатини олишга орзумандалар сон-саноксиз. Минглаб мухлислар қалбига ҳеч ким инкор этолмайдиган маслаҳатлари, жўяли ўғитлари билан кириб борган Турсуной Содиқовада ўз киндик қони тўкилган андижонча ширин тақаллуф яққол сезилиб туради. Гапни чўзиб нима қилдик, саҳифамиз меҳмони — сиз ихлос қўйган шоира, республика “Маънавият ва маърифат” кенгаши бўлим мудираси Турсуной Содиқова.

Меҳмонхона

сиз, бир оилани ўз имкониятингиз даражасида бошқаришга ҳисса қўшаётган бекасиз... Бир ўзингизга шунча вазифа, улгура олаёйсизми?

— Улгурулмаслик — ҳаманинг армони. Аммо инсоннинг бебаҳо иқлими бор, ишинг кўпайган сари Худо кучингга куч қўшаверади, ички имкониятларинг бемаълумликда эмас, тигизликда бодроқдай очилиб кетади. Ижодкорларнинг энг ноёб асарлари аксарият тўстўполонлар ичида туғилади. Қолаверса, учкунлар сачра-

гина ҳовлимизга битта қўймай ташиб кетардим ва ашаддий китоб “жинниси” бўлган жамалак ўртоқларимга эшикма-эшик тарқатиб чиқардим. Бугунимнинг кўрғонидан туриб у алвон рангли пайтларимга ўтти хаваслар билан термуламан: китоб мен учун гулистон эди. Йўқ, йўқ, сеҳристон эди! Тийинлаб китобга пул йиғар, уни кунда уч мартадан санар, дастёрчилик баҳонасида китоб дўкончага ҳар куни бир бор мўралаб, мўлжаллаган китобим тугаб қолмадим, дея текшириб қўярдим. Бугунги оналар

— Қайсидир донишманд таъкидлаган эдики, инсон бахтли бўлиши керак. Мабодо бахтсиз экан, бунга унинг ўзи сабабчидир. Бу фикрга менимча сиз ҳам қўшилсангиз керак. Чиндан ҳам, ҳаётда турли дунёқараш, хилма-хил феъл-атворга эга кишиларга дуч келамиз. Турсуной опа, сиз мукаммал инсон деб кимларни айтишингиз мумкин?

— Беайб—Парвардигор. Инсоннинг иши эса ҳамиша бир кам. Тирик жон борки, мукаммаллик сари интилади. Аммо унга ҳеч ким етиб улгурмайди. Етмагани ҳам дуруст, бўлмаса ҳаракати тўхтаб қоларди. Эртани бугунгидан чиройлироқ кўриш илинжи одамларни ўлдирмай сақлайди. Тинмай ўрганивчи ва тинмай улғайувчи киши инсонларнинг энг яхшисидир. Биз уларни “буюклар” деймиз.

Мен эса... мен эса бир ушқоқ! Кишининг ёшига ёш қўшилгани сари кўзи катталашиб бораркан. Нигоҳинг улғаяркан, бу дунё, унинг илмлари шунақа улканлашиб кетадики, пойида мўлтираб турган ҷумолидай сезасан ўзингни. Дунёга келиб эгардан тушмай, у ёқдан бу ёққа от суриб ўтиб кетаверасан-да, шунча неъмат оёғинг тагида қолиб кетибди-ку, дея бўзлашга тушасан. Ҳолатим шундай, синглим.

— Мактаб йиллари ҳар биримизнинг хотирамизга муҳрланган. Худди осмондаги милтиллаган юлдузлар каби ўша хотиралар вақт-бевақт кўз олдимизда жонланади. Бошланғич синфда ўқиб юрган кезларимда мактабга жуда вақтли борардим. Тасаввуримда мактаб чексиз хазина яширин қошона эди. Раҳматли муаллимимиз Қантим опанинг “Сен намунача эрта келасан?” дейишига қарамай ҳар куни шу ҳол такрорланаварди. Турсуной опа, тасаввур қилинг, сиз бола бўлиб қолдингиз, ўзингизга ва муаллимларга қандай талаблар қўярддингиз?

— Болалигим қайтса, қанийди! Тупроқлари упадай майин кўчаларда товоқларимни ботира-ботира, тўйиб-тўйиб ўйнаб олардим. Дадам-жонимнинг бўйинларидан бир кучганимча, қўйиб юбормасдим! Онам-жонимнинг кўксига димоғимни босганча қобиргаларининг қатига сингиб кетардим!

Болалигим қайтса, қанийди! Бугунги йиққан китобларимни Чорсудаги ўша тор-

Турсуной СОДИҚОВА:

«КЎНГИЛ КЎНГИЛДАН СУВ ИЧАР»

боласига китоб ўқиттиролмай овера. Менинг онам эса китобларимни қирғинбаротга соларди. Чунки емай-ичмай, уй ишига ҳам қарашмай, дарсни ҳам йиғиштириб ўқийверардим. Лойсувоқ томларимиз барра майсазорга айланиб кетарди. Онаминг таъқибидан қочиб, ўша ерга чиқиб беркитиб ўқирдим. Янги китоб бўлса, ўша куни ўқиб тугатмагунча кўзим ҳеч нарсани кўрмай, қулоғим эшитмай қоларди. Кундузи поёнига етказолмасам, тунлари ҳамма ухлагач, ой ёруғида ўқиганларим эсимда. Ёруғ болалигимнинг ойдиллари ҳам сутдай эди-я...

— Кишида шундай ҳолат бор: ниманингдир таъсири бўлиб, кўзи ёшланади, юраги тўлқинланиб, вужуди бўшашади. Буни биз соддагина қилиб, “йиғи” деб атаймиз. Одам йиғласа, енгил тортиши ҳам бор гап. Турсуной опа, ҳаётда ҳеч йиғлаганмисиз?

— Инсоннинг кўзи кўп ёшланади — гоҳ қувончдан, гоҳ эҳтиросдан, гоҳ эса ироданинг сустлигидан. Бу йиғиларни йиғи демангиз! Отамни кўмгач, онаизоримни бергач, кўзим бамисли фавворага, бўғзим фарёдхонага айланди-ёв... Ва назаримда, бу йиғининг умри умрим билан тенгга ўхшайди. Кўзимда денгизим борлиги аён бўлди. Бағримнинг шам эканлиги рост бўлди, эригани-эриган...

— Сизни биз нозиктаб шоира, жўшқин публицист сифатида ҳам биламиз. Айни вақтда нуфузли бир идоранинг масъул ходимларидан биросиз. Шубҳа-

тиб, қўлинг олти, оёғинг етти бўлиб жисмингдаги жамики ҳужайраларингни ишлатиб яшашга нима етсин.

— Сиздан маънавий кўмак сўраб келувчилар кўп. Сиз улар билан суҳбат қурасиз, қалбига кириб борасиз. Шунда нимадандир юрагингизда оғриқ туради ва ҳалиги одамга қандай таскин берасиз?

— Хизмат юзасидан халқ орасида кўп бўламан. Улар билан дил тўкиб; ҳасратлашаман. Улар яйрагудек бўлса, улардан-да ортиқ ўзим яйрайман, руҳ оламан. Киши одамлар билан гаплашаверса, уларнинг руҳ пардаларини тор чалгандай бошқариш мумкин бўлиб қоларкан. Сендан юпансалар ёки сен сабаб бўлиб қисматларида бурилишлар содир бўлса, ахир қанча саваб! Аммо баъзида одамлардан қочиб кетинг ҳам келиб қолади. Темир эмаслигинг билинади. Ўлдирадиган ҳам, тирилтирадиган ҳам сўз эканлиги ҳақ!

Келувчиларнинг “воҳасратоси”дан гоҳида бир неча кун руҳим яраланиб юради. “Бошимга тушган қулфатларни сизга ҳикоя қилиб бермасам бўлмайди”, “Келиним мана бундай ёмон”, “Аёлимнинг айбларини бир эшитиб қўйинг”, “Нега менинг омадим келмайди?” дейдиганларни кўрмасам, дейман. Улар мендан маслаҳат сўраб келсалар майлику-я. “Мен оппоқман, бошқалар ёмон” қабилида фикр юритадиганларнинг жуда кўплиги мени афсуслантиради.

— Она кадрини, у тортган азобларни она бўлганингдан кейин билар экансан. У ҳар қанча улуглашга муносиб сиймо. Фарзанди учун жонини ҳам қурбон қилишга тайёр зотнинг улуг сифатлари такрор-такрор айтилди. “Аёл кишининг макри қирқ эшакка юк” дейдилар. “Макр” салбий сифат деб баҳоланишини назарда тутсак, бу мақол аёл ҳақидаги ноҳуш фикр эмасмикан?

— Бу гапдан сиз ҳаргиз хафа бўлмаг. У биз ҳақимизда жуда тўғри айтилган. Нақлнинг ўлмай яшаб келаётгани шундан. Ҳамма нарса ниятга боғлиқдир, ҳийла ишлатишдан мақсад яхшилик бўлса, бу саваб сари юришдир. Қирқ туяга юк бўладиган ҳийлани ўйлаб топиш учун ўшанча вазндаги ақл керак, азизим. Ўшанча ақлингизни тан олиб турсалар, нега хафа бўляпсиз? Биз ҳийла билан эрларни рўзгор фойдасига ишга соламиз. Ўша макр билан қайсар фарзандларни ювошлантирамиз, яхши ниятли найранглар билан уришганларни яраштира-миз, илонларни зарарсизлантирамиз.

ювмай ичкарига кириб қўйсанг ҳам, номинг дoston бўларди.

Дарвоқе, ўқитувчиларимиз ҳақида: уларни жуда юқорида кўрардик. Олдиларидан кесиб ўтолмас, яккама-якка қолсак, тилимиз тугилар эди. Фалоний муаллим яхши дарс беролмаган деган гапни уларнинг бирортасига раво кўрмайман. Жавдат Мангутов деган бадан тарбиячи ўқитувчимиз бутун мактаб интизомини битта ўзи ушлаб турарди десак бўлаверади. Уни ҳамма болалар севар эдилар. Физика, математикадан шахарга машҳур ўқитувчилар дарс берардилар. Мактабимиз ҳовлисига сабзавотдан тортиб пахта, буғдойгача эккандик. Ўқитувчимиз Матлуба Расулованинг атрофида ўралашиб, туваларда жаннатий чаманлар яратар эдик. Ҳарф ўргатган устози аввалим Мунаввар Юсупова, сўзларни дурдай териб юракларимизга тизиб қўйган адабиётчи ўқитувчим Азиза Исомиддиновалар болалигим яйраган ям-яшил боғлардир! Оллоҳ умрларини зиёда қилсин.

— “Маърифат” — халқ зиёлилари газетаси. У етмиш йилдан бери мунтазам нашр этилмоқда. Унинг ўқувчи мухлисларига тилак билдириб, нима дейсиз?

— “Маърифат” газетаси етмиш йилдан бери дуо олиб келяпти, бундан кейин ҳам бу жамоани ҳамда уларга хайрихоҳларни халқнинг ризолиги қўлласин.

Суҳбатимиз ўз якунини топди. Аммо кўнгилда бир тугун қолди. Суҳбатдошим кўнглида айтилмасдан қолиб кетган гапларни ҳам “суғуриб” олишни истардим. Муҳтарама шоира билан газетани орқали дийдорлашишни кутиб юрган мухлислар кўплигини биламиз. Ва уларга ана шу мўъжазгина суҳбат матнини тортиқ этаётганимиздан биз ҳам мамнунмиз. Ахир, кўнгил кўнгилдан сув ичади...

Суҳбатдош
Хулқар ТҲИМАНОВА

Турсуной опа билан хайрлашаётганимда, ўз мухлисларига юраги тубидаги энг ардоқли шеърларидан бирини илдинди:

Ойижон, баҳорлар гуллайверади,
Мен эса Сиздан сўнг гулламай қўйдим.
Бағримга қамалган булбулларимнинг
“Чах-чах”лаб сайрашин тиламай қўйдим.

Ойижон, ҳаваслар ўчди мисли чўғ,
Керик қошларимдан ўсмалар ўчди.
Синоат юз берди — ўзимда мен йўқ,
Суврату жонингиз жонимга кўчди.

Юзим нақ ўзингиз — ҳамиша қулган,
Одамлар ичида тўлиб юраман.
Аммо дилда доим Сизни кемирман
Ғариб ёлғизликни кўриб тураман!

Ўғил-қиз савдоси — тегирмон тоши,
Менинг ҳам қаддимни қилмоқда букр.
Аммо сўзингиздир сўзимнинг боши —
Неники кўряпмиз, барига шукр!

Шукр шу паришон туришимга ҳам,
Қайтарди ўзимга Сизни худойим —
Ойнакка қарасам, мўлтираб турар
Оқ рўмол ўраган Эргашхон оймим!

Ўзи меҳрибондир бизга худойим,
Топиб олдим Сизни, Эргашхон оймим!

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ХАЛҚ ТАЪЛИМИ ВАЗИРЛИГИНИНГ РЕСПУБЛИКАДАГИ БАРЧА ТУРДАГИ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА 2000—2001 ЎҚУВ ЙИЛИНИ ЯКУНЛАШ ВА ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИНИ ЯНГИ ЎҚУВ ЙИЛИГА ТАЙЁРЛАШ БЎЙИЧА ТАВСИЯЛАРИ

2000—2001 ўқув йилининг якунланишига санокли кунлар қолди. V—XXI асрнинг биринчи ўқув йили, “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури”ни бажаришнинг биринчи босқичи якунланиб, иккинчи босқичдаги вазифаларни бажаришга киришилган бир паллага тўғри келди.

2000—2001 ўқув йили республика таълими тарихида ислохотларни чуқурлаштириш, Давлат таълим стандартлари ва улар асосида яратилган ўқув дастурларини таълим жараёнига тадбиқ этиш, янги педагогик технологиялар асосида фаолият юргизаётган таълим муассасалари сонини кўпайтириш, уларни қўллаб-қувватлаш, ўқув-тарбия ишларида бир қатор инновацион дастурларни тажриба-синовдан ўтказиш ва жорий этиш, таълим мазмуни ва самарадорлигини юксалтириш, унинг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш йўлида яна бир муҳим қадам бўлиб қолади.

Мамлакатимиз таълим муассасалари жамоалари ўзларининг республика ўқитувчиларининг биринчи анжумани олди кенгашларида республика истиқлоли йилларида таълимда рўй берган ислохотлар, ўзгаришлар, муаммолар ва уларга муносиб ечимлар топиш масалаларини ҳамда 2000—2001 ўқув йили режаларининг бажарилишини атрофлича таҳлил этиб, фаолиятини янада такомиллаштиришни таъминловчи қарорлар қабул қилдилар.

Ўқув йили давомида амалга оширилган кузатувлар, вазирлик ҳайъат мажлислари муҳокама-сига киритилган масалаларни тайёрлаш жараёнидаги текширувлар, таълим муассасалари фаолиятини ўрганиш бўйича амалга оширилган бошқа назоратнинг шакл ва услубларининг натижалари шунини кўрсатдики, 2000—2001 ўқув йилига мўлжалланган режаларнинг бир қатор муҳим йўналишлари бажарилмаган. Жорий ўқув йили якунлангунга қадар Қорақалпоғистон Республикаси халқ таълими вазирлиги, Тошкент шаҳри ва барча вилоятлар халқ таълими бошқармалари, туман(шаҳар) халқ таълими бўлимлари, ўқув юртлари, таълим муассасаларида 2000—2001 ўқув йили режаларининг бажарилиши атрофлича таҳлил қилиниши, бажариб улгурилмаган ишларни ниҳоясига етказиш чора-тадбирлари кўрилиши зарур.

Хўш, таълимни бошқарув органлари ва муассасаларида ўқув йилини қандай якунлаш юқори самаралар беради? Вазирлик ҳисоблайдики, бу ишда энг муҳими — ҳар бир таълим муассасаси педагоглар жамоаси ва унинг раҳбари томонидан тугалланаётган ўқув йилидаги

фаолиятни пухта ва атрофлича педагогик таҳлил қилиш, таълим муассасаси ҳаётидаги энг муҳим ва долзарб масалаларни қамраб олган тайёргарлик режасини ишлаб чиқиш, унда белгиланган тадбирларни изчиллик билан бажарилишини таъминлашдир.

Ўқув йили якунининг педагогик таҳлили таълим муассасасининг кўп қиррали фаолиятини йил давомида ягона мақсада — таълим мазмунини яхшилашга йўналтирган ҳолда қилинган ишларнинг сарҳисобидир. Бу ўринда икки босқични алоҳида таъкидлаб кўрсатиш мақсадга мувофиқдир. Биринчиси: ўқув йили давомида жамоа амал қилган иш режасида белгиланган вазифаларнинг бажарилишини ижобий ва салбий томонларига муносиб баҳо беришдан иборатдир.

Ўқув йили якуни таҳлилига таҳминан шундай талаблар қўйиш мумкин:

1. Барча иш жараёнлари ва уларнинг натижаларини белгиланган режаларнинг бажарилиши, жамоа ўз олдига қўйган мақсадларини рўёбга чиқарганлиги нуқтаи назаридан баҳолаш.

2. Мактаб жамоаси, ўқитувчиларнинг индивидуал фаолиятида эришган пировард натижаларига асосан белгилаш.

3. Педагогик жамоа, ўқитувчилар иш сифати ва самарадорлиги кўрсаткичларини ўтган ўқув йилига нисбатан қийсий баҳолаш.

4. Мактабда педагогик фаолиятни умумий тарзда баҳолашдан ташқари, эришган натижаларни ҳар бир синф ва ҳар бир фан бўйича ҳам таҳлил этиш.

Мактабгача ва мактабдан ташқари таълим, олий, ўрта-маҳсус педагогик ўқув юртларида ҳам фаолият айнан шу мезонлар асосида таҳлил этилади.

Шундай қилинганда эришилган ютуқлар нималар эвазига қўлга киритилганлиги, камчилик ва нуқсонлар нима сабабдан, кимнинг айби билан содир этилганлиги ва у қандай салбий оқибатларга олиб келганлиги равшан бўлади.

Педагогик таҳлилда: жамоанинг Ўзбекистон Республикаси “Таълим тўғрисида”ги Қонуни “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури”ни бажаришдаги фаолияти;

таълим бошқарув органи ёки муассасаси олдига ўқув йили давомида қўйилган вазифаларнинг бажарилганлиги; педагог кадрлар си-

фат таркиби ва иш самарадорлиги; самарасиз педагогик фаолиятнинг сабаблари ва оқибати; методик хизмат тизими, метод бирлашмалар ва фан комиссиялари иш фаолияти; барча шаклдаги малака ошириш тизимининг иш натижаси; ўқувчилар билим самарадорлиги кўрсаткичлари; дарс, тарбиявий жараёнлар, синфга раҳбарлик, фан хоналаридан мақсадли фойдаланилганлиги даражаси;

илғор иш тажрибаларини, янги педагогик технологияларни инновацияларни ўрганиш, умумлаштириш ва жорий этиш масалалари;

амалга оширилган педагогик тадбирлар, кечалар, учрашувлар, саёҳатлар самарадорлиги;

таълимни бошқарув органлари ва муассасаларига раҳбарлик самарадорлиги ва таъсирчанлиги; ота-оналар билан ишлаш;

болалар боғчаларининг тарбияланувчилари, ўқувчилар ва талабаларнинг билимдонлик, интеллектуал ривожланганлиги даражаси;

болалар соғлиги ва жисмоний ривожланганлиги; давомад;

таълим муассасаларида ўқув режалари ва дастурларининг бажарилиши;

давлат таълим стандартлари ва улар асосида яратилган дастурларнинг жорий этилганлиги;

Республика ҳукуматининг 1999 йил 27 майдаги “Ўзбекистонда жисмоний тарбия ва спортни янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 271-сонли қарорининг бажарилиши;

ташхис марказлари билан болалар боғчалари, мактаблар жамоаларининг ҳамкорлиги. 6-7 ёшли болалар билан 2000 йилда ўтказилган ташхис натижалари, 1-синфга келадиган барча ўқувчиларни мактабга тайёргарлик даражасини аниқлаш ҳамда ўқувчиларни касб-хунарга йўналтириш бўйича қилинган ишлар;

дарслик ва ўқув қўлланмалари билан таъминланганлик; назоратдан олинган ҳужжатлар, хат, ариза, шикоятларни текшириб чиқиш, тартибга келтириш ва бошқалар ўз аксини топиши керак.

Шу таҳлиллар асосида таълим муассасида ўқув йилини якунлаш ва янги ўқув йилига тайёргарлик режалари ва тадбирлари ишлаб чиқилади.

Режада бош масала — мазмундир. У пухта ўйлаб, юқоридаги таҳлиллар асосида тузилиб, таълим муассасаси олдига турган долзарб масалаларни ўзида тўла акс эттиргандагина амалиётнинг муҳим қўлланмасига айланади.

Ўқув йилини якунлаш режасига таҳминан қуйидагиларни киритиш мақсадга мувофиқдир:

1. Ўқув фанлари бўйича ўқув режалари ва дастурларининг бажарилганлигини аниқлаш.

2. Барча тур ва тоифадаги мактабларда педагогик жамоа ва ота-оналар ўртасида вазирликнинг 2001 йил 23 мартдаги 44-сонли буйруғи асосида ўқув йилини якунлаш, битирувчи синфларда ўқувчилар билими ва кўникмаларини якуний аттестациядан ўтказиш. Буйруқда ҳамда “Умумтаълим мактаблари ўқувчиларини синфдан-синфга кўчириш тартиблари, якуний аттестациядан ўтказиш бўйича йўриқнома”да қўйилган талабларни белгиланган муддатларда аниқ ва пухта

бажариш.

3. Вазирликнинг “Таълим муассасаларини янги ўқув йилига ва куз-қиш даврида ишлашга тайёрлаш тўғрисида”ги 2001 йил 27 март 49-сонли буйруғини ва унга илова қилинган тадбирларни жамоа, маҳалла кенгаши, оталиқ ва ҳомий ташкилотлар, ота-оналар қўмитаси вакиллари иштирокида мукаммал таъмирлаш лозим бўлган объектиларни, уларни амалга ошириш учун зарур маблағлар ва материаллар ҳажмини белгилаш.

4. Таълим муассасаларида мактабни ёки бошқа таълим муассасаларини дарслик ва кўргазмали ўқув қуроллари билан мукаммал ёки жорий таъмирлашда иштирок этадиган ўқитувчилар, ўқувчилардан иборат таъмирлов гуруҳларини тузиш ва таъмирланган таълим объектиларини қабул қилиб олиш бўйича алоҳида комиссия тузиш. (Бу комиссия хулосалари бўйича акт намунаси вазирлик томонидан 1999 йил 28 апрелда барча таълим бошқарув органларига етказилган).

5. Таълим муассасасининг 9-синф ўқувчиларидан ким 10-синфда қолади, ким касб-хунар коллежи, академик лицей ва ўрта махсус таълим муассасасига бориб ўқишини ота-оналар иштирокида кўриб чиқиш ва тегишли ҳужжатларни тайёрлашга киришиш. Шунингдек, 11-синф битирувчиларининг ҳам иш ёки ўқишга бориши ҳақидаги маълумотларни юқоридаги талаблар асосида жорий йилнинг 1 августигача тайёрлаш.

6. Мактабнинг 1-синфига 2001-2002 ўқув йилида келадиган ўқувчиларни мактаб таълимига тайёргарлик даражасини аниқ белгилаш, ҳеч қаерда тайёргарликдан ўтмаган болаларнинг ота-оналари билан келишилган ҳолда мактабда ёзги тайёрлов гуруҳларини йўлга қўйиш.

7. Ўқувчиларни дарсликлар билан таъминланганлик даражасини таҳлилларга асосан 2001-2002 ўқув йилида уларни дарсликлар, ўқув адабиётларга бўлган эҳтиёжини тўла қондириш бўйича алоҳида тадбир ишлаб чиқиш. Унда ижарага китоб олиш, алмаштириш, кутубхона захирасидан кимларни дарсликлар билан таъминлаш, кимга ҳомийлар ҳисобидан дарсликлар олиб бериш масалаларини ҳал қилиш, имкон даражасида мактабнинг ўзида дарслик савдосини йўлга қўйиш.

8. Педагогик кадрлар таркибини қайта кўриб чиқиш, уларнинг сифат таркибини яхшилаш, эҳтиёж сезилган фан ўқитувчиларини тўлдириш бўйича туман (шаҳар) халқ таълими бўлимларига буюртмалар бериш.

9. Ўқитувчи ва ходимларнинг ёзги таътилни мазмунли ўтказиш бўйича касаба уюшма ташкилоти билан ҳамкорликда иш олиб бориш, уларнинг таътил пулларини ўз вақтида олиши чораларини кўриш.

10. Мактабнинг ички назорат тартибини қайта кўриб чиқиш ва такомиллаштириш, доимий назоратда турадиган мактаб ҳужжатларини кўриб чиқиш ва архивга топшириладиган ҳужжатларни ўз вақтида расмийлаштириш ҳамда тартибга келтириш.

11. Таълим муассасаси фаолиятини диагностик таҳлил қилиш, бунда муассаса ўқувчиларининг олий ўқув юртларига кириши, олимпиадалар, кўрик-танловларда ишти-

роки, ўқитувчиларининг фаоллиги, изланувчанлиги, илмий-педагогик маҳоратини холислик билан баҳолаш. Айни пайтда ўқитувчининг синф раҳбари, фан хонасининг муdiri бўлиб ишлаши, фан тўғаракларини олиб бориши маънавий-маърифий тарбияни йўлга қўйишдаги фаолиятига ҳам муносиб баҳо бериш.

12. 2001-2002 ўқув йилидан бошлаб, 8-синфларда ДТСни жорий этилиши муносабати билан айнан шу талабни назарда тутган ҳолда алоҳида режа-дастур ишлаб чиқиш ва амалга ошириш.

13. Таълим муассасасининг ҳўжалик фаолиятини йўлга қўйиш, унинг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш, юқори савияда педагогик фаолият билан шугулланиш учун ўқитувчи ва ўқувчиларга яратилган шарт-шароитларни яхшилаш чораларини кўриш, мактабни қўқаламзорлаштириш, санитария-гигиена ҳолатини яхшилаш ва бошқаларни режага киритиш мумкин.

Мактабларда ўқув йилини якунлашнинг муҳим омилларидан яна бири мактабларда аъёнага айланган “Сўнгги кўнғироқ” ва битирувчи синфларнинг ўқувчиларига гувоҳнома ва шаходатномаларни тантанали топшириш маросимларини ташкил этишдир. Бундай маросимларни дабдабазликка айлантириб юбормаслик керак. Уларни ўтказиш тартиби ота-оналар, маҳаллалар оқсоқоллари кенгашлари билан келишилган ҳолда ишлаб чиқиши мақсадга мувофиқдир.

Мактабгача таълим тизимида ўқув йилини якунлашнинг ўзига хос томонлари бор. Энг аввало, ҳар бир мактабгача таълим муассасасида якуний педагогик Кенгашлар ўтказиш, уларда тарбиячилар ва услубчиларнинг янги педагогик технологиялар ва инновацияларни жорий этиш юзасидан эришган ва бажариш зарур бўлган ишларни ҳар томонлама чуқур таҳлил қилиш, тайёрлов гуруҳи тарбияланувчиларига мактабга тантанали тарзда йўлланмалар бериш, уларни мактаб муҳити билан яқиндан таништириш, ҳудудий ташхис марказлари орқали ақлий, жисмоний нуқсонлари мавжуд болаларга малакали даволашни учун тиббий муассасаларга йўлланмалар бериш, болаларни ёзги соғломлаштириш оромгоҳларига жўнатиш бўйича тадбирлар ишлаб чиқиш, уларнинг бажарилиши устидан изчил назорат олиб бориш, болалар боғчаларида таълим-тарбия дастурининг бажарилиши, ўтказилаётган тажриба-синовлар якунларини умумлаштириш зарур.

Педагогика институтлари ҳамда педагогика билим юртларида ўқув йилини якунлаш курсдан-курсга қўчириш ва битириш имтиҳонларини ўтказиш, 2001-2002 ўқув йилига талабалар қабул қилиш ишларини амалга оширишда вазирликнинг 01.05.01 йилдаги 69; 24.04.01 даги 65, 03.05.01 йилдаги 70-сонли буйруқларида қўйилган талабларни аниқ ва пухта бажарилишини таъминламоқ керак. Юқоридагилардан келиб чиқадиган асосий мақсад талабаларнинг эгалланган билим ва кўникмаларини холис баҳолаш, таълим олдига қўйилган ҳозирги замон талабларининг талабалар томонидан нечоғлик ўзлаштириб олинганлиги ва амалиётга тадбиқ этиш

ишига қай даражада тайёр эканликларини аниқлаш, йўлланма билан уларни таълим муассасаларига юбориш, таълим муассасаларининг раҳбарлари ёш мутахассисларни муносиб кутиб олишлари, уларнинг ишлаш ва яшашлари, педагогик жамоага тезроқ қўниқиб кетишлари учун шарт-шароитлар яратишлари, ёш педагоглар клуби фаолияти таъсирчанлигини ошириш чора-тадбирларини кўриш, энг илғор ўқитувчиларни ёш педагогларга мураббий этиб белгилаб қўйишлари, ёш мутахассисларга тегишли имтиёзлардан тўла фойдаланишларини таъминлаш зарур.

Педагогларни қайта тайёрлаш, малака ошириш институтлари фаолиятини такомиллаштириш бўйича ҳам катта вазифалар турибди. Маълумки, малака ошириш институтларининг янги муваққат Низоми, янги намунавий тузилмаси ишлаб чиқилди ва вазирликнинг 2001 йил 22 мартдаги 43-сонли буйруғи билан тасдиқланди, ўқитилаётган ҳар бир ўқув курсига қўйилган талаблар ишлаб чиқилди. Бу ҳужжатларда берилган топшириқларни изчиллик билан бажариш ўқув юртларида ўқув йилини якунлаш, янги ўқув йилига тайёргарлик тадбирларида мукамал акс этиши зарур.

Ўқувчиларни дарсликлар ва ўқув қўлланмалар билан таъминлаш, мактаблар, педагогик таълим муассасалари кутубхона захирасини бойитиш асосий вазифадир. Айнан шу йўналишда "Маърифат" газетасининг жорий йил 5 май сонидан чоп этилган Бухоро вилояти ва Тошкент шаҳри умумий таълим мактаблари битирувчи синф ўқитувчиларининг ўқув йили якунида мактаб кутубхонаси фондида китоб сова қилиш ташаббусини кенг қўл очиб берди.

2000—2001 ўқув йили якунига вазирилик томонидан "Маърифат" газетасининг 2000 йил 14 октябрь сонидан эълон қилинган "Таълим ўзбек тилида олиб бориладиган умумий ўрта таълим мактаблари учун 2001—2002 ўқув йилида қўллашга тавсия этилган дарслик ва қўлланмалар рўйхати"ни педагогик жамоалар, ота-оналар ва ўқувчилар ўртасида пухта ўрганиб чиқиш зарур.

Эндиги вазифа нашр этилган ва нашр этиладиган дарсликларни ўқувчи, талабалар қўлига тезроқ етиб боришини таъминлашдир. Ҳар бир синф раҳбарининг, ҳар бир фан ўқитувчисининг, таълим муассасаси раҳбарининг қўлида ўқувчиларнинг дарсликлар билан таъминланганлиги, бу соҳани янада яхшилаш бўйича тўла таҳлили бўлсин.

Албатта, таълим-тарбия иши кўп тармоқли ва кўп қиррали эканлигини ҳисобга олганда ушбу тавсияларга қирмаган айрим фаолият йўналишлари бўлиши табиий. Бундай ҳолларда таълимни бошқарув органлари, муассасалари ўқув юртлари раҳбарлари масалага ижодий ёндашишлари керак.

Таълим муассасаларида ўқув йилини якунлаш янги ўқув йилига ўзаро бир-бирини текширишдан ўтказсалар мақсадга мувофиқ бўлади. Бундай ўзаро текширувларни вазирликнинг 2001 йил 28 мартдаги 49-сонли буйруғига илова қилинган муддатларда амалга ошириш яхши самара беради.

Таълим муассасаларида ўқув йилини самарали якунлаш, янги ўқув йилига тайёрлаш, уларни куз ва қиш даврида ўзлуксиз ишлашига пухта ҳозирлик қўриш 2001—2002 ўқув йилини мазмунли бўлишининг гаровидир.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 28 январда қабул қилинган "Таълим хизматлари кўрсатиш бозорини шакллантириш ва кадрлар тайёрлаш соҳасида Маркетингнинг жадаллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги қарорига асосан, Халқ таълими вазирлигида таълимда маркетинг ишлари билан шуғулланувчи бўлим ташкил этилди. Дастлаб Маркетинг ва компьютерлаштириш бошқармаси таркибида фаолият бошлаган бўлим 2000 йил сўнггида янги ташкил этилган "Таълим жараёнини таъминлаш" бошқармасининг Маркетинг бўлимига айлантирилди.

Биз, Халқ таълими вазирлиги Маркетинг бўлими бошлиғи Ҳамидулла Даминов билан таълимдаги бугунги маркетинг соҳасида қилинаётган ишлар ва амалга оширилиши лозим бўлган вазифалар хусусида суҳбатлашдик.

—Ҳамидулла ака, аввало, таълим соҳасига кириб келган янги тушунча — Маркетингнинг моҳияти ва вазифалари ҳақида сўзлаб берсангиз.

—Ҳаёт чиғиригидан ўтиб келаётган бир гап бор: моддий манфаатдорлик бор жойда маънавий юксалиш бўлади. Бошқача қилиб айтганда, моддий жиҳатдан етарли таъминланганлик маънавий юксалишга асос бўлади. Демак, маънавий юксалиш сари интилар эканмиз, моддий таъминланганлик масаласини ҳам асло назардан қочирмаслигимиз зарур.

Замон биздан тадбиркорлик билан иш юритишни талаб қилаёпти. Бугун боқимандалик кайфияти билан узоққа бориб бўлмайди.

Шу маънода, нафақат кишилар, балки турли ташкилоту муассаса-

лар кетса, шуни топиш учун ҳам одатда ҳокимликлар эшиги қоқилади. Шу арзимас маблағ ҳам гоҳида топилади, гоҳида йўқ. Топилмаса мусобақага борибмайди ва ўқувчилар бундан маънавий зиён кўради. Мактабнинг бу каби қондирилиши зарур бўлган қанчадан-қанча эҳтиёжи бор, ахир.

Ҳокимликлар, оталиқ ташкилотлар ҳам мактабнинг бу каби эҳтиёжлари учун ҳадеганда пул ажратиш беравериши қийин. Ҳокимликлар мактабга пул бермасин, пул ишлаб топшишга имконият яратиб берсин. Қўшимча даромад топиш учун ер ажратиларини, бошқа имкониятлар яратиб бериларини, мактаб ундан самарали фойдаланиб, эҳтиёжларини ўзи қоплаши керак. Ўз маблағига эга бўлган мактаб таъмир учун ажратилган ва иқтисод

ни шу соҳа маркетинг хизмати бажарса-чи? Юқорида айтилганидек, маблағ чет бир қўрилиш ташкилоти ҳисобида эмас, таълимнинг ўзида қолади. Иш ҳам сифатли бўлишига сабаб — дейлик, таъмирга улар мунтазам ўзлари масъул бўлишади.

Туманнинг 1-мактаби жамоаси томорқасига гул етиштириб сотади. Шунингдек, мактаб ҳовлисида тераклар етиштирилади. Мактаб гулчилик ва теракчиликдан йилга 700-800 минг сўм даромад топади. Гуллар нафақат маблағ, балки ўқувчиларга, кўрган кишига маънавий завқ ҳам беради.

Мактаб — катта куч. Масалан, Фарғона вилояти ўқувчилари оммавий равишда шиша синиклари ва данак йиғаяпти. Тушган маблағга дарслик олинади ва мактабнинг бошқа эҳтиёжлари учун ишлатилади. Болалар ҳам меҳнатга ўргатилади, ҳам дарсликли бўлишади, шиша синиклари ҳам ҳар жойда сочишиб ётмайди. Вилоят ХТБ раҳбарияти саъи-ҳаракати билан бу йил ярим миллиард сўмдан зиёд қўшимча даромад топиш режалаштирилган. Вилоят ўқувчилари бир йилда 6 минг тонна данак, 8 минг тонна шиша синиклари, макулатура ва бошқа иккиламчи хом ашё йиғишлари кўзда тутилган. Шунинг ўзи ҳам озмунча даромад келтирадими! Қолаверса, хом-ашё йўқлигидан тўла қувват билан ишлаш олмаётган кўпгина корхоналар ҳам хом-ашё билан таъминланади. Бугун вилоят мактаблари ихтиёрига 845 гектар ер ажратиб берилган,

Ta'limda tadbirkorlik

учун қанчадан-қанча маблағ сарф этилади. Мана шу ишни, масалан, маълум ҳудудни тозалашни, бирор мактаб шартнома асосида ўз зиммасига олса бўлади-ку! Бунда болалар даромад топиш билан бирга, атроф-муҳитни тоза сақлашга ҳам ўргатилади.

Болаларнинг бўш вақтларини ижтимоий фойдали меҳнатга йўналтирмоқ керак. Дейлик, болалар таътил давомида ўзи ишласин, иккиламчи хомашё йиғсин — дарсликка пул топсин. Тараққий этган мамлакатларда ҳам болалар ёшлигидан мустақил ишлашга, пул топишга ўргатилади. Мақсад болаларни тежамкор ва уддабурон қилиб тарбиялашдир.

— Сўнгги пайтларда ҳукуматимиз томонидан халқ таълими соҳасига улкан эътибор қаратилмоқда ва соҳага катта маблағ ажратилмоқда. Таълимда қўшимча маблағ топиш билан ана шу давлат маблағидан тежаб фойдаланиш мумкинми?

— Албатта-да. Аввало, давлат томонидан ажратилаётган маблағ ниҳоятда оқилона, тежамкорлик билан ишлатилиши лозим. Ўз ўрнида иқтисод қилинган маблағдан ҳам омиқкорлик билан фойдаланиш зарур.

Давлат маблағи ҳеч қачон беркорга сарфланмаслиги керак. Шу ўринда, олий таълим тизимида оид баъзи тақлифларни, мулоҳазаларимни ҳам айтиб ўтмоқчиим. Маълумки, талабалар давлат гранти ва шартнома асосида ўқишади. Шартнома асосида ўқийдиган талабалар неча балл йиғишдан қатъи назар бир хил миқдорда пул тўлашади. Айтмоқчи бўлганим, талабанинг тўплаган балига қараб, шартнома пули фарқланса. Ўқиш давомида яхши ўқиган "шартномачи"лар ёмон ўқийётган "бюджетчи"лар билан ўрин алмашса.

Бундан ташқари талабаларнинг шартнома пулини ишлаб топишлари учун шароит — иш ўринлари яратиш керак. Дейлик, мактаблар таъмири учун маблағ ажратилар экан, педагогика институтларида ўқийётган, эртага шу мактабга ишга келади деган талабалар таъмирда иш-тироқ этиб, қўшимча маблағ ишлашлари мумкин-ку. Шунда кўпгина иқтидорли талабаларнинг шартнома пулини тўлай олмасдан қайтиб кетишларининг ҳам олди олинарди.

— Маркетинг хизмати яна нималарни амалга ошириши мумкин, деб ўйлайсиз?

— Жойларда маркетинг бўлими билан ҳамкорликда илғор ўқитувчиларни рағбатлантиришни яхши йўлга қўйиш лозим. Ҳозир вилоят ва туман ХТБлари қошида маркетинг хизмати йўлга қўйилган. Мактабда эса бу иш асосан директор зиммасига тушади. Агар директор уддабурон бўлса, мактабини миллионер мактабга айлантириши мумкин. Мактаблар қошида кичик корхоналар тузиш, масалан болаларбоп маҳсулотлар ишлаб чиқариш мумкин. Юртимиз турфа ноз-неъматларга бой. Меваларни қайта ишлаш кичик цехларини очиш мумкин. Қани энди, болалар учун кичик-кичик қўтиларда қувватга бой майиз, ёнголлар жойлаштирилиб, арзон нархларда болаларга тарқатилади. Болалар учун зарур барча нарсалар учун, аввало, шу соҳа ходимлари қўюнади.

Маркетинг хизмати ҳомийлардан тушадиган маблағлардан режали тарзда фойдаланишни йўлга қўйиш керак. Шу ўринда яна бир тақлим, мактабларга, умуман таълимга ҳомийлик қилаётган ҳомийларга имтиёзлар берилса, бундай ҳомийлар сафи янада кенгайган бўлар эди.

Вилоятлар ва туманлар маркетинг хизматларининг ўзаро ҳамкорлиги, иқтисодий алоқаси ўрнатилса ва ривожлантирилса, бу ҳам соҳада ишнинг олға силжишига ёрдам беради.

Бир сўз билан айтганда, маркетинг — давр талаби. Бу борада фойдаланилмаган ҳар бир имкониятдан ўринли фойдалана билса — бу факат муваффақиятга, таълим самарадорлигини оширишга хизмат қилади.

— Мазмунли суҳбатингиз учун раҳмат. Ўйлаймизки, бу борадаги мулоқотларимиз ҳали давом этади, соҳадаги янгилıklar ва тажрибалар билан муштарийларимизни таништириб борамиз.

Икром БҮРИБОЕВ
суҳбатлашди.

МАРКЕТИНГ: ҲАЛИ ФОЙДАЛАНИЛМАГАН ИМКОНИЯТЛАР КҮП

ёхуд боқимандалик кайфияти билан узоққа бориб бўлмайди

лар ҳам бозор иқтисодига мослашиши, яъни тадбиркор бўлиши лозим. Бу биринчи галда, ўша ташкилот раҳбарининг ҳаракатчанлиги ва изланувчанлигига, қолаверса, жамоанинг аҳилилиги ва меҳнатсеварлигига боғлиқдир. Бугун халқ таълими тизимида ҳам маркетинг тушунчаси анчайин оммалашиб кетди. Таълим муассасалари жамоалари ҳам бюджетдан ташқари қўшимча маблағ ишлаб топиш ва ундан таълим самарадорлиги йўлида фойдаланиш малакасини эгаллаб бошладилар. Зеро, таълимдаги маркетингнинг асосий вазифаси ҳам бозорни ўрганиш, таълим хизматлари кўрсатиш бозорини шакллантириш, таълим муассасалари томонидан тайёрланган маҳсулотларни сотиш, бир сўз билан айтганда, бюджетдан ташқари маблағ ишлаб топишдан иборатдир. Булар барчаси мамлакатимизда амалга оширилаётган бозор иқтисодиёти талабларидан келиб чиқаётган вазифалардир.

Таъкидлаб ўтиш жоизки, давр бизга жуда катта имкониятларни яратиб берди. Энди ҳамма гап, ақлни ишлатган ҳолда бу имкониятлардан фойдалана билишда.

— Бу борада жойларда амалга оширилаётган ишлар қониқарлими?

— Афсуски, ҳамма жойда ҳам ишлар бир хил қониқарли, деб бўлмайди. Жойларда ишбилармон, тадбиркор раҳбарлар билан бир қаторда, кўпгина вилоят ва туманлардаги таълим муассасалари мутасаддилари орасида ҳали маркетингнинг моҳиятини англаб етмаганлар ҳам учрайди. Кўп жойларда, ҳали-ҳануз боқимандалик кайфияти устун.

Биз вилоятларга қилган сафарларимиз давомида бир нарсани кузатдик. Қайсики, вилоят ёки туман ҳокимининг таълимга эътибори яхши бўлса, ўша жойда маркетинг ривожланмоқда. Демак, аввало ҳудудий ҳокимликларнинг, шахсан, ҳокимларнинг соҳага эътиборларини қаратмоқ зарур. Агар ҳокимликлар мактабларга қўшимча даромад топиш учун имконият яратиб берар экан, бу билан ўзларини ҳам бир қадар юмушлардан озод этган, ўз мушкулларини осон қилган бўлардилар. Дейлик, мактаб ўқувчиларини бир жойга мусобақага олиб бориш учун арзимас маб-

қилинган бюджет пулига, масалан, компьютер сотиб олса ёки таълим сифатини оширишга хизмат қилувчи бошқа мақсадларда сарфласа, мақсадга мувофиқ бўларди. Ёзги таътил бошлангандек, ҳокимликларни мактаблар таъмири учун маблағ топиб бериш муаммоси безовта қила бошлайди. Агар таълим ходимлари учун қўшимча маблағ топиш шароитлари берилсаю улар ўз маблағига эга бўлсалар, айтиш мумкинки, ҳокимликлар елкасидан тоғ ағдарилгандай бўлади. Чунки таълим тизимини маблағ билан таъминлаш ҳокимликнинг асосий вазифаларидан биридир.

Яна бир бор таъкидлаш жоизки, бу соҳада ҳали фойдаланилмаётган имкониятлар кўп. Бу имкониятлардан оқилона фойдалана-билиш эса бирламчи навбатда ҳокимликлар ва халқ таълими мутасаддиларига боғлиқ бўлиб қолаверади. Излаган имкон топади, деганлари рост. Боқимандалик кайфиятидаги одам бугунги кунда раҳбарлик курсисига нолойик. Раҳбарми, ўзини ҳам, жамоасини ҳам, муассасасини ҳам иқтисодий таъминлай билсин. Бунинг учун қўшимча чора-тадбирлар ишлаб чиқсин.

Бойсун туманида бу борада яхши тажриба тўпланганлигига гувоҳ бўлдик. ХТБ қошида туман ҳокими қарори билан Маркетинг хизмати ташкил этилиб, иши яхши йўлга қўйилиб, ҳисоб рақами очилган. Айни пайтда 38 нафар ишчисига эга. Туман ҳокимлиги (ҳоким Т.Ҳамроев) ва халқ таълими бўлими (мудир О.Норкулов) эътибори самараси ўларок, бир қанча ибратли ишлар амалга оширилган. Маркетинг хизмати ходимларининг ҳозирги асосий қилаётган иши мактаблардаги яроқсиз ҳолга келиб қолган асосий жиҳозларни қайта тиклаб, мактаб биноларини таъмирлашдан иборат бўлмоқда. Бу иш арзон ва сифатли бажарилаётганлиги билан эътиборга моликдир. Ўтган йилнинг ўзида Маркетинг хизмати 1 миллион 800 минг сўмлик даромад топди. Шунингдек, 10 миллион сўмдан зиёд бюджет маблағини тежаб қолган. Бунда, аввало, пул бегона бўлмайди, маблағ тежалади. Таъмир учун бироврга сарфланган маблағ, одатда, ҳавога учиб кетгандай бўлади. Кўп ҳолларда иш ҳам сифатсиз бажарилади. Таъмир-

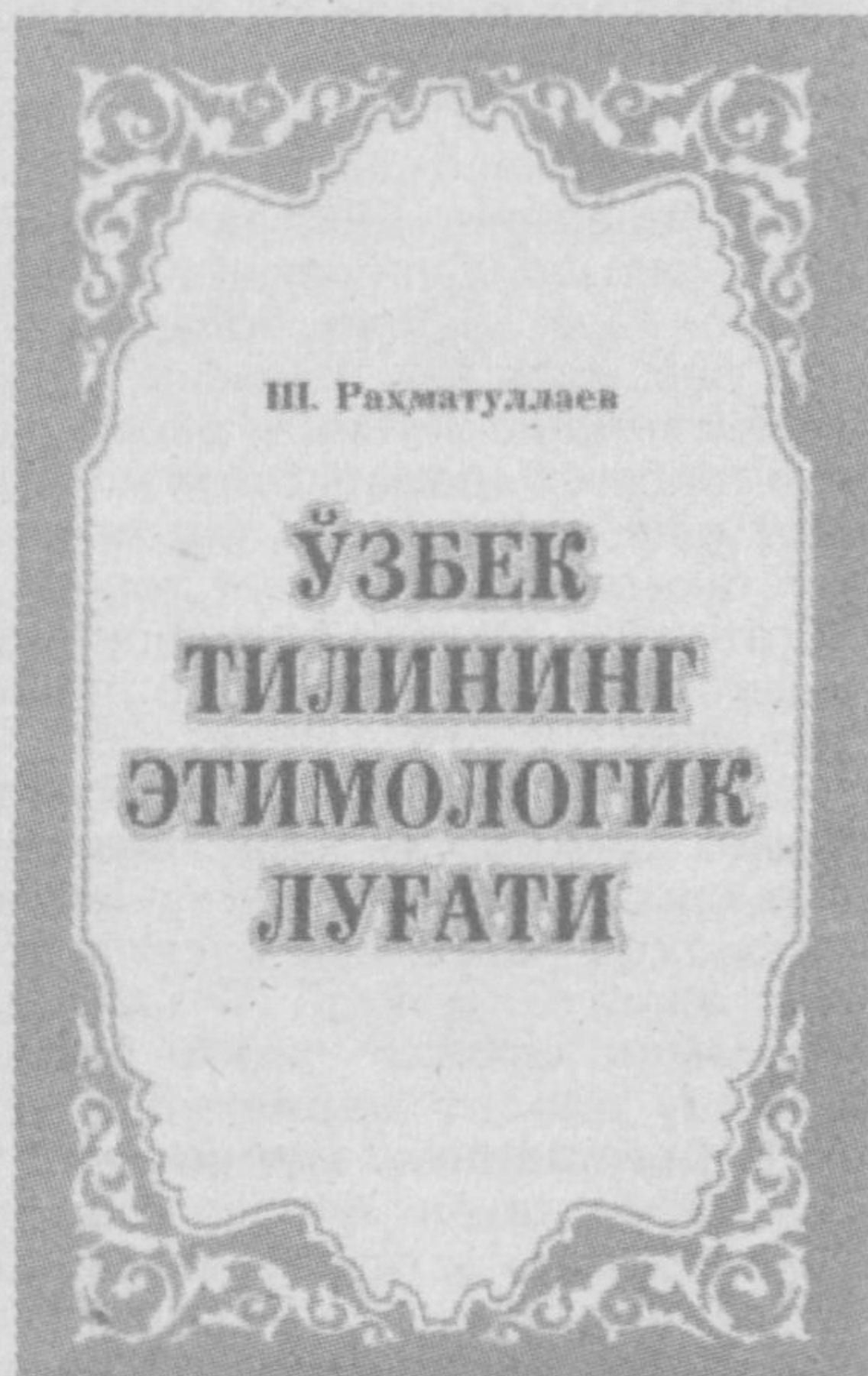

яъни ҳар бир мактаб ишлаб, даромад топиш учун ўз ерига эга. Олти-арик, Риштон, Фарғона туманларида эса мактабларга энг серхосил боғлар ажратилган.

Бу соҳада Андижон вилоятида ҳам ибратли ишлар қилинаётганлигини таъкидлаб ўтиш жоиз. Шу боис, июнь ойида ўшбу вилоятда сармоядан ташқари қўшимча даромад топиш, маркетингнинг ривожлантириш мавзусида республика семинарини ўтказишни режалаштирганмиз. Қани эди, республика бўйича ялпи мана шундай ишга киришилса, таълимда жуда кўп муаммога ечим топиладди.

Сирдарё, Жиззах, Навоий вилоятларида бу соҳага эътиборни қўчайтириш керак. Бу вилоятларда ердан даромад топиш имконияти мавжуд. Нима учун аҳоли зич жойлашганлигига ва ер танқислигига қарамастан Фарғона вилоятида ҳар бир мактабга ер ажратиладию, бўш ётган ер майдонлари кўп бўлган айрим вилоятларда бу имкониятдан фойдаланилмайди? Қолаверса, даромад топишнинг бундан бошқа йўллари ҳам кўп. Пуллик тўгараклар, курслар ташкил этиш, кичик-кичик устхоналар очиш мумкин. Булар ҳаммаси, такроран айтаманки, аввало, ҳокимликнинг имконият яратиб беришига ва бу имкониятдан таълим мутасаддиларининг тадбиркорона фойдалана билишига боғлиқ. Бугун елиб-югурмаган таълим раҳбарининг жамоаси бошқариши, муаммоларга ечим топа билиши мушкул. Шунингдек, Тошкент шаҳри ва вилоятда жуда катта имкониятлар бўлгани ҳолда, улардан фойдаланилмапти. Биргина мисол: пойтахтда (бошқа шаҳарларда ҳам) тозалик ишлари, ободонлаштириш

ЎЗБЕК ТИЛИНИНГ ЭТИМОЛОГИК ЛУҒАТИ

Профессор Ш.Раҳматуллаев томонидан яратилган "Ўзбек тилининг этимологиясидаги катта ютуқдир. Бундай луғатни тузиш ниҳоятда мураккаб иш. Бу мураккаблик шундаки, аввало, қандай сўзларни этимологиясидаги луғатга киритиш керак, деган муаммо кўндаланг бўлади. Танлаб олинган сўзларнинг ҳақиқий этимологиясини аниқлаб, сохта этимологиядан ажрата билиш лозим. Бунинг учун нафақат ҳозирги ўзбек адабий тили бўйича, балки тил тарихидан ҳам, қолаверса, бошқа туркий тиллардаги маълумотлардан ҳам бохабар бўлиш талаб қилинади.

Яқин-яқингинада олий ўқув юртига кирувчилар учун тузилган тестларда "Ўзбек тилида қандай луғат яратилмаган?" деган савол мавжуд эди. Бу ўзбек тилшунослигидаги бир бўшлиқ эди. Профессор Ш.Раҳматуллаев мана шу бўшлиқни тўлдирди. Агар уларнинг илмий фаолиятига назар ташланса, ўзбек тилшунослигидаги фразеология "кўрик ер" бўлиб тургани, Ш.Раҳматуллаев бу "кўрик"ни ўзлаштириб, ўзбек тилшунослигида биринчи марта "Ўзбек тилининг изоҳли фразеология луғати"ни яратган эди. "Ўзбек тили омонимларининг изоҳли луғати" ҳам, шу кишининг номлари билан боғлиқ. Мана энди

"Ўзбек тилининг этимологиясидаги луғат" бутун жамоатчиликни мамнун этди. Ушбу луғат 2400 туркий сўзни қамраб олади ва куйидаги масалаларга эътибор қаратилади:

"Кириш" қисмида луғатнинг яратилиш шарт-шароитлари ҳақида қисқача, лўнда маълумот берилади. "Луғат мақоласининг таркиби"да унинг тузилиши, хусусиятлари бўйича тушунча мавжуд. "Луғатнинг мазмуни" қисмида эса сўзларга этимологияси талқин берилган.

Муаллиф шундай дейди: "Сўзларга этимологияси талқин одатда 2 жиҳатдан берилади: 1) мазмун жиҳатдан; 2) шакл (товуш) жиҳатидан. Мана шу жумланинг ўзи луғатдаги сўзлар этимологиясига қай белги асосида ёндашиш кераклиги бўйича "эпиграф" дейилса ҳам бўлади. Бу бўлим 16 банддан иборат бўлиб, луғатнинг ўзи ниҳоятда қимматли умумлашмаларга бой. Бандларда келтирилган фикрлар бетақдорлиги билан ўзбек лексикологиясини бойитди. Бу фикрлар профессор Ш.Раҳматуллаев томонидан "Ҳозирги ўзбек адабий тили" (муаллифлар: У.Турсунов, Ж.Мухторов, Ш.Раҳматуллаев; Тошкент 1965, 1975, 1992 йил) дарсликларидаги "Лексикология ва фразеология" қисмида илгари сурилган ғояларнинг тадрижий давоми бўлиб, олимнинг узок вақтлардан бери олиб бораётган тадқиқотларида хос яна бир қиррани акс эттиради. айниқса, унинг "туркий тилларга хос товуш қонунлари" ҳақидаги фикрлари эътиборга лойиқдир, чунки улар ўзбек тили фонетикаси учун ҳам назарий йўлланмалар беради.

"Луғатнинг мазмуни" бўлими яна бир хусусияти билан диққатни ўзига тортадики, туркий-ўзбекча сўзларнинг таркиби ҳақида ҳам қизиқарли фикрлар баён қилинади.

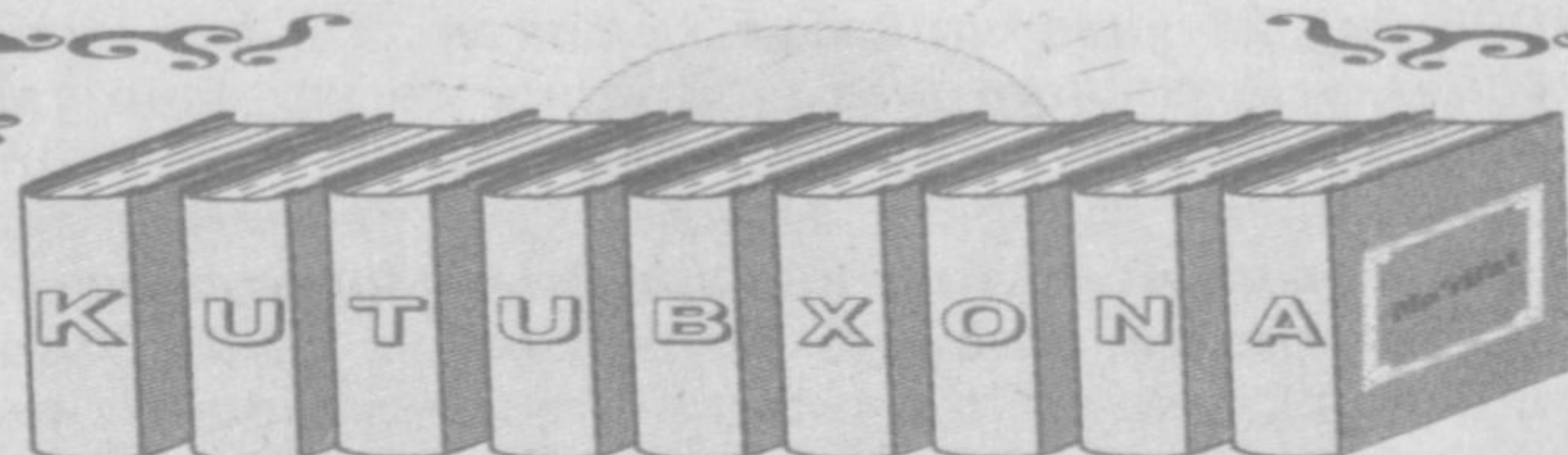
Ана шу бўлимдан кейин луғат қисми бошланади. Унда сўзлар алфавит тартибига кўра жойлаштирилган. Ҳар бир сўзнинг этимологияси изоҳида муаллиф таъкидлаганидек, ундан кенг жамоатчилик фойдаланиши мумкин. Тилшунослик терминлари деярли ишлатил-

маган, шарҳлар оммабоп йўсинда, ихчам тарзда баён қилинган ва назарий фикрлар луғатнинг 598-саҳифасида санаб ўтилган адабиётлар асосида исботланган. Бу адабиётлар қаторида туркологиядаги етук мутахассисларнинг луғатлари, этимология бўйича яратган асарлари билан биргаликда М.Қошғарийнинг "Девону луғатит турк"и каби қадимги манбалар ҳам келтирилган. Этимология луғатнинг яна бир хусусияти шундаки, ҳар бир сўзнинг тарихий ўзгарган қисмлари ишонарли далиллар билан исботланган. Бу далиллар бир томондан бадиий адабиёт намуналаридан келтирилган мисоллар бўлса, иккинчи томондан, илмий адабиётлар ва бошқа луғатлар кўрсатилган иловалардир.

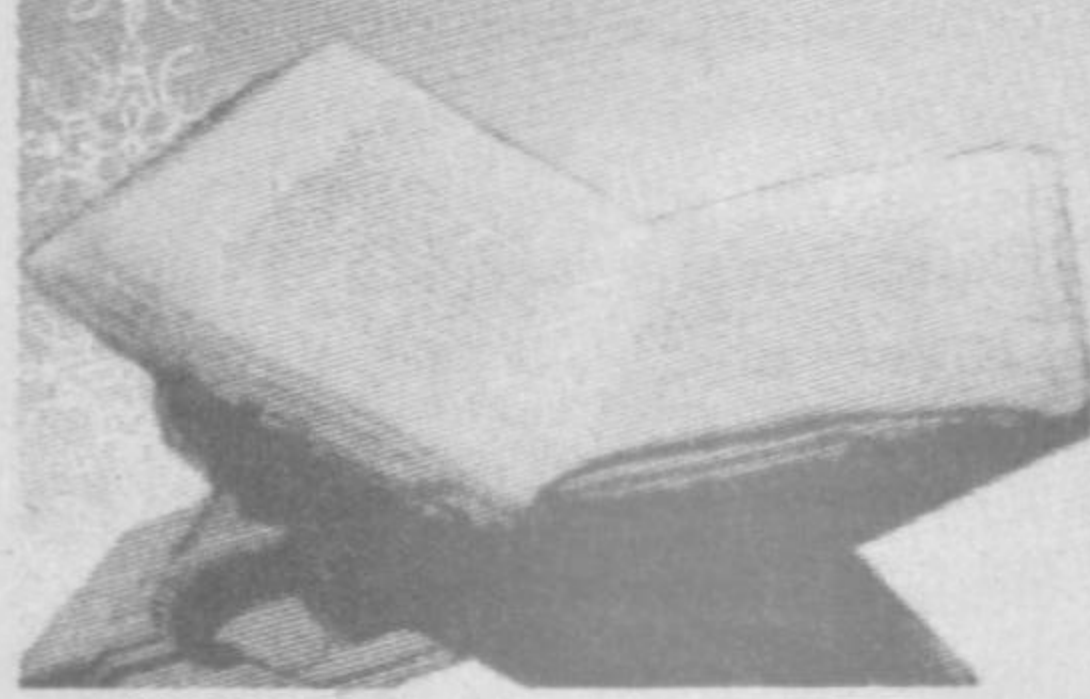
"Ўзбек тилининг этимологиясидаги луғат"да сўзларнинг келиб чиқиш тарихи билан танишар эканмиз, ҳар қандай кишини қизиқтирадиган маълумотларнинг гувоҳи бўламиз. Қайсидир сўзнинг ҳақиқий келиб чиқиши ҳақида ўйлаб юрган одамнинг саволларига жавоб топилади. Масалан, "пичоқ" оти билан "бич" феълининг маъноси ўзаро алоқадор эканлиги, тест саволларида берилган "саксон" ва "тўксон" сўзларининг саккиз ва ўн шаклларида қандай қилиб соддалашиш ҳодисаси юз бергани ва қандай манбалар бунга тасдиқлаши, "сен" ва "сиз" сўзларининг ўзаги "си" бўлиб, "н-якка" маъносини билдирувчи қўшимча, -з эса иккилик ва кўплик маъносини ифодаладиган аффикс бўлганлиги ҳақидаги ва бошқа изоҳлар жуда қизиқарлидир.

Луғат аннотациясида шундай дейилади: "Этимология луғат ўзбек тилшунослигида дастлабки тажриба сифатида яратилди". Бу фикр келгусида ушбу луғат бойитилиши мумкинлигига ишорадир.

С.СУЛТОНСАИДОВА,
ЎзДЖТУ халқаро
журналистика
факультетининг декани
муовини, филология
фанлари номзоди, доцент

ПЕДАГОГИКА ТАРИХИ

"Шарқ" нашриёт-матбаа концерни томонидан босиб чиқарилган "Педагогика тарихи" дарслиги олий ўқув юртлари талабаларига мўлжалланган. Мазкур дарслик эл-юртга танилган олимлар академик М.Хайруллаев, педагогика илми ва амалиётининг билимдони, профессор А.Зуннунов, таниқли педагог олимлар Б.Тўхлиев, Н.Ҳотамовларнинг кўп йиллик изланишлари маҳсулидир.

Таълим-тарбиянинг янги "Ўзбекона модел"ини вужудга келтиришда ёш авлодни маънавий-маърифий руҳда тарбиялашда, улар онгига миллий истиқлол ғоясини сингдиришда мазкур дарслик муҳим ва зарурий манба бўлади, деб ҳисоблаймиз. Маълумки, Ғарбу Шарқнинг буюк алломалари ўз соҳаларида буюк кашфиётлар яратиш билан бирга таълим-тарбия, маънавият-маърифат борасида ҳам бебаҳо, беқиёс мерос қолдирганлар. Улар-

ПЕДАГОГЛАР КУТГАН ДАРСЛИК

нинг педагогикага оид таълимотлари, маънавий-маърифий ҳикматлари, панду насиҳатлари туфайли неча-неча авлодлар баркамолликка эришганлар. Дарслик муаллифлари улў алломаларнинг ўлмас маънавий-маърифий ва таълим-тарбияга оид меросини ёритиб беришни ўз олдларига мақсад қилиб қўйишган. Дарсликда Беруний, Ибн Сино, Фаробий, Фарғоний, Юсуф Хос Ҳожиб, Замахшарий, Маҳмуд Қошғарий, Навоий, Жомий, Улўбек каби мутафаккирларнинг педагогик таълимотлари, ҳамда Имом ал-Бухорий, Абў Исо ат-Термизий, Аҳмад Яссавий, Ҳожа Баҳоуддин Нақшбандий сингари буюк зотларнинг таълим-тарбияга оид ҳикматлари асослаб берилган.

Авлоний, Мунавварқори Абдурашидхонов, Беҳбудий каби машҳур жамиятларнинг таълим-тарбия ва маънавият-маърифат бобидаги фикрлари ҳам дарсликда ўзининг мукаммал ифодасини топган.

Муаллифлар умуминсоний маданият, маънавият ва маърифатнинг ҳар бир миллат маданияти, маърифат билан муштараклигини илмий ва амалий жиҳатдан исботлаб беришга муваффақ бўлишди. "Педагогика тарихи" баъзи камчилик ва нуқсонлардан қатъи назар, олий ўқув юртлари ўқитувчилари, мураббийлари ҳамда талабалар учун ғоят керакли манба ва адабиётдир.

Улфат МАҲКАМОВ,
ТДТУ педагогика кафедраси мудири

"Бу дунё бир эски соз, келган бир чалиб ўтар", дейди ҳофиз бир кўшиғида. Бунда кимнинг сози ёқимли наво қилса, кимникидир сокинлики бузишгагина ярайди. Ҳаётда турли воқеалар содир бўлиши мумкин. Шундай ҳодисот бўлиши мумкинки, ундаги воқеалар жуда аянчли ва ўз вақтида ибратли ёки ҳар ким эътибор қилмайдиган жараён. Буни қай тарзда бадиий ифодалаш ижодкор маҳоратига

ЧИНДАН-ДА «БОР БЎЛСИН МУҲАББАТ»

боғлиқ бўлади.

Саид Абдуллаев ижодга ҳавасманд бўлган мураббийдир. Яқинда унинг "Бор бўлсин муҳаббат" дея номланган воқеий ҳикоялар тўплами Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Адабиёт жамғармаси нашриётида босмадан чиқди. Муаллиф ҳаётни ижодкор нигоҳи билан кўришга, кўрганларини бадиий ифодалашга ҳаракат қилганлигини ва бу уринишлари "Бор бўлсин муҳаббат", "Дилсўз", "Яхшилик ерда қолмас", "Дарсга кечикманглар..." номли ҳикояларида бирмунча ўзини оқлаганлигини сезамиз. Масалан, "Бор бўлсин муҳаббат" ҳикоясида муҳаббат ва садоқатнинг қахрамонлар қалбига қанчалик илдиз отганини пайқасак, "Дилсўз" номли ҳикоя-

да ҳар қандай холис ният билан бошланган ҳаракат, албатта, ўз самарасини беришини англаймиз. Ёҳуд "Яхшилик ерда қолмас" ҳикоясида дўстга бўлган садоқатнинг оддий воқеа орқали моҳирона ифодаланганининг гувоҳи бўлсак, "Дарсга кечикманглар..." сарлавҳали ҳикояда ўсмирлик об-ҳавосининг қай тарзда ўзгариб туришию, устозга бўлган ҳурматнинг ўқувчи учун нечоғли зарурлигини ўқиймиз.

Хулоса қилиб айтганда, ижодкор-мураббий Саид Абдуллаевнинг мазкур тўплами ўқиган кишида мушоҳада уйғота олади. Мушоҳада уйғотдими, демак, бу муаллифнинг "Эски соз"ни шунчаки чалмаётганининг белгисидир. **Ш.НИШОНОВ**

"Ёш куч" журналининг навбатдаги 2001 йил 4-сонини нашрдан чиқди. Унинг дастлабки саҳифаларида "Биз танлаган йўл" рубрикаси остида "Қамолот"нинг янги мақомий мақоласи берилган бўлиб, "Қамолот" ёшлар ижтимоий ҳаракатининг жамғарма мақоми билан бугунги янги номи ўртасидаги фарқ, унинг вазифаси ва келажакдаги режалари ҳақида фикр юритилган. "Репититор ким?" Мақтаб (ёки олий таълим даргоҳи) бераётган маошга қоник-

ЯНГИ СОНДАГИ ЯНГИ ГАПЛАР

маган, моддий аҳволини яхшилаб олиш учун хусусий таълим беришга ўтган шахсми ёки бирор предметни мактаб ўқитувчиси-дан яхшироқ биладиган мутахассисми? Балки униси ҳам, буниси ҳамдир?" "Мулоҳаза" рўқнидаги "Репититор?! У нима учун керак?" номли мақола (муаллифи Ш.Соатова)да юқоридаги фикрлар билдириладики, абитуриентлару уларнинг ота-оналари бу мақолани ўқиб чиқсалар, янги пайдо бўлган бу "қасб"нинг нечоғли фойда келтиришию келтирмаслигини бир қадар англайдилар. Шунингдек, ўқувчилар "Маданияти исломия" (Исмоилбек Гаспарали) сабоқлари, "Наср" рўқнида "Толстойга мактублар" (А.Поёнов), "Санъат" рубрикасидаги ўзбек кино санъатининг кеча, бугун ва эртаси ҳақидаги

"Ўзбекистоннинг ҳам "Ҳолливуд"и бўладими?" суҳбат-мақоласи (Ф.Полтаева), "Дунё ва биз" рўқнида ислом динини қабул қилган миллати олмон, Америка фуқароси бўлган Довуд Хунзикар билан бўлган суҳбат (Сурайё Зоҳир) ва унинг ўзбек тилида ёзган "Мин аз-зулумати ила-аннур..." (амриқолик шахид Малколм Х (икс) тўғрисида) мақоласини ўқишлари мумкин. Яна, муштарийлар ҳар доимгидек, "Қатортолға мактублар", Шифокор-андролог Уктам Муҳаммад Муроднинг ёш оилалардаги илк муносабатлар ҳақидаги мақолаларини ўқишлари, "Спорт", "Латифа" рўқнлари, "Бошқотирма"да бош қотиришлари ва "Учинчи ўлчамга саёҳат" қилишлари мумкин бўлади.

Шерали МАҲМАРАЙИМ
ўғли

Qo'lingga Hamza Imonberdiyev kitoblarini olib varaqlaysan, yuragingning qaysidir bo'shliqlari yorishgandek bo'ladi. Mitti o'quvchilariga xuddi kattalarga qaragandek ijod qilgan Hamza Imonberdiyev o'zbek bolalar adabiyotining haqiqiy jonkuyari edi.

Matbuotda bolalar uchun e'lon qilingan har bir yaxshi asar unga olam-olam shodlik hadya etardi. Kattalarga yozgan ijodkorlardan esa bolalar uchun ko'proq yozishlarini iltimos qilar edi.

Hamza akaning she'rlari o'zidek beg'ubordir. Uning har bir jiddiy va quvnoq she'rlari beg'ubor qalb egasining ijod bulog'idan chiqayotib, hammani ezgulik, poklikka da'vat etayotgan pokiza, ulug' maqsad sari qaratilgandir. H. Imonberdiyevning she'rlari syujetli, shu sababdan ham ularni sahnalashtirish qulay. Uning she'rlarida ruhiy, dramatik va mantiq yo'llarining kesishuvini ko'ramiz. Ko'pincha ular kinoyali yakun topadi. Bu kinoya turli ko'rinish va shakllarda namoyon bo'ladi.

Agar u "Qora qarg'a" she'rida shohlar boshiga qo'nib, ularni shu mansabga ko'tarayotgan qora qarg'a (qora rang — yovuz niyat timsoli)ning ko'zi ko'rshapalakka

qilishga va oqibatda yolg'izlanishga olib kelishidadir. Ammo shoirning asosiy vazifasi tashqi harakatlar misolida ichki dunyoni ko'rsatish.

Hamza Imonberdiyevni boshqa bolalar shoirlaridan ajratib turuvchi yana bir jihat shoirning o'z kitobxonlari qiziqishlari va dunyoqarashini, ularning qalbini nihoyatda chuqur tushunishi va uni hurmat qilishida. Chunki bolalar she'riyatida insonlar his-hayajoni, bolalar tajribasi va ularning dunyoqarashigagina suyaniladi. Ammo shoir bu aylanani kengaytirishni istagan holda va unga tushunarsiz narsa haqida so'zlaganda ham u bu tajribaga asoslanish va suyanish zarur, deb biladi. Keling, shu so'zimizni izohlashga harakat qilib ko'ramiz. Mana, uning kichik yoshdagi bolalarga mo'ljallangan "Chanoqvoy" she'ri. Maktabgacha yoshdagi va, ayniqsa, shaharlik jajji kitobxonlar uchun notanish bo'lgan paxta chanoq'ini tanishtirish uchun u besh panja o'xshatishini oladi. Shu bilan birga o'z qo'lida paxtani ushlab turgan chanoqni mehribon saxiy inson qo'lga o'xshatadi, teruvchi esa o'z navbatida uni toza terishi kerak. Buning uchun chanoqvoy unga besh baho qo'yadi.

Chanoq besh barmog'ida

BOLA QALBINING RUHSHUNOSI EDI...

tushmasligi haqida istak sifatida jaranglasa, "Ona Orol" she'rida esa ona dengiz tilidan jonli iztirob hamda to'polonchi va sho'x farzandlari ketib, qaytib kelmayotgan onaning umidli so'zlari sifatida jaranglaydi. "Urushqoqlar" she'rida urushqoq yerni tashlab ketishga ahd qilayotgan bolajonlar orzusida bu kinoyani ko'ramiz.

H. Imonberdiyev she'rlarining falsafiy ma'nosi ancha chuqurdir. Unda qahramonning haqiqiy ruhiy holatini aks ettirish mahorati nihoyatda kuchli. Masalan, bir she'rida, urushib qolgan Hasan-Husan akalarini yarashtirish ilinjida hiyla o'ylab topgan bolaning holati aks etsa, boshqa she'rida mehnatdan mahrum etilib, shu tariqa o'z jazosini olgan bolaning ruhiy olami chizib beriladi. "Kim kimni tergaydi?" she'rida esa avlodlarning ajdodlar oldidagi mas'uliyatiga urg'u beriladi. Ukasini, to'g'ri o'tir, qiyshayma, —deb tergagan bola bu jarayon zanjirsimonligiga va hammani o'zidan yoshi katta bo'lgan odamlar tergashiga e'tibor beradi. Yaxshi o'qi, toza yur, deb bolani dadasi tergasa, dadasini esa bobosi "Kurash til, urfing uchun" deb tergasa, zanjir shu yerda uzilmayotganiga hayron qolgan bola bobosiga savol nazari bilan murojaat etadi:

**Bu, dedim bir kuni
Bormi sizni tergar zot?
—Ko'hna qabristondagi
Ajdodlar tergar bot-bot —
Deya bobom uh tortdi,
Ko'z yumib o'yga botdi.**

Bu yerda bola nazdidagi tergash jarayoniga yakun yasalayotgandek tuyuladi va u savoliga javob olish uchun bobosiga murojaat etadi. Bobosi bola nazdidagi eng donishmand va ezgu inson. U kishini esa tergash mumkin

emas. Shuning uchun ham boboning javobi bola uchun kutilmagan ruhiy holatdir. Ammo shoir kutilmagan ruhiy holat sifatida boboning ahvolini ko'rsatadi.

Hamza Imonberdiyevning ijodini boshqa bolalar shoirlaridan farqlaydigan xususiyat shundaki, u har bir katta, jiddiy mavzuga ham o'yin elementidan foydalanib yondoshadi. Hasan-Husan akalarining arazlashib yurishidan xafa bo'lgan bola ularni yarashtirish uchun ham o'yin o'ylab topadi. Bu o'zini sxta jabrdiydaga aylantirish va shu usul orqali arazlashgan aka-ukalarni yarashtirish o'yinidir. Boshqa bir "Famgin ertagi"da esa shoir onaning farzandi uchun har narsaga tayyor va qodirligi mazmuni uning farzand istagan predmetlarga aylanish jarayoni orqali beradi. Fam — bu ertakning so'ngigacha davom etadi. Ammo o'yin orqali bir inson hayotiga razm solinadi va bu hayot nodon va johil o'g'il istagini qondiruvchi bir vositaga aylangani o'quvchilarni o'yga toldiradi. Shoir fikrni yosh bolalarga tasviriy sahna va voqealar rivoji orqali ifodalasa, undan kelib chiqayotgan xulosalarni har bir yoshdagi o'quvchilar o'zlari topishadi.

Keling, biz ham shu sifatlar qatorini ifodalaylik: o'g'il — bag'ritosh, faqat o'zini o'ylaydi, vijdotsiz, bemehr, shafqatsiz va nihoyat qotil. Chunki uning istagi tufayli ona fanta shishasiga aylanadi, shisha esa hushtakka almashiniladi. Almashinish noqobil farzandning o'z navbatida chegaradan chiqishi natijasida sodir bo'ldi. Ana shu ramziy o'lim va uning sodir etuvchi sababchisi — bola haqidagi she'r g'amgin mavzuni o'ziga xos usulda ochib beradi.

Umuman, bolalar adabiyotida bu mavzuga bilvosita yondoshish hollari ko'proq uchraydi. Ammo masalaning yechimi qayerda? Masalaning yechimi faqat o'zini o'ylamaslik. Xulosa esa o'zini o'ylash bironi qurbon

**Paxtani ushlab turar.
Teruvchini baholab,
Ko'nglini xushlab turar.
Bir tola ham qoldirmay,
Toza tersang qancha sen.
A'lo qo'ydim degandek,
Ko'rsatar besh panjasin.**

Shoir bolalar fantaziyasiga boyligini bir daqiqa ham esidan chiqarmay ijod qilar edi.

Hamza Imonberdiyev sinchkov ijodkor sifatida bolalar adabiyotidagi ijtimoiy mavzularga ham o'ziga xos uslubda yondoshadi. Uning "Men insonman" she'ri insonning barcha tabiat tilsimotlari oldida yanada mo'jizaviy va ulug'ligini isbotlaydigan she'rdir.

Bolajonlarimizning "Alifbe"sida ularning eng sevimli she'riga aylangan "Bu alifbe kitobi" she'ri esa deklaratsiya shaklida yozilgan eng yaxshi namunaga aylanadi. Hamza Imonberdiyev juda qisqa umr ko'rdi. Ammo o'zidan so'ng o'zbek bolalari adabiyoti xazinasiga salmoqli hissa qo'shib ketdi. Uning bolajonlar uchun atalgan "Quvnoqlar quvonchi", "Shokoladxo'rlar", "Kulgu shaharchasi", "Faroyib pufak", "Oydagi tomosha", "Lofchilar —alldoqchilar", "Faroyibkent", "Bir kunlik mo'jiza" she'riy to'plamlari, qo'shiqlari, qo'g'irchoq teatrlari uchun sahna asarlari hammaning yodida.

Hamza aka hech qachon unvon va mansablarga, mukofot va imtiyozlarga intilmadi. Faqat ijod uchun imkoniyat qidirdi.

**Kavsar TURDIYEVA,
ToshPMI o'zbek tili kafedrasi mudiri, filologiya
fanlari komzodi.**

Hamza IMONBERDIYEV

IMTIHONDA

Imtihon etar davom,
Oldimda katta dovon.

Savolni Eshmat shartta
Oynadan pastga otar.
Sababi, pistirmada
O'rtog'i Toshmat yotar.

"Noma"ni Toshmat olib,
Ishga kirar shitob-la.
Daftarlar titkilanib,
Varaqlanar kitoblar.

Bir ozdan so'ng yiroqdan
Kelar Toshmat ovozi —
Ashulasi quvnoqroq,
Baland pardada sozi:

— Javobin yozib ol, Esh,
Vohay bola.
Birinchi ellik besh,
Jon bola.

Ikkinchisi qirq olti,
Vohay bola, dod-ey,
Endi masala qoldi,
Jon bola.

Eshmatning ding qulog'i,
Ashulani tinglaydi.
Zo'r bo'ldi deb bo'yog'i
Jo'r bo'lib ming'illaydi.

Yelkasini uchirib,
Javobin yoza boshlar.
Muallim hayron bo'lib,
Eshmatga nazar tashlar.

Yozma ish davom etar
Ashula qizib ketar:
— Sezdirib qo'yima, Eshmat,
Qilpillama.

Masalani yozib ol,
Qilpillama, dod-ey,
Javobi o'n besh ro'mol,
Qilpillama.

Ohangga erib moyday
Muallim turib ketar.
Laparni kelgan joydan
Zavq bilan ilib ketar.

— O'rtoq Begaliyev Esh,
Vohay bola.
Topqirliging uchun "Besh"
Jon bola.

Bilimingga so'z yo'q hech,
Vohay bola, dod-ey,
Qo'yamiz uchi kam "besh",
Jon bola.

Qo'lga tushdi deb tulki,
Sinfda gurra kulgi.
Bexabar Toshmat esa
Laparni shoshmay ezar:

— Biz kutgandan ziyoda,
Qilpillama.
Laqmalar ko'p dunyoda,
Qilpillama.

Qo'rqmay dadil bo'lg'in, Esh,
Qilpillama, dod-ey,
Bahoying bo'ladi "besh",
Qilpillama...

ARAZ

Akalarim araz tushib,
So'zlashmaydi — guldira-gup.
Bevaqt o'tgan ola mushuk
Ketdi meni mo'ltiratib

Hasan akam u xonada
"Vega"sini ming'illatar.
Husan akam bu xonada
Rubobini ting'illatar.

Begonadek o'rtada lol
Turibman-ku yoshim yutib.
Qachon endi sirli janjal
Daf bo'lishin intiq kutib.

Tengdosh do'stlar maydonchada
To'p o'ynashar baqirishib.
Ba'zan ular dabdurustdan
Kelib qolar chaqirishib.

— Chiqolmaymiz, bir ish bor-da, —
Ular uchun sholg'omman men.
Qayerdan bu akalarga
Uka bo'lib qolganman men.

Ularda hech o'zgarish yo'q,
Go'yo sezmas bir-birini.
Ko'ngil uchun hatto bundog'
Tashlashmaydi ko'z qirini.

Yarashsa deb zora ular
Har xil o'yin o'ylayapman.
Rad etishgach takliflarim,
O'z-o'zim-la o'ynayapman

Yo'q bo'lmadi, shanba kuni
Dilim vayron bo'lib ketdi.
— Nega ular... nega meni... —
O'pkam birdan to'lib ketdi.

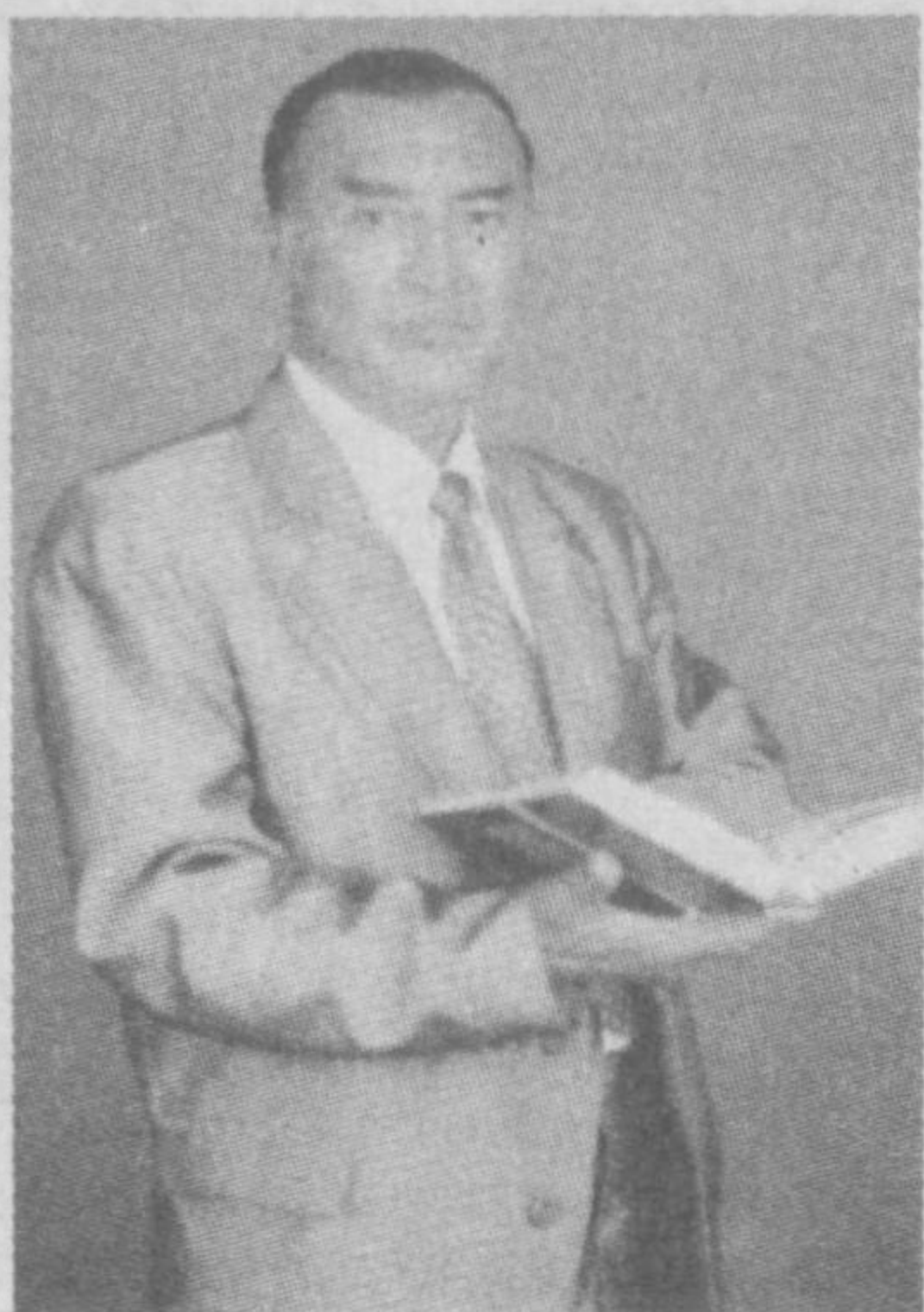
— Voy-dod! — deya tashqaridan
Kirdim yoqavayron bo'lib.
Akalarim ichkaridan
Chopib chiqdi hayron bo'lib.

Ikkovi ham lol bu sirdan,
Menga qarab jovdirashar.
— Iye, bundoq...
— Nega birdan...
Bab-baravar dovdirashar.

— Sizlar uyda o'tiribsiz
Og'zingizga tolqon solib.
Men sho'rlikni, oh, armonsiz
Do'pposladi Xol tutvolib!

Mo'ltirashib ikkovlari
Bir-biriga boqar edi.
Bu tashvishli nigohlari
Biram menga yoqar edi.

Hasan akam dedi: — Nahot?!
Husan, yur-chi, kim ekan Xol?!
Husan akam dedi: — Ko'rsat,
Zo'ravonni bizga darhol!

уқитувчилик фаолияти давомида ўзбек тилшунослигининг тузилиши, амалий ва математик лингвистика соҳалари бўйича ҳам самарали меҳнат қилиб келаётган тилшунос олим ва моҳир педагогдир. Унинг 10 дан ортиқ монографиялари билан бир қаторда республикамизнинг газета ва журналларида 350 дан зиёд илмий, методик ва маънавий-маърифий руҳдаги мақолалари чоп этилган.

С.Ризаевнинг республикамизда лотин ёзувига асосланган ўзбек алифбоси ва имлосининг жорий этилиши муносабати билан курсатаётган ташаббускорлиги, ишбилармонлиги ва

Ta'lim fidoyilari

моқдалар.

Инсониятнинг баркамол бўлиб етишувида маънавий-маданий манба жавоҳирларидан бири ҳисобланган, ҳар бир чораги 192 саҳифали "Му-сулмонлар тақвим китоби" (7 та китоб)нинг дастлабки тузувчиларидан бири ҳам Суннатилла Ризаевдир.

С.Ризаевнинг янги имло-ни урганишга доир яратган ўқув мажмуаси шу куннинг энг муҳим ва долзарб қўллан-маси ҳисобланади.

С.Ризаев оилали, 6 фар-

ЎҚИТУВЧИЛАР СУЛОЛАСИ

Тинимсиз хизматлари би-лан эл-юрт орасида иззат-ҳурмат қозониб улгурган ўқитувчилардан бири Худойберди Бегимовдир.

— Мен ҳар бир дарсим-да ўқувчиларга она юрти-мизни чин юракдан севиш, унинг табиатига, ҳар бир қарич ерига, ўсимлик ва ҳайвонот дунёсига қизиқиш уйғотиш баробарида меҳр билан қарашни, асраб-авай-лашга интилиш ҳислатлари-ни шакллантиришга алоҳи-да эътибор бераман, — дейди муаллим.

Х.Бегимовнинг ёшлиги-даноқ она-табиатга қизиқи-ши билмли табиат фани ўқитувчиларидан бўлиб ети-шишига пойдевор бўлди. У кишининг кўплаб ўқувчила-ри туман, вилоят, қолавер-са республика миқёсидаги фан олимпиадаларида, рес-публика иқтидорли болалар анжумани ва конференция-ларида қатнашиб, фахрли ўринларни эгаллаганлар. Бундан ташқари, у киши 1995 йили Андижон шаҳ-рида биринчи марта ўтка-зилган ўқитувчиларнинг республика миқёсидаги "Йил тўғарак раҳбари—95" кўрик-танловида ишти-рок этиб, фахрли ўринни эгаллаган.

Албатта, ҳар бир инсон-нинг бутун умри мобайни-да қилган меҳнати агар

халқ, юрт, оиласи, фарзан-длари учун, уларнинг рав-нақи, келажаги йўлида хиз-мат қилса, у ҳеч қачон тақ-дирланмай қолмайди. Чун-ки эзгу ишлари доимо ин-сонга эзгулик келтиради. Худойберди Бегимов ҳам "Ўзбекистон Республикаси халқ таълими аълоҳиси" ни-шони, "Меҳнат фахрийси" медали, Сирдарё вилояти "Халқ таълими фидойиси" нишонлари ҳамда кўплаб фахрий ёрлиқлар билан тақдирланган.

Унинг умр йўлдоши Суй-махол Бегимова ҳам ўқитув-чи бўлиб 25 йилдирки, Улугбек номли 1-ўрта мак-табда бошланғич синф ўқув-чиларига сабоқ беради. Бундан ташқари, ҳозирда у кишининг қизлари — Ой-хумор, Лола, Зухра ва Ди-лором ҳамда ўғиллари — Саъдулла ва Баҳодир ҳам ота-оналарининг касблари-ни улуглаб, вилоятдаги тур-ли мактабларда ўқувчилар-га ўз фанларидан сабоқ бериб келмоқдалар.

Юртимизда бу каби ўқитувчилар оиласи кўпая-ётганлиги қувончли. Зотан, оиладаноқ ўқитувчилар тар-бияси билан улғайган фар-зандларнинг маънан ва жисмонан етук комил ин-сонлар бўлиб етишиши, шу-бҳасиз.

Баҳодир
ЖОВЛИЕВ

ТИЛШУНОС ОЛИМ

Филология фанлари ном-зоди Суннатилла Ризаев 1970-1990 йилларда Тошкент Дав-лат чет тиллар педагогика ин-ститутининг "Ўзбек тили ва адабиёти" кафедрасида даст-лаб ўқитувчи, катта ўқитувчи ва 1973 йилдан бошлаб до-цент лавозимларида ишлади. ТДЧТИПда "Билим" жамия-ти ҳамкорлигида ташкил этилган икки йиллик "Халқ-лар дустлиги" халқ универ-ситетига ун олти йил ректор-лик қилди.

С.Ризаевнинг тилшунос-лик соҳасидаги фаолияти се-рқирра. У киши қаерда иш-ламасин, ўзбек тилининг ма-вқеини, кадр-қиммати-ни ошириш ҳақида қайғуради.

У киши 1994 йилдан эъти-боран, Тошкент Давлат иқти-содиёт университетида "Рус тили" кафедрасининг доцен-ти лавозимида ишлаб келмоқ-да. 2000 йилнинг 1 августидан эса ТДИУ "Иқтисодчи" газе-тасининг бош муҳаррири (уриндошлик) вазифасида ҳам фаолият курсатаётир.

С.Ризаев 36 йилдан зиёд

тадбиркорлиги мутахассис олимлар, амалиётчилар, жамо-атчилик диққат-этиборини жалб этмоқда. Янги алифбо ва имлони ҳаётга татбиқ этишда нафақат университетда, балки бошқа олий ва ўрта махсус ўқув юртларида, илмий тадқиқот ин-ститутларида, малака ошириш курсларида ҳамда матбуот саҳи-фаларида ҳам фаоллик курсатиб келмоқда. Айниқса, тилшунос олимнинг ўзбек лотин алифбо-си ва имлосини урганишга та-аллуқли дастур ва ўқув қўллан-малари, курғазмалар қўлларни таълим тизимининг барча бўғинларида кенг фойдаланил-моқда. "Лотин ҳарфлари асоси-даги ўзбек алифбоси ва имлоси-ни урганиш бўйича курс дасту-ри", "Ёзув дафтари", "Расмли алифбо", "Ёзув дафтарида фой-даланишга доир методик тавси-ялар", "Лотин ёзувига асослан-ган ўзбек алифбоси" (График қўлланма), "Ҳадисдан 70 наму-на" каби қўлланмаларидан олий таълим, академик лицей ва касб-хунар коллежлари талаба-лари ҳамда умумий ўрта таълим ўқувчилари ҳам кенг фойдалан-

занднинг отаси. Ҳаммаси олий маълумотли, уйли-жой-ли. Суннатилла аканинг умр йўлдоши Озода Ризаева 35 йилдан бери Тошкент шаҳри-даги 192-ўрта мактабда бош-ланғич синф ўқитувчиси бўлиб ишлаб келмоқда. Туртала фарзанди ота-она касби изидан бориб, ўқитув-чи бўлиб ишляптилар.

Ҳавас қилса арзийдиган, бошқаларга урناк бўла ола-диган саховатли инсон, тил-шунос олим ва моҳир педа-гог Суннатилла Ризаев тур-мушда нимаики қўлга кирит-ган бўлса, фақатгина ҳалол меҳнати, серғайратчилиги, интилувчанлиги ва ширинсу-ханлиги туфайлигина эриш-ди. Камтарин инсон ва моҳир педагог Суннатилла Ризаев-нинг ҳали бундан-да нури ҳаёт ва ижод довларини босиб утишига умид қилиб қоламиз.

Шоназар
ШОАБДУРАХМОНОВ,
ЎзФА академиги,
Ҳамидулла ДАДАБОВ,
филология фанлари
доктори, профессор

Oramizdagi odamlar

Мажид Бердиев Фориш туманининг хушманзара Ўхум қишло-ғида таваллуд топган. Лекин умрининг энг мазмунли даврини чўл худудида — Сирдарё вилояти меҳнаткашларининг фарзандларини маърифатли этишга бағишлаб келмоқда. У мана шу йиллар даво-мида Алишер Навоий ҳазратларининг куйидаги ғазалини ўзларига шиор қилиб олди. "Илми асрабон нетгумдир охир, Олиб тупроқ-каму кетгумдир охир".

Бу шиор у кишини ҳамиша ижодий ишлашга ундагани сабабли Омонбой Хайдаров, Фанибой Раҳмонов, Жалғаш Йўлдошев, Барно Қўқонова, Насиба Мирзаева каби етук шогирдлари мамлакатимиз-нинг турли вилоятларида самарали меҳнат қилмоқдалар.

Домла ҳозирги кунда ўз ўқувчилари билан мамлакатимизнинг тарихий жойларига саёҳатлар уюштириб, Туркистон, Ўттор, Шаҳри-

ЭЛДА ЭЪЗОЗ ТОПИБ

сабз, Самарқанд, Бухоро, Тошкент, Хўжанд каби шаҳарлар билан шогирдларини таништириб қайтди.

М.Бердиевдан тарих фанини ихлос билан ўрганиб, шу соҳада меҳнат қилаётган Фахриддин Нурмухамедов ва Сайёра Худойку-лова у кишини фахр билан устоз деб эъзозлайдилар.

Домла ҳамиша ўз устозлари А.Одилов, М.Назаров, Раҳмонкул Фармоновларни зиёрат қилиб, уларга ўз миннатдорчилигини из-ҳор этишни эсдан чиқармайдиган ажойиб ҳислатга эга инсон.

У киши давлатимизнинг фахрий ёрлиқларига, "Ўзбекистон халқ таълими аълоҳиси", "Халқ таълими фахрийси" нишонларига сазо-вор бўлди.

Ҳозирги кунда домланинг 4 нафар қизлари ота касбини эгалла-ганлар. Тўнгич фарзанди Раъно олий тоифали болалар врач бўлиб ишлаб келмоқда.

Биз ҳамкасблари ва шогирдлари мана шундай билимдон мао-рифчи билан бирга ишлаётганимиздан мамнунмиз.

Шукрулло РАСУЛОВ,
Оқолтин тумани А.Маматов номидаги мактаб раҳбари

ЖўРАМДАН ҚОЛГАН ЙЎЛЛАР...

Ҳеч бир давра сенсиз ўтмас-ди. Ҳамма сени суяр, ширин каломларингни, ҳозиржавоб-лигингни яхши кўрар, давра ахли ҳар сафар ўзгача бир лутф билан қадам ранжида айлаб барчанинг кўнглини хушнуд этишингни кутарди. Сени барча дилдорларнинг бир-биридан "қизғонар", ҳамма ўзини сенинг энг яқининг қилиб кўрсатгиси ке-лар, одамлар ўзидан-да кўра сени авайлашарди. Ўқувчила-рининг тегранда гирдикапа-лак бўлишларию, жамоада ҳам-касбларининг эътибори жу-даям бошқача эди-да, дўстим.

Чунки сен беғубор эдинг. Гийбатдан, ҳасрату ғамдан ўзингни чандон узок тутар, юракдан қаҳ-қаҳ отиб кула олар эдингки, ғамлар тўзғиб кетар, одамлар қалбига тўсат-дан булут ортидан кўёш мўра-лагандай юзида жилмайиш зоҳир бўлар эди.

Сиртдан қараган одам нур ёғилиб турган чехранг, манзи-рат ва лутфингни кўриб ду-недаги энг беташвиш, энг бах-тли одам шу бўлса керак, деб ўйлар эди. Аммо мўъжаз жус-сангни Аскартоғдек босиб тур-ган дунёнинг зил-замбил юки, азоблари ўзинга, Яратганга аён эдиёв, жўражон.

Сен эса барчасини кулиб енгардинг. Доимо бир яхши-лик, бир эзгу кутлуғ ишни амалга ошириш пайида бўлар-динг. Шу боис ҳамма сени сийлар, эъзозлар, ҳурмат

қиларди.

Аяган кўзга...

Рост экан чоғи...

У ўзи ўрта маълумот олган Нурота туманидаги 20-мактабга кўшни Сумбул қишлоғидан қат-наб ишларди. Қишлоғидаги ўқувчилар ҳам уч томондаги ўрта мактабга қатнаб ўқишарди. Аҳоли сонининг ўсиши қиш-лоқда битта ўрта мактаб керак-лигини таъкидлаётган эди. Аммо кимдир бош бўлмаса бу иш ўз-ўзидан амалга ошмаслигини ҳис қилган Насрулло яна бу ишни ўз зиммасига олди. Аҳолини йиғиб, ҳашар йўли билан мак-таб биносини қуриш лозимли-гини уқдириб, халқни шу кут-

Xotira

луғ ишга кўндирди олди. Қисқа муддатда бинонинг деворлари кўтарилди. Энди тоғни ёпиш учун югур-югур бошланди. Тур-ли маҳкамаларга ёрдам, масла-ҳат сўраб бориш, ҳолатни тўғри, батафсил изоҳлаш, ҳомийлар топиш, уларни шу эзгу ишга кўмаклашишга кўндирди...

Кўшработ тумани ҳокимлиги, туман халқ таълими бўлимида-ги раҳбарлар бу халқпарвар, жонкуяр, сўзамол, йигитни кўлаб-қувватлаш лозимлигини ҳис этишди чоғи тегишли ёр-дамни аямайдиган бўлишди. Энди уни одамлар қурилаётган мактабнинг бўлажак директори сифатида улуглашар, шундай уддабурон йигит билан фахрла-

нишарди. Афсус, Оллоҳ бил-гучи, башоратга банда ожиз экан.

2000 йилнинг 1 августи уни севган, ардоқлаганлар қалбида огрикли нуқта бўлиб қолди.

Ўлим гулчи, энг сара гул-лардан гулдаста тўзармиш, дейишади. Балки ростдир...

Насрулло Уринов қирк беш ёшида орамиздан кетди. Шу боисдан бўлса керак, марҳум ишлаган мактаб жамоаси ўзи меҳр ва муҳаббат, алоҳида санъат намунаси даражасида жиҳозлаган адабиёт фани хо-насини унинг номи билан аба-дийлаштирди. Нурота тумани-даги "Насрулло бобо" номли кенг тармоқли хусусий фирма директори Илҳом Нарзуллаев "Насрулло Уринов" номли сти-пендия соҳибига ҳар ойда 1000 (минг) сўм ажратадиган бўлди. Мактабнинг энг билим-дон, зукко, интизомли ўқувчи-си уни олиш шарафига муяс-сар бўлмоқда.

У кейинги пайтларда "отам-дан қолган йўллар" дея кўп айтарди. Энди у йўқ. Уни йўллар соғинади, йиллар со-ғинади, диллар соғинади.

Ўқсинмангиз, эй, йўллар, Ўқсинманг маҳзун диллар. Чекингуси мушкуллар, Фарзандлари улғаяр. Эзгуликка элтади

Жўрамдан қолган йўллар...

Мамараҳим КЎЧҚОРОВ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МУСТАҚИЛЛИГИНИНГ 10 ЙИЛЛИГИ ОЛДИДАН

Тошкент Давлат ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш инженерлари институти жамоаси тегишли соҳага ўз мутахассис кадрларни тайёрлаб бериб келаётган олий ўқув юртларидан бири сифатида тилга олинади. Ҳар бир институтнинг ўзига хос ютуқлари бўлгани каби, бу даргоҳ ҳам таълим соҳасидаги ислохотларнинг фаол иштирокчиси-дир. Бу галги саҳифамизда мазкур даргоҳ фаолиятидан лавҳалар берилмоқда.

ТАЛАБ ВА ЭҲТИЁЖ

Сўзимнинг бисмиллосида институт катта тарихга эга эканлигини айтмоқчиман. Бу ерда узок йиллар мобайнида қишлоқ ва сув хўжалиги соҳалари учун минглаб кадрлар тайёрланди. Бугунги кунда гидромелиорация, қишлоқ хўжалигини механизациялаш, агроиктисодиёт ва менежмент, ер тузиш, қишлоқ хўжалигини электрлаштириш ва автоматлаштириш факультетларида таҳсил олаётган 4046 нафар талабага 383 нафар профессор-ўқитувчи сабоқ бермоқда. Агроинженерлик, қишлоқ ва сув хўжалиги энергетикаси, сув хўжалиги ва мелиорация, гидроинженерлик, фермер хўжалиги ташкилий ва техникавий сервис, ер тузиш ва ер кадастри, агроф-мухт муҳофазаси (соҳа бўйича), электроэнергетика (соҳа бўйича), геодезия ва картография, бухгалтерия ҳисоби ва аудит, менежмент, иқтисодиёт, касбий педагогик тайёргарлик (агроинженер педагог) йўналишлари бўйича бакалаврлар тайёрланмоқда. 2000-2001 ўқув йилида ҳам шу соҳалар бўйича бакалаврлар тайёрлаш амалга оширилмоқда. Магистратура бўйича 53 та мутахассислик режалаштирилиб, илк магистрлар битириб чиқиш арафасида.

МАЛАКА УЧ
Йўналишда

Кадрлар тайёрлаш тизимини ривожлантириш ва бунинг натижасида рақобатбардош, маънавий етук, чуқур касбий билимга эга мутахассислар тайёрлаш,

уларнинг ўз касбий маҳоратларини аъло даражада эгаллашларига боғлиқдир. 39 нафар фан доктори ва профессорлар, 176 нафар фан номзоди ва доцентлар, 118 кишидан иборат ўқитувчи-ассистентлар малакасини оширишга институт раҳбарияти асосий эътиборни қаратмоқда. Улар уч йўналишда ўз малакаларини оширишяпти.

Биринчи йўналиш ривожлан-

изки, ҳали бу соҳада ечимини топмаган муаммолар ҳам мавжуд. Яъни институтимиз таянч олий ўқув юрти бўлгани боис, ихтисослик кафедралари профессор-ўқитувчилари учун малака ошириш институтлари ва марказлардаги ўқув базалари ва мутахассислар улар эҳтиёжини қондирмаяпти. Бу муаммо ечимини топиш учун чет мамлакатлар турдош университетларида малака ошириш салоҳиятини ошириш бўйича ҳамкорлик шартномалари тузилмоқда.

ТАЪЛИМ МАЗМУНИ
УЧУН

Таълим жараёни мазмунини ислох қилишга қаратилган тад-

ЕТУК
МУТАХАССИСЛАР
ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИГА

ган чет давлат университетларида тажриба орттиришдан иборат бўлиб, ҳозиргача етмиш киши АҚШ, Англия, Германия, Швейцария, Исроил, Россия ва бошқа мамлакатларда малака оширишга муваффақ бўлишди.

Иккинчи йўналиш Республикаميزдаги малака ошириш институт ва марказларида амалга оширилиб, бунга 120 дан ортиқ ҳамкасбларимиз эришдилар.

Учинчи йўналиш ЎзФА илмий-тадқиқот институтлари билан ҳамкорлик асосига қурилган. Замонавий технологиялар-кенг қўлланилаётган қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариш корхона, ташкилот ҳамда фермер хўжаликларидидаги малака оширишнинг бу хили ҳам ўз самарасини бераётир. Шунини айтиш жо-

бирлар кўлами кенгдир. Барча бакалавр ва магистрлар тайёрлаш бўйича Давлат таълим стандартлари, намунавий ва ишчи ўқув режалари, фан дастурлари бўлажак мутахассисларга бўлган талабдан келиб чиққан ҳолда яратилди. Давлат таълим стандартлари, ўқув режалари ва намунавий дастурлар ўтган йиллар давомида ўз натижасини берди. Мутахассислар тайёрлашда айрим муаммолар ҳам кўзга ташланди. Булар иқтисодий ислохотлар жараёнининг ўзига хос муаммолари бўлиб, мутахассисларга бўлган талабнинг ўзгарувчанлиги билан ҳам боғлиқдир.

Ўқув бўлимидаги муҳим янгилек таълим жараёни сифатини ошириш мақсадида ўқув ус-

Rektor minbari

лубий бўлимнинг очилганлигидир.

Институтимизда бакалаврият йўналишлари бўйича ўқитиладиган 256 та фан бўйича 145 та ўзбек тилидан, 212 та рус тилидаги дарсликлар ва 40 та ўзбек тилида, 61 та рус тилидаги ўқув қўлланмалари яратилди. 158 та фан бўйича маърузалар матни тайёрланган ва улардан талабалар фойдаланишмоқда.

АМАЛИЁТ
ҲАМ МУҲИМ

Талабаларда амалий кўникма ҳосил қилишда институтимизнинг Ўрта Чирчиқ туманида жойлашган 1631 гектар майдондаги ўқув-тажриба хўжалигининг аҳамияти катта бўляпти. Айни вақтда профессор-ўқитувчиларимиз ҳам бу ерда ўз малакаларини ошириш имконига эгадирлар. Олий ва ўрта махсус таълим ҳамда қишлоқ ва сув хўжалиги вазирликларининг доимий эътиборлари ва етарли даражада моддий ёрдам кўрсатишлари туфайли амалий машғулотлар ўз самарасини бермоқда. "ЎзКЕЙС Сервис" ва "Камминиз" ўқув марказларида ўтказилаётган амалий машғулотлар бўлажак мутахассисларда касбий кўникма ҳосил қилаётгани аниқ.

Хулосам шуки, қишлоқ ва сув хўжалиги иқтисодиётни ривожлантиришнинг устувор йўналишларидан экан, бу соҳани кадрлар билан таъминлашда институтимизнинг ўз ўрни ва салоҳияти сақланиб қолади.

Фаррух АҚНАЗАРОВ,
Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти ректори, иқтисод фанлари доктори, профессор

ТАДҚИҚОТЛАР
ТАРАҚҚИЁТНИ
КЎЗЛАЙДИ

Қишлоқ ва сув хўжалиги бир-бирига буткул боғлиқ соҳадир. Биланмики, қишлоқ хўжалигини сувсиз ривожлантириш мушкул. Бошқача қилиб айтганда, қишлоқ хўжалиги тараққиётида сувдан самарали ва омилкорлик асосида фойдаланиш катта роль ўйнайди.

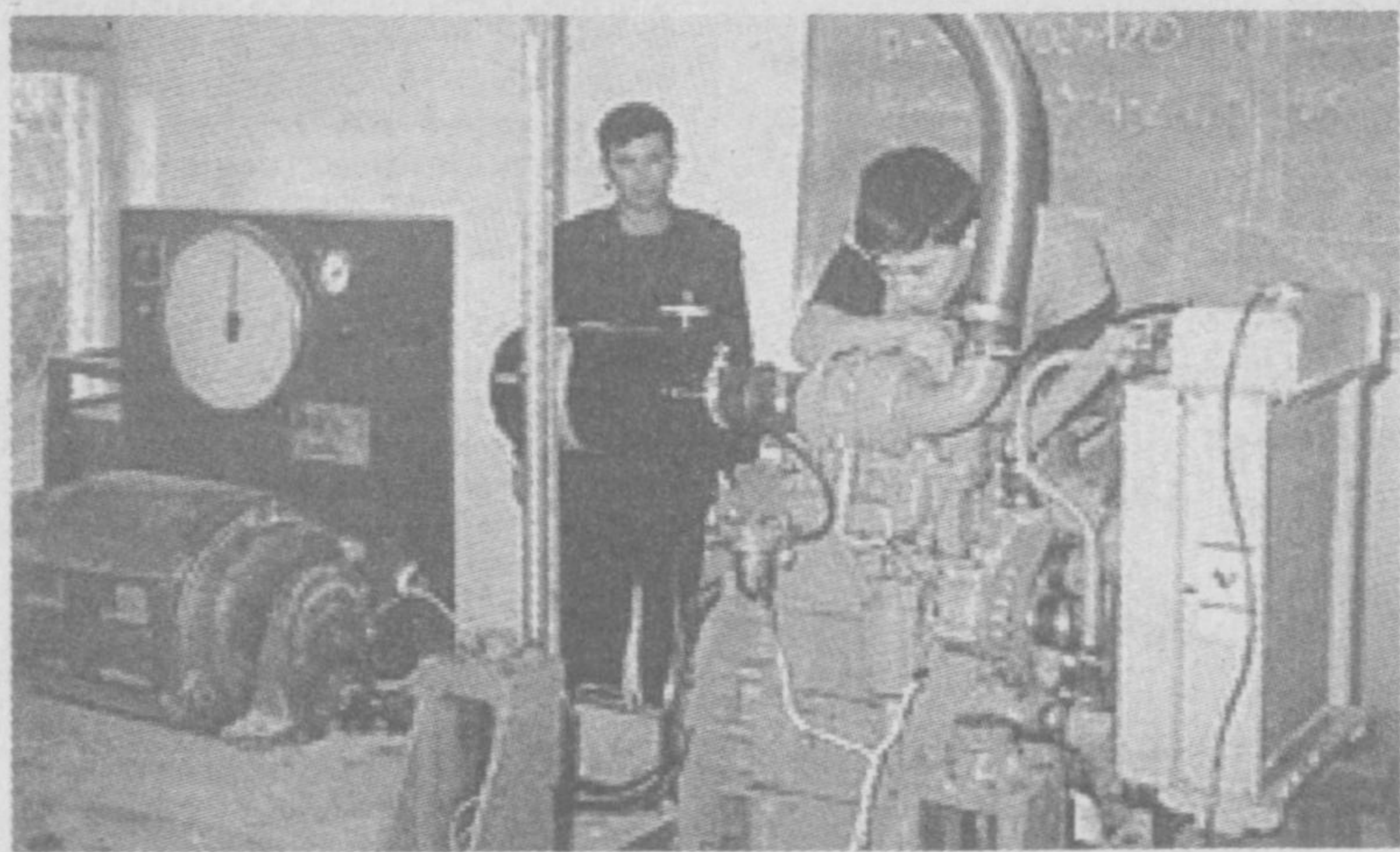
Ҳозирги вақтда республикаميز ҳудудидидаги суғориладиган майдонларнинг 55 фоизи шўрланиб кетган. Бу эса туپроқнинг ҳосилдорлик даражасига таъсир қилмасдан қолмайди.

Е'tirol

Институтимизда сув ресурсларидан оқилона фойдаланиш борасида илмий изланишлар олиб борилмоқда. 2000 йилда қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги бу соҳада илмий тадқиқотлар олиб бораётган ёш олимлар ўртасида танлов эълон қилган эди. Бу танловда "Ички суғориш тармоқларида электромагнит сув сарфи ўлчагичларини яратиш" мавзусидаги маърузам биринчи ўринга муносиб деб тоғилди ва тақдирланди.

Танловда иштирок этган мен каби олимлардан 5 нафарининг тадқиқоти эътироф этилди. Уларнинг барчасида ҳам аҳамиятга молик масалалар кўтарилганки, амалга оширилса, қишлоқ ва сув хўжалиги соҳасида анча-мунча муаммолар ҳал қилинади.

Рустам БАРОТОВ,
институт "Назарий электротехника" кафедраси доценти

Abituriyentlar diqqatiga

Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институтидаги 2000 йилги тест натижалари

Код	Таълим йўналишлари	Фанлар(балл)	Қабул режаси		Аризалар сони	Ўтиш бали	
			г	ш			
1001	Математика	Ўзбек тили (1,1) Математика (3,1) Физика (2,1)	197	269	1261	100,2	80,6
1016	Иқтисодиёт	Ўзбек тили (1,1) Чет тили (2,1) Математика (3,1)	65	89	538	148,1	112,8
1040	Исоқлик энергетикаси	Ўзбек тили (1,1) Математика (3,1) Физика (2,1)	40	55	296	106,4	85,7
1042	Касбга ўргатиш (техника йўналиши бўйича)	Ўзбек тили (1,1) Математика (3,1) Физика (2,1)	14	20	100	103,3	73,4
1054	Геология	Ўзбек тили (1,1) Математика (3,1) Физика (2,1)	25	35	141	98,2	75,4

ТАЛАБАЛАР УЙИ — ТАРБИЯ
МАСКАНИ

Республикаميزда амалга оширилаётган иқтисодий, мафкуравий, маънавий ислохотлар моҳиятини талаба-ёшларимиз онгига етказишда истиқлол мафкураси ва миллий ғоя концепцияларига таянмоқдамиз. Талабанинг ота-онаси, оила аъзолари билан мунтазам алоқа мавжуд бўлиб, бунда уларнинг ўқув жараёнини ўзлаштиришларидан тортиб, маънавий қиёфаси, умумий маданияти ҳам қамраб олинган. Бу борада талабалар гуруҳлари мураббийларининг олиб бораётган ишлари диққатга сазовордир.

Институтимизда маънавият ва маърифат ишлари "Ўқув даргоҳи-талаба-ётоқхона" кўринишидаги эскирган иш услубида эмас, Мирзо Улуғбек ва Юнусобод туман маҳаллалари, туман ҳокимиятининг тегишли мутасадди бўлинмалари билан самарали ҳамкорлик қилиб келинмоқда.

Институт миқёсидаги маънавий-маданий муҳитни яхшилаш борасида кўпгина чора-тадбирлар ишлаб чиқилган бўлиб, уларни бевосита ҳаётга тадбиқ этишда жамоат ташкилотлари иштироки сезилаётир. Улар ўз дастурий ҳужжатлари доирасидан келиб чиққан ҳолда республикаميزнинг етакчи жамоат ташкилотлари билан мунтазам алоқададир. Институтда республиканинг йирик сиёсий ташкилотлари, Тошкент шаҳар ва Мирзо Улуғбек тумани ҳокимиятлари билан ҳамкорликда талаба-ёшларнинг дунёвий тушунчаларини, миллий ўзлигини англаш, муносиб фуқаролик позицияларини эгаллашларига қаратилган сиёсий-мафкуравий анжуманлар ўтказилиб келинмоқда.

Талабалар уйлари факультетларга бириктирилган бўлиб, ҳар бир қаватга алоҳида кафедра мутасадди қилиб қўйилган. Бу кафедранинг маънавий-тарбиявий иш дастурига асосан, талабалар ўртасида иш олиб борилади. Талабалар яшовчи ҳар бир хонага алоҳида-ало-

ҳида мураббий — тарбиячи бириктирилган, улар кафедра ва факультет деканлари томонидан тасдиқланган иш режаси асосида фаолият кўрсатмоқда. Шунингдек, "Талабалар уйларида 2000-2001 ўқув йилида олиб бориладиган маънавий-маърифий ишлар дастури"га мувофиқ равишда, турли суҳбатлар, учрашувлар ўтказиляпти. Талабалар уйлари тозалигини таъминлаш, жамоатчилик мулкига ҳурмат билан муносабатда бўлиш, санитария-гигиена кўникмаларини шакллантириш, ўзлари яшаб турган хоналар орасталигини таъминлаш мақсадида "Намунали хона" танловлари йилнинг ҳар чорагида ўтказилади.

Jarayon

Институтдаги мавжуд 44 кафедра ўзларига бириктирилган ётоқхоналарда "Кафедра кунлари"ни мунтазам амалга ошириб келишяпти. "Кафедра кунлари" талабалар онгига миллий қадриятларни, муқаддас урф-одатларимизни шакллантиришда ўз самарасини берапти. Талабалар уйларида, институтнинг етакчи профессор-ўқитувчилари ҳамда таниқли санъат ва фан арбобларини жалб этган ҳолда бу ўқув йилида 80 га яқин мавзуларда учрашувлар, давра суҳбатлари, тадбирлар ўтказилди.

Талабалар уйи шунчаки бошпана эмас, балки ёшларни тўғри йўлга соладиган, уларни қомиллик сари етаклайдиган бир бутун оила эканлиги ҳамиша диққат-эътиборимиздаги масалалигича қолади.

Жуманиёз РАМАТОВ,
институт "Маънавият ва маърифат" маркази директори, фалсафа фанлари доктори

Суратда: институт кафедрасида амалий машғулот

**АСОСИЙ КУРС
БИРИНЧИ ДАРС****Саломлашув ва хайрлашув иборалари.****Эрталабки саломлашув ибораси**

- Good morning [gud 'mɔ :n:]
- Тушки саломлашув ибораси
- Good afternoon [gud 'a:ftə'nu:n]
- Кечкурунги саломлашув ибораси
- Good evening [gud i:vni:n]

Юқорида келтирилган инглизча саломлар ҳамма учун умумий, лекин уларни талаффуз қилиш услуби, оҳангига қараб, суҳбатдошлар орасидаги муносабат аниқланиши мумкин. Расмий шахслар орасида бу саломлар пасажуви оҳанг билан талаффуз қилинади, норасмий, дўстона саломлашишда, бу иборалар кўтарилишчи оҳангда айтилади.

— How do you do?—Салом. [hau du yu: du:]

Бу ибора асосан биринчи танишувда ишлатилади, бир-бири билан танишаётган иккала тараф ҳам уни ишлатади.

Бундан ташқари яхши танишлар, дўстлар ва ўзаро тенгдошлар ўртасида ишлатиладиган иборалар бор. Улар қуйидагилар:

Morning! - Салом!
Afternoon! - Қалайсан!
Evening! - Яхшимисан!
Hello! [he'ləu] - Салом!
Hello everybody! [he'ləu evri:b ədi:] - Ҳаммага салом!

Hi! [hai] (асосан АҚШда) - Салом!
Стилистик даражаси юқори, адабий бўлган ва кўтаринки руҳни ифодалайдиган иборалар қуйидагилар:

You are welcome. Welcome [yu: a: welkəm]
Хуш келибсиз!

Allow me to welcome you! [e'ləu mi tə welkəm yu:]

**ИНГЛИЗ ТИЛИ
САБОҚЛАРИ**

Сизни қутлашга ижозат беринг!

(Транскрипциядаги икки нукта товушнинг узун талаффуз қилинишини кўрсатади).

Маълумки, саломлашув учрашувда қатнашаётган одамнинг соғлигини, оила аъзоларининг аҳолини сўраш билан боғланган. Булар қуйидаги иборалар:

- How are you keeping? How are you?
- [hau a: yu ki:piŋ] [hau a:yu]
- How are things? - Ишлар қалай?
- [hau a: θiŋs]
- How are you getting on? - Яхши юрибсизми?
- [hau a: yu: getiŋ p n]
- How is life? - Ҳаётингиз қалай?
- [hav i:z laif]
- What's new? - What's the news?

Қандай янгиликлар бор?

- [wɔts nju] [wɔts ðə nju]
- What's the matter? - Нима бўлди?
- [wɔts ðə mate:]
- What's wrong? - Қандай муаммолар бор?
- [wɔts rɔŋ]
- How's your wife? (mother, family?) -

Оилангиз тинчми?

- [hau iz yo waif (mɔðə, femili)]
- Is everything all right (OK)? - Ҳаммаси жойида-ми?
- [iz evri θiŋ. ɔl rait]
- How are things at home? - Уйлар тинчми?
- [hau a: θiŋz et həum]

Бу саволларга жавоблар қуйидагича бўлиши мумкин

— Very well, thank you - Жуда яхши, раҳмат.

[veri wel, θæŋk yu:]

— Quite well, thank you - Анча яхши, раҳмат.

[kvait wel, θæŋk yu:]

— Fine, thanks - Жойида, раҳмат.

[fain, θæŋks]

— Not too bad. Not so bad - Ёмон эмас

[nɔt tu:bæd] [nɔ t sɔ bæd]

— I am OK, thanks - Яхшиман, раҳмат.

[aim ou kei, θæŋks]

— Really fine. Splendid - Аъло даражада, раҳмат.

[ri:li fain] [splendid]

— Things look pretty good - Чамамда, ёмон эмас

[θiŋs lu:k preti gu:d]

— So so. Middling - Секин-секин. Ўртача

[sou sou. midliŋ]

— Much the same - Ҳамма вақтдагидек бир нави.

[mʌtʃ ðə seim]

— Could be better - Яхшироқ бўлиши ҳам мумкин эди

[ku:d bi: betə]

— Pretty bad - Яхши эмас. Унча эмас

[preti bæd]

Шундан кейин суҳбатдош ҳам ўз навбатида саволлар бериш орқали кўриша бошлайди. У ўз сўзларини "and" боғловчиси билан бошлаб, иборалардаги "you" сўзини урғу ёрдамида ажратиб кўрсатади.

And how are you? And you? - Ўзингиз яхшимисиз? Ўзингизчи?

[ænd hau a: yu:] [and' yu]

And how are you getting on? - Ўзингизнинг ишларингиз яхшими?

[ænd hau a: yu: getiŋ ɔn]

(Давоми газетамизнинг келаси шанба сониди)

Good bye!

QUTLOV**Азиз ҳамкасбимиз
Саломат ҲАСАНОВА!**

Сизни 50 ёшга тўлишингиз муносабати билан қутлаб, энг эзгу тилакларимизни билдирамиз. Ҳаётингизга янги-янги қувончлар бахш этаётган фарзандларингиз бахтига ҳамisha соғ бўлинг.

«Маърифат» газетаси жамоаси

Қадрли**Замира ХУЖАКУЛОВА!**

Жамоамиз номидан Сизни таваллуд кунингиз билан қутлар эканмиз, мактабимиз ҳаётида ўз мактабини яратган устоз сифатида Сизга эҳтиром айлаймиз. Келгуси ҳаётингиз шу кунгача қилган меҳнатларингиз самарасидан баҳраманд ҳолда кечишини истаб, Сизга соғлиқ, хотиржамлик тилаб қоламиз.

Жиззах шаҳридаги 17-мактаб жамоаси ва яқинларингиз

Мухтарам**Гулнора ЁМФИРОВА!**

Сизни 50 ёшингиз билан жамоамиз номидан самимий табриклаймиз. Узоқ йиллар давомида энг шарафли касб — муаллимлик юкини елкангизда тутиб, баркамол авлод орзусида кечирган ҳаётингиз ҳавас қилса арзигулик эканлигини барчамиз эътироф этамиз. Сизга узоқ умр, мустаҳкам соғлиқ ва ҳаёт қувончлари ҳамроҳ бўлсин.

Эҳтиром билан Қарши туманидаги 49-мактаб жамоаси

Хурматли**Бозорбой ДЎЛОВОВ!**

Сизни таваллуд кунингиз, 60 ёшингиз билан муборақбод этамиз. Жамоамиз таълим тизимида кечган ибратли фаолиятингизни мамнуният билан эслайди. Тилагимиз — оилангиз ва яқинларингиз даврасига кўрк бўлиб, узоқ умр кўринг. Ҳамиша соғ бўлинг.

Қарши тумани Ёмғир Шамшаров номидаги 49-мактаб жамоаси

ТошТЎМИ қошидаги «Миробод» академик лицейи 2001-2002 ўқув йили учун

ҚАБУЛ ЭЪЛОН ҚИЛАДИ

Академик лицей 2001 йилда умумий ўрта таълим мактабларининг 9-синфини битирган ўқувчиларни аниқ фанлар (физика-математика ва иқтисодиёт) ва табиий фанлар (химия-биология) йўналишлари бўйича танлов асосида ўқишга қабул қилади.

Машғулотларни институт ва академик лицейнинг тажрибали профессор, доцент ва олий тоифали ўқитувчилари олиб боради.

Академик лицейга қирувчилардан ҳужжатлар 20 июндан 31 июлгача қабул қилинади.

Ўқишга қирувчилар қабул ҳаётига қуйидаги ҳужжатларни тақдим қилишлари зарур:

- ✓ академик лицей директори номига ёзилган ариза;
- ✓ 9-синфни битирганлиги ҳақидаги ҳужжатнинг асл нусхаси;
- ✓ ҳудудий касб-хунарга йўналтириш ва психологик-педагогик ташхис маркази тавсияномаси;
- ✓ доимий яшаш жойидан маълумотнома;
- ✓ ота-онасининг иш жойидан маълумотнома;
- ✓ туғилганлиги ҳақида гувоҳноманинг кўчирма нусхаси;
- ✓ 086-У шаклдаги тиббий маълумотнома;
- ✓ 8 дона 3x4 ўлчамли фотосурат;

Танлов тест асосида 1-10 август кунлари ўтказиладди.

Йўналиш фанлари бўйича Тошкент шаҳар ва вилоят фан олимпиадалари ғолиблари, халқаро олимпиада иштирокчилари асл нусхадаги тасдиқловчи ҳужжатларни топширган ҳолда академик лицейга танловсиз қабул қилинади.

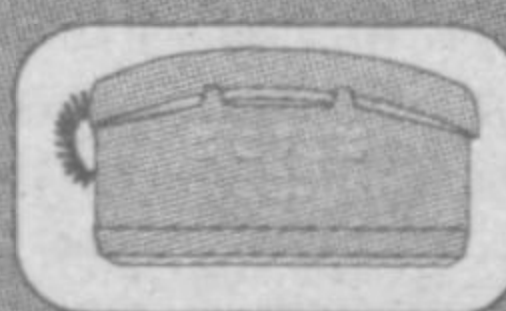
Манзилимиз: 700167, Тошкент шаҳри,

Одилхўжаев кўчаси 1.

Телефон: 199-07-64, 199-04-80.

Автобус: 25, 40. Трамвай: 2, 10

транспортларнинг институти бекати

**ҚЎПОЛЛИККА
НЕ ҲОЖАТ?**

Юртимизда аёллар азал-азалдан назокати, ибоси, ҳаёси, тафти қуёш сингари илиқлиги билан ўзгача ҳурматланиб келинган. Улар оиланинг маликаси ҳисоблансалар, эркакларимиз эса султонни санадилар.

Шаҳримизнинг энг катта бозорларидан бири ҳисобланмиш Отчопар бозорига харид учун борган эдим. Одатдагидек бозор гавжум. Юк ортган арава-лар юкларини элтажак жойларига шошилишди. Савдо рас-тасида ўзимга керакли буюм-ни кўриб тўхтадим. Қаршимдан юк ортмоқлаган аравакаш келарди. Менинг ёнимдан сотув-чи аёл ўтаётган эди. Йўлакда эса шу тобда ҳеч ким йўқ. Шун-да ҳалиги аравакаш билан со-тувчи аёл бир-бирларига рўбарў келиб қолдилар. Шун-да: «Ол-ей, аравангни» деди аёл қўполлик билан. Худди шундай жавобни кутгандек: «Йўлдан ўзинг қоч» дея жавоб қайтарди аравакаш ҳам. Юқорида мен аёл назокатию, жасур ва мард эркакларимиз ҳақида бежиз тўхталмаган эдим. Мўътабар зот дея, хур-мат-эҳтиром ила эъозланувчи аёл ҳалиги кишининг юзига шу-нақанг тарсаки туширдик, ҳамон бу ҳолат кўз ўнгимдан кетмайди.

Нега аёл ҳеч ким юрмаётган йўлакнинг четидан юриб ўтма-ди? Унинг қўполлик қилишига не ҳожат?!

Пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссалом ҳадисларида: «Бировнинг юзига уришдан сақ-ланинг» дея таъкидлайдилар.

Аёлнинг қилган хатти-ҳара-кати одоб-ахлоқ меъёрларига тўғри келармикан? Самимий-лик, мулойимлик, ширинсўз-лик, ҳушмуомалалик айнан аёл-ларимизга хос фазилатлар эмасмикан?

Илгари аёллар эркаклари-мизнинг кўзига тик қараб га-пирсалар уят ҳисобланган. Ор-номус, ифбат ва ҳаёнинг куч-лиги юз-кўзларидан билиниб турган. Азиз аёлларимиз меҳр нурини таратувчи офтоб экан-ликларини унутмасалар бас.

Райхон ХОЛМУРОВОВА

ТИНЧИМАЁТГАН МОЖАРО

“Асошиэйтед—Пресс” агентлигининг хабар беришича, АҚШ давлат котиби Колин Пауэлл Фаластин маъмуриятининг етакчи вакили бўлмиш Махмуд Аббос билан учрашув чоғида, Америка томони келгусида Ёсир Арофат билан тўғридан-тўғри музокарага киришишни истисно этмаслигини айтган эди.

Куни кеча эса Фаластин мухторияти Қўшма Штатлар ҳукуматидан Яқин Шарқ можаросида тинчлик музокараларини қайтадан бошлаш учун воситачилик қилишини сўраган. Аммо ҳозир ҳам икки томон ўртасида тўқнашувлар бўлиб турибди.

БОШ ВАЗИРНИНГ МАКТУБИ

“Новости” ахборот маҳкамасининг хабар беришича, Япония-Россия дўстлик ассоциацияси делегацияси янги бош вазир Дзюньиро Коидзумининг Владимир Путинга йўллаган мактубини Россия Ташқи ишлар вазири Игорь Ивановга топширди. Бу орқали япон парламенти Россия билан ҳукумат даражасидаги муносабатларни давом эттириш ниятида.

Ўз навбатида Игорь Иванов ҳам расмий Москва Россия ва Япония ўртасида тузилган тинчлик шартномаси доирасида музокаралар ўтказишга тайёрлигини билдирди.

Nobel mukofoti sohiblari

1909 йили кимё соҳасидаги Нобел мукофоти билан тақдирланди.

Кимёвий кинетика соҳасидаги илмий изланишлар кимёвий реакциялар механизмини ўрганишда бир қатор муаммоларни келтириб чиқарди. Агар ўрганилаётган реакция паст тезликда давом этаётган бўлса, у ҳолда реакциянинг барча этапларида моддалар таъсирлашувини ва оралиқ натижавий оралиқ маҳсулотларни ўрганиш имкони туғилади. Лекин узоқ вақтгача тез юз берадиган реакциялар ҳоссаларини ўрганиш масаласини ҳал қилиш жуда қийин кечди.

1923 йили англиялик тадқиқотчи олимлар Г. Хартриж ва Ф.Г. Раутонлар газсимон моддаларни

ма яратилди. Бу қурилма ёрдамида ёруғлик нуруни бир неча минг марта қучайтириш ва алоҳида фотонларни ҳам қайд қилиш имкони туғилди.

Шундай ажойиб замонавий қурилмалар ёрдамида Норриш ва Портерлар ўта тез давом этадиган реакцияларни ўрганишга киришдилар. Тез орада улар оралиқ изланишлар вақтини секунднинг миллиарддан бир улушигача (наносекунд) қисқартиришга эришдилар. “Ўта тез спектроскопия” деб ном олган бу усул ҳозирги кунгача ҳам кимёвий реакциялар механизмини ўрганишда тенги йўқ усул ҳисобланади. Сўнгги йилларда Норриш ва Портерлар “фото-чакмоқ” ўрнига юқори қувватга эга бўлган лазер қурилмаларидан фойдаланишни йўлга қўйдилар.

1950 йилларда кимёгарларнинг ихтиёрида секин жараёнларда юз берадиган ва ўта тез юз берадиган реакцияларни ўрганишга мўлжалланган усуллар мавжуд эди. Булар биз юқорида айтиб ўтган классик кимёвий кинетика ва спектроскопия усуллари ҳисобланади. Иккала усул оралиғидаги узилишни Гёттинген университетида илмий фаолиятини давом эттирган Манфред Эйген ўз тадқиқотлари билан бартараф этди. Денгиз сувида ультратовушларнинг ютилишини ўрганган олим баъзи частоталарда бошқаларидан фаркли ўлароқ ютилиш катта бўлишини аниқлаган. Кейинчалик маълум бўлишича, бу ҳодиса денгиз сувининг таркиби билан боғлиқ экан. Ушбу ҳодисани янада чуқуროқ ўрганган Эйген, 100 кГц (килогерц) частотали ультратовушларни кўпроқ ютадиган модда магний сульфати эканлигини аниқлади. Тажрибалардан шу нарсаси маълум бўлдики, бу модда бир секунд вақтнинг ичида юз минг марта ионларга ажралиб яна қайта тикланар экан. Айнан шу ҳодиса алоҳида частотадаги ультратовушнинг ютилишига сабаб бўлар экан. Бу кашфиёт молекулаларда тез юз берадиган ўзгаришларни ўрганиш бўйича янги усулларни ишлаб чиқишга кенг йўл очиб берди.

Рональд Норриш, Жорж Портер ва Манфред Эйгенларнинг олиб борган илмий тадқиқотлари кимёвий реакциялар механизмларини ўрганиш борасида катта ютуқларга эришишда улкан ҳисса бўлиб қўшилди. 1967 йили Нобел кўмитасининг қарорига биноан учала олим ҳам кимё соҳасидаги бу ноёб мукофотга лойиқ деб топилди.

Абдумажит Тўраев,
физика-математика фанлари
номзоди,
Ўзбекистон Физика
жамияти ҳайъати аъзоси

БХУТТО ВАТАНИГА
ҚАЙТМОҚЧИ

Айни пайтда хорижда яшаётган Покистон собиқ бош вазири Беназир Бхутто жорий йилнинг августидан кейин ихтиёрий тарзда Ватанига қайтиши мумкин. Унинг мамлакатга қайтиши 2001 йил август — 2002 йил октябр ойи оралиғида бўлиб ўтадиган умумий парламент сайловлари даврига тўғри келади. Шунингдек, Бхутто давлатнинг ҳарбий раҳбарияти томонидан ўзига қўйилган коррупция жиноятчилиги айби билан ҳибсга олиниш хавфи туғилишига қарамасдан шундай қарорга келди. У ҳозирда ҳукмронлик қилаётган ҳарбий тузумга очикдан-очик қарши чикмоқчи.

8-14 Ёшли
АСКАРЛАР

Сьерра—Леонедаги Революцион бирлашган фронт раҳбари Омри Голлининг айтишича, Макени шаҳрида исёнчилар фуқаролар урушида ўз томонида туриб қатнашишлари учун ўғирлаб кетишган 80 нафар болани озод этдилар. Шунингдек, яқин муддат ичида кўзгадан-очик қилинган Сьерра—Леоне ҳукумати яна 150 нафар 8-14 ёш оралиғидаги болаларни қайтариб бермоқчи. Маълумотларга қараганда, биргина май ойининг ўзида 400 га яқин шундай болалар озод этилиши лозим.

ҚОТИЛЛИКДА
АЙБЛАНМОҚДА

1981-1989 йиллар мобайнида Польша давлатига ҳукмронлик қилган Войцех Ярузельский устидан Варшавада суд жараёни бўлиб ўтмоқда. Боиси, у мудофаа вазири вазифасида ишлаган 1970 йили кемасозларнинг норозилик чиқишларини бостириш вақтида 44 нафар ишчининг отиб ташланишига буйруқ берганликда айбланмоқда. Агарда унга қўйилаётган айблов тўла исботини топган тақдирда, 77 ёшни қаршилаган Ярузельский 25 йил муддатга озодликдан маҳрум этилиши мумкин, дея хабар берди “Газета.Ру”.

ҚОЧКИНЛАРГА
ЁРДАМ
КЎРСАТИЛМОҚДА

Оврупо Иттифоқи чечен қочқинларига ёрдам бериш мақсадида 2 миллион АҚШ доллари микдорида маблағ ажратди, дейилади “Дойчэ—Веллэ” радиоси тарқатган хабарда. Ушбу инсонпарварлик кўмаги Ингуше-тияда жойлашган лагерларда истиқомат қилаётган қочқинларни озиковкат билан таъминлашга сарфланади.

МИЛОШЕВИЧ
ТЕВАРАГИДАГИ
ЖАРАЁН

Америка Қўшма Штатлари давлат котиби Колин Пауэлл 29 июнь куни бўлиб ўтадиган Югославияга ёрдам кўрсатувчи халқаро кредиторларнинг анжуманига қадар, собиқ президент Слободан Милошевични Гаага трибуналига топширилишига унчалик ишонмаслигини билдирди. Унинг фикрича, амалдаги президент Войслав Коштуница Милошевични халқаро судга топширилишининг аниқ санасини белгилашни рад этган.

Ёдга олсак, бир ой муқаддам Пауэлл собиқ Югославия давридаги жиноятлар юзасидан Гаага трибунали билан ҳамкорликни ривожлантириш шартлари бажарилмаса, у ҳолда 29 июнда ўтказиладиган анжумани Америка қўллаб-қувватламаслигини айтган эди. Аммо у Коштуница ўз ҳаракатлари билан Америка маъмурияти қўяётган талабни бажаришга тайёрлигини исботлайди, дея умид билдирди.

ТЕРРОРИЗМГА
ҚАРШИ
ҲАМКОРЛИК

Сербия бош вазири Зоран Жинжичнинг билдиришича, Сербия ҳукумати икки давлат осойишталигига хавф туғдирувчи албан террорчиларига қарши курашиш учун келгусида Македония билан ҳамкорлик олиб боради. Бу борада икки давлат бош вазирлари учрашганларида минтақадаги терроризмга қарши биргаликда комиссия тузишга келишиб олдилар, дея хабар тарқатди Франс—Пресс агентлиги.

XIX асрнинг охирига келиб, кимёвий реакциялар устида ўтказилган бир қатор тажрибалар асосида тўпланган маълумотлар, бу соҳада янгидан-янги назарияларнинг пайдо бўлишига олиб келди. Бу йўналишларда дастлабки ютуқларни қўлга киритган ва ўз вақтида биринчилардан бўлиб Нобел мукофотига сазовор бўлган кимёгар олимлар ичида олмониялик атоқли физик-кимёгар Фридрих Вильгельм Оствальднинг номи ҳам қайд этилган.

Бир неча илмий мактаблар шунингдек, “Физикавий кимё журналы” ҳамда “Фан классиклари” тўпламларининг асосчиси бўлган В. Оствальд 1880 йиллардан бошлаб кимёвий реакцияларнинг давомийлик қонуниятларини ўргана бошлаган эди. Кейинчалик у ўз илмий ишларида турли кислоталарнинг нисбий активлиги тўғрисидаги маълумотларни эълон қила бошлади. Ушбу илмий тажрибаларнинг давоми сифатида олим кимёвий реакцияларнинг тезлигини ўлчаш ишларини йўлга қўйди. Бу илмий изланишлар эса бир томондан реакцияларда кимёвий мувозанат шартларини ўрганиш бўйича, иккинчи томондан катализ билан боғлиқ муаммоларни ҳал қилишга доир илмий йўналишлар очиб берди.

Кимёвий мувозанат ташқаридан қараганда реакцияни тугаганлигидан далолат беради, аслида эса ушбу реакция давомида элементларнинг ўзаро таъсирлашуви (моддалар қўшиливи) билан қайтар жараён яъни натижавий маҳсулотнинг қайта ажралиши ҳам юз беради. Умуман олганда назарий жиҳатдан барча кимёвий реакцияларни қайтар жараёнлар деб қараш мумкин. Тажрибада эса уларнинг асосий қисми қайтмас жараёнлар эканлиги кўринади. Кимё технологиясининг асосий вазифаларидан бири реакция пайтида юз берадиган мувозанат ҳолатини кўпроқ фойдали маҳсулотлар ҳосил бўлиши мумкин бўлган тёмонга силжитишдан иборатдир. Бундай фойдали натижаларга реакция пайтидаги босимни, температурани ва бошқа асосий кўрсаткичларни ўзгартириш билан эришиш мумкин.

В. Оствальднинг қизиқтирган яна бир соҳа бу кимёвий реакциялар тезлигига маълум бир таъсир кўрсатувчи катализларни ўрганишдан иборат эди. У ўзи ўтказган тажрибалар асосида баъзи элементлар ионлари реакциянинг бориш тезлигига ёки салбий ёки фойдали таъсир қилиши мумкинлигини аниқлади ва бу соҳада ҳам янги назариялар яратди. Бошқачароқ айтганда, бу ҳодиса асосида молекулалар орасидаги таъсирлашув кучларининг тезлашиши ётади.

Кимёвий реакцияларни мувозанат шартлари, ушбу реакциялар тезлиги ва катализлар соҳасини ўрганиш борасидаги илмий изланишлари, бу соҳаларда қўлга киритган илмий ютуқлари ҳамда яратган кашфиётлари учун Вильгельм Оствальд

КИМЁВИЙ
реакциялар
кинетики

катта тезликда аралаштириш имконини берадиган янги қурилма яратдилар. Бу қурилма ёрдамида энг кичик вақт бирлиги ҳисобланган секунднинг мингдан бир улуши давомида юз берадиган реакцияларнинг хусусиятларини илмий жиҳатдан ўрганиш мумкин эди. Бу соҳадаги қўлга киритилган ютуқлар фотохимё фанига асос солинишига сабаб бўлди.

Маълумки, фотохимёвий реакциялар жуда тез юз беради. Бундай жараёнлар қуйидагича ҳосил бўлади, ёруғлик фотонлари реакцияда қатнашаётган моддаларга тушаши билан системанинг кимёвий мувозанатини тез ўзгартиради. Бу эса ўз навбатида янги реакциялар ҳосил бўлиши ва шу аснода реакциядаги мувозанатнинг янги шартшароитларини юзага келтиради.

1920 йилларда бу соҳада кўзга кўринган мутахассислардан бири англиялик олим Роналд Жорж Норриш эди. У кимёвий кинетикани тадқиқ қилишда фотохимёнинг имкониятлари жуда катта эканлигини башорат қилган эди. Лекин ўша даврдаги қурилма ва ишчи асбоблари савиясининг пастлиги бу имкониятларни тўла амалга оширишга ҳалақит берар эди.

1945 йили Норриш асли мутахассислиги электроникачи бўлган ёш илмий ходим Жорж Портерни ишга қабул қилади. Бир йил ўтгач, Портерда фотохимёвий реакцияларни тезлатишда ўта қисқа ёруғлик импульсларидан фойдаланиш

Мустақиллигимизнинг 10 йиллиги арафасида Оналар ва болалар йилига бағишлаб вилоятлар фестивали ўтказилмоқда. Шу муносабат билан Ўзбекистон Бадий академияси марказий кўргазмалар залида "Бу азиз Ватан барчамизники" деб номланган Қашқадарё вилояти фестивали бўлиб ўтмоқда. Ўзбекистон Миллий ахборот агентлиги, Ўзбекистон Бадий академияси, "Маънавият ва маърифат" кенгаши ва Қашқадарё вилояти ҳокимлиги томонидан ташкил этилган бу кўргазма Қашқадарё вилоятининг 10 йилли мобайнидаги ютуқларидан ҳикоя қилади. Фестивалда тасвирий санъат, рангтасвир, графика, миниатюра, халқ амалий санъати асарлари намойиш этилмоқда.

Фестивалга Қашқадарё рассомлари, халқ хунармандчилиқ усталари (каштачилик, култоқчилик, ўймакорлик, зардўзлик, заргарлик) ҳам ташриф буюрганлар.

Фестивалнинг очилиш маросимида Ўзбекистон Республикаси Президентининг

Давлат маслаҳатчиси Хайриддин Султонов, Бош вазир ўринбосари Ҳамидулла Кароматов, Ўзбекистон халқ шоири Абдулла Ориповлар иштирок этдилар.

Фестивалда Қашқадарё вилоятининг "Момо" фольклор ансамбли ўзининг рангбаранг ашу-

ла ва рақслари билан томошабинларни хушнуд этди.

Фестивалга ташриф буюрган меҳмонлар кўргазма залининг галереясида қўйилган Қашқадарё вилояти маҳаллий саноат маҳсулотларини томоша қилиш билан бирга уларни сотиб олишлари ҳам мумкин.

Танаффус пайтида "Момо" фольклор ансамбли аъзолари билан суҳбатлашдик. Маъ-

лум бўлишича, "Момо" фольклор ансамбли 1985 йили Қарши тумани "Насаф" жамоа хўжалигида Нодирахон Саидминова томонидан ташкил этилган экан. Унинг асосий мақсади, ўзбек халқининг, хусусан, Қашқадарё, Сурхондарё воҳаларининг ўзига хос урф-одатлари,

қадриятларини қўйлаб, оммага ашула ва рақс орқали етказиш экан. 15 йилдан кўпроқ вақт фаолият кўрсатиб келатган ансамбль 1998 йили Германия, 2000 йил Бельгия сафарида бўлиб қайтибди. Ансамбль руҳига рух қўшиб турган миллий кийимлар эътиборимизни тортганлиги боис онахонларимиздан ўз кийимлари ҳақида сўрадик.

— Бошимиздагини Бойсун

дўппи дейишади, уни асосан қиз-жувонлар кийишади. Дўппининг четларида сандиқча, кифтакча, тангажуфт деб аталадиган тақинчоқлари бўлади. Ёши улғурак онахонлар бошида эса рўмол, қасава ва устидан катта паранг рўмоли ёпилади. Сочимизга ҳам сочпопук, тахтапўпак қабилар тақилган бўлади. Энгимизда иккита қўйлақ бўлади. Кийимлар то махси-калшгача тушган бўлади.

— Қўлингиздаги елпигичининг тикилиши ҳам бошқача экан. Қашқадарё каштачилигининг бошқа вилоятлардан фарқи нимада?

— Бунинг фарқи ироқи каштачилигидир. Ироқи каштада тасвирлар санаб-санаб туширилади. Яъни ёйилган доканинг ҳар бир ипи санаб, керакли тешиклардан рангли иплар ўтказилади. Бошқа вилоятларда эса чизилади. Фарқи шунда.

Фестивалдан қайтар эканмиз, Қашқадарё халқининг ўз урф-одатларига, қадриятларига ҳурмати баланд эканлигининг гувоҳи бўлдик.

Баҳодирхон ЭЛИБОВ

ОБИД АСОМОВ: "ИСТЕЪДОДИНГИЗНИ НАМОЙИШ ЭТИНГ"

Бугунги суҳбатдошимиз кўпчиликлда маълум ва машҳур бўлган, республикамизда энг катта кизиқчилардан бири Обид Асомов. Гарчи қаҳрамонимиз ўз суҳбатдошларини қўлдириш, кўнглини кўтаришга ҳаракат қилсада, урни келганда панд ва насихатлари, йўл-йўриқларини ҳам аямайди.

— Обид ака, "Халқлар дўстлиги" саройида бўлиб ўтган уч кунлик концерт дастури ҳақида гапириб берсангиз...

— Концерт—шоу биз уйлагандай жуда муваффақиятли ўтди. Мақтанаяпти, деманг, саройга келган мухлисларнинг қулгу ва табассумларидан, тинимсиз қарасакларидан камини шундай ҳулосага келдим. Ҳар ҳолда уч кунлик концертни "қарнаининг ватути" ёки турли сўз уйинлари билан ўтказиш санъаткору кизиқчилардан катта масъулият талаб этади. Буни ўқувчи гапириш осону, аммо концерт пайтида қаршингизда турган мухлислар олдида амалга ошириш, турли сўз уйинлари қилиш... жуда мушкул вазифа.

— Баъзилар турли саройларда мухлисларни тўплаб катта концерт бериш — бу, аввало пул, маблағ топишдан иборат, дейишади. Шунга сизнинг муносабатингиз?

— Мен бу фикрга умуман қўшилмайман. Чунки ҳақиқий, ўз ишининг фидойиси бўлган инсонларда бундай уй-ҳаёллар умуман бўлмайди. Бизлар турмушимиз билан икки-уч йилдан буюр концерт берганимиз йўқ эди. Шу вақт мобайнида қўлаб қизиқарли воқеалар, қулғили гаплар, турли "ғийбат"лар ўртада йиғилиб қолди. Агарда уларни мухлисларга "совга" қиламиз, худди қочиб кетадигандай. Кейин бирдан маслаҳатлашиб, ҳар томонлама ҳаракатлар қилдик ва бир кун, икки кун эмас, нақ уч кун "Обид-шоу" концертини бердик. Бундан мухлислар ҳам жуда хурсанд бўлишди.

Баъзида мухлислар ёки журналистлар "Сиз ТВлардаги "Эколот" рекламасига кўпроқ қатнашасиз. Бунинг боиси нимада?", деб сўраб қоладилар. Бу, энг аввало маҳорат, санъат ҳисобланади. Айтмоқчиманки, сизни ТВ ёхуд бошқа керакли, зарур жойларга таклиф қилсалар имкониятнингиздан келиб чиқиб, албатта, қатнашишга ҳаракат қилинг. Ахир, ўз истеъдодингизни қачонгача яшириб юрасиз? Сиз ҳозирги ишингизни астойдил бажариб, ниҳоятга етказётган бўлишингиз мумкин. Лекин шулар қаторида сизда яна нимагадир шахсий қизиқиш, умуман, "хобби" бор, албатта. Демак, уни қўлдан келганча намойиш этиш керак.

Суҳбатдош:
Гулида АБДУЛЛАЕВА

"ЎЗБЕКРАҚС" ЮНЕСКОГА АЪЗО БЎЛДИ

Яқинда М.Турғунбоева номидаги "Ўзбекрақс" миллий рақс бирлашмаси ЮНЕСКО таркибидаги миллий рақс кўмитасига аъзо бўлди. Бу ташкилотнинг ўзбек санъаткорларига юборган табрик хатини бирлашма бош директори Юлдуз Исмаева "Баҳор" концерт залида йиғилганларга ўқиб эшиттирди.

Рақс — бу шундай мўъжизаки, унда нафис ҳаракатлар орқали киши ўз туйғуларини гўёки сўзлаб беради. Бугунги кунда дунёдаги кўзга кўринган жамоалар, танқиди балетмейстерлар аъзо бўлган ушбу ташкилот сафида ўзбек санъаткорлари миллий рақс санъатини жаҳонга янада кенгрок олиб чиқиш имконига эга бўлди. Бундан ташқари ўзбек рақс усталари ва балетмейстерларнинг бир гуруҳини ана шу кўмитанинг навбатдаги симпозиумига таклиф этилиши ҳам қувонарлидир.

"Ўзбекрақс" миллий рақс бирлашмаси тузилган, унга пойтахтдаги 4 та жамоа ва вилоятлардан 13 та рақс дастаси бириктирилиб, Мукаррама Турғунбоева номи берилган эди. Бирлашма ноёб ва беназир, бир-биридан жозибдор миллий рақсларимизни ривожлантиришни, рақсларни дунё сахнасига олиб чиқишни мақсад қилиб қўйган ва шу мақсадда республика хореография олийгоҳи билан ҳамкорлик ўрнатган. Рақс санъатига оид адабиётлар, ранг-баранг либослар яратилди.

Юртимизда фаолият кўрсатаётган бир қатор рақс ансамбллари Франция, Япония, Германия, Бельгия, Голландия, Туркия, Хитой каби бир қатор мамлакатларда халқаро фестиваллар, маданий кўнларига қатнашиб, ўзбек санъати довуруғини дунёга ёймоқда.

Ўзбек рақс санъати асосчиларидан бири, моҳир раққоса, халқимизнинг сеvimли санъаткори Мукаррама Турғунбоева ташкил этган "Баҳор" ансамбли мана 40 йилдан ошдики, ўзининг 150 дан ортиқ жозибали рақслари билан мухлисларни хушнуд этмоқда. "Ўзбекрақс" бирлашмаси қошидаги "Лазги" ашула ва рақс ансамбли эса Хоразм вилоятида Ўзбекистон халқ артисти Гавҳар Раҳимова бошчилигида 1968 йилда тузилганди. Бу рақс дастаси Хоразм воҳасининг шўх-шодон жозибаси, оҳанглариининг ўйноқлиги билан дунёнинг кўпгина мамлакатлари томошабинларини пол қолдириб келмоқда.

Ўзбекистонда 1989 йили Юлдуз Исмаева томонидан "Тановар" ўзбек рақс театри тузилган. Бу жамоа шу кунгача "Темурий маликалар", "Улғубек буржи", "Нодирабегим", "Бибихоним" каби қўлаб театрлаштирилган тарихий ва замонавий рақслари билан барчанинг эътиборини қозонмоқда.

Бундан ташқари "Ўзбекрақс" бирлашмаси қошида "Зарафшон" ансамбли, "Етти гўзал" дастаси ҳам фаолият юритмоқда. Яна шуни алоҳида таъкидлаш кераки, яқинда Мукаррама Турғунбоева хотирасига бағишлаб барча вилоятларда яққолан раққосаларнинг кўрик-танлови бўлиб ўтди. Ва бу кўрик-танлов кўпгина истеъдодли раққосаларни кашф этишда ўзига хос ўринни эгаллади.

Бизга маълумки, республикамизда ўтаётган ҳар бир тантана, байрамлар "Ўзбекрақс" бирлашмаси қошидаги рақс жамоалари иштирокида ўтади. Кишини тўлқинлантирувчи, уни сеҳрли оламга етакловчи, томошабинда чуқур руҳий таассурот қолдирувчи ўзбек рақслари ижрочилари Тамарахоним, Гавҳар Раҳимова, Галия Измайлова, Қундуз Мирқаримова, Қизлархон Дўстмухамедовалар сафидан маъмура Эргашева, Дилафрўз Жабборов, Феруза Солиҳова, Рушана Султонова, Гулмира Ширинова каби истеъдодли ва қобилиятли раққосаларнинг ўрин олиши барча томошабинлар учун қувонарли ҳолдир.

Ўзбек миллий рақс санъати мустақиллик туфайли яна янги босқичга кўтарилди. Энди рақс санъатининг гуллаб-яшнаши табиий.

МУХБИРИМИЗ

Санъатнинг энг қийин йўналиши рақс эканлиги ҳаммага аён. Чунки рақс орқали киши овозсиз, фақатгина ҳаракатлар ва мимикалар билан томошабинни ўзига жалб қилиб, санъатини бутун вужуди билан намойиш этиши керак. Бугунги суҳбатдошимиз Ўзбекистон халқ артисти, "Мустақиллик" ордени соҳиби Малика Аҳмедова.

— Малика опа, бизнинг миллий рақсларимиз

САНЪАТИМИЗДА МИЛЛИЙЛИК КУЧЛИ

бошқа халқлар рақсларидан қайси жиҳатлари билан фарқ қилади, деб ўйлайсиз?

— Биринчи фарқ шундаки, рақс санъатимизда миллийлик кучли. Бу миллийлик бизнинг қон-қонимизга сингиб кетган. Ибо, ҳаё билан чиройли ва жозибдор қилинадиган ноз-карашмалар бошқа халқлар рақсларида сезилмайди. Ўзбек раққосалари машҳур "Араб рақси", "Испан рақси"ни қойилмақом қилиб, маромига етказиб ўйнайдилар. Лекин бошқа халқлар раққосалари ўзбек миллий рақсларини маромига еткази олмайдилар. Чунки уларда ўзбекона рух етишмайди. Кўпгина чет эл раққосалари бунинг сабабини мендан доимо сўрашади.

— Шу кўнларда қандай

ишлар билан машғулсиз?

— Биласизми, бирон катта сахнага чиқишга тайёргарлик кўрганим йўқ. 1992 йили "Нафосат ва гўзаллик мактаби"ни очган эдим. Шу мактабда 100 нафардан ортиқ жажжи қизалоқларга рақс санъатининг бутун сир-асрорларини ўргатиб келмоқдам. Агар бирорта ҳофиз қўшиғимнинг жонли чиқишига ёрдам беринг, деб сўраб қолса, унинг кўнглини туширмасликка ҳаракат қиламан.

— Мухлисларга тилакларингиз.

— Улар бизнинг рақсимиз сирларини ҳис қилиб, бизга мадад бериб, бизни қўлаб турсинлар.

Шерзод АХМАТОВ
суҳбатлашди.

ЙИРИК МАЪРИФИЙ МУАССАСА

Республикамизда фаолият олиб бораётган энг йирик музейлар асосан пойтахтда жойлашганлиги кўпчиликлда маълум. Улар адабиёт, санъат, спорт, тарих, табиат... каби турли йўналишларга бўлиниб, табиийки, ўзига хослиги ва мослиги билан ажралиб туради. 1966 йили бобомиз Алишер Навоийнинг 525 йиллиги муносабати билан Ўзбекистон Фанлар академияси қошида маҳсул илмий ва маданий марказ сифатида ташкил этилган Адабиёт музейи шулар жумласидандир.

А.Навоий номидаги давлат Адабиёт музейи Кўлөзмалар институти таркибидан чиқарилиб, ЎзФАНнинг юридик ҳуқуққа эга бўлган илмий-маърифий муассасасига айлантирилган. Бу тарихий сана 1991 йил 1 июлда бўлганди.

Алишер Навоий номидаги Адабиёт музейи бобомиз ҳақида тўла-тўқис маълумотга эга бўлиб, назарий ва амалий жиҳатдан ўқувчига ёрдам бериши, шубҳасиз. Музейнинг бир неча заллари асосан улғу му-

тафаккиримиз даври, ҳаёти ва ижоди, замондошлари фаолиятини ёритишга бағишланган. Томошабин маданият ҳамда санъат намуналарини кўздан кечирар экан, даставвал Навоий яшаган давр, Хуросон ва Мовароуннахрнинг сиёсий-иқтисодий, маданий ҳаёти, сиёсий ҳаритаси билан яқиндан танишади. Мозийни эслатувчи ноёб дурдоналарни томоша қиларкансиз, тарих ёки адабиётларда Навоий бобомиз ҳақида ўқиган турли маълумотларни, ҳикоя ва асарларни эслайсиз. Уларни бири-бири билан солиштириш, таққослашга ҳаракат қиласиз.

Музейнинг катта залларидан бирида атоқли давлат арбоби, истеъдодли шоир Заҳриддин Муҳаммад Бобурнинг ҳаёти ва ижоди кенг ёритилган. Унинг дунёга машҳур "Бобурнома" асари кўлөзмасининг фотонусхаси ва ҳозирги даврдаги нашрлари "Аруз рисоласи", "Навбайин" каби асарлари ҳақида ноёб кўргазмалар намойиш қилинган. Музейдаги энг йи-

рик экспонатлар шулардан иборат, десак хато қилган бўламиз. Бу билан ўқувчи ҳаёлидан "музей факат XIV—XV асрлар ҳаётини акс эттиради", деган сўзлар ўтмаслиги лозим. Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, музей умуман ўтмишимиз адабиёти ва санъати йўлида хизмат қилган, баҳоли қудрат меҳнат қилган истеъдодли шоир ва ёзувчилар, тарихчию олимлар ҳақида маълумотлар беради.

Шуларнинг яна бир вакиллари — жадидлар ҳаракатидир. Маълумки, собиқ иттифок даврида уларни ўқиш, ўрганиш умуман улар ҳақида эркин фикр мулоҳазалар юритишга йўл берилмаган эди. Истиқлол шарофати туфайли музей хоналари ҳам янгидан қурилиб, баъзилари қайтадан таъмирланиб, кўпгина ўзгаришлар киритилди. Улар орасида 20-йиллар ўвбек адабиёти ва маърифатига улкан ҳисса қўшган Бехбудий, Фитрат, Ҳамза, Элбек каби энг моҳир, ўткир қалам соҳибларининг экспозицияларига алоҳида аҳамият қаратилди.

Адабий меросимизни тиним-

сиз излаш ва тўплаш ишлари натижасида кўпгина ютуқлар қўлга киритилди. Шулардан бири Европанинг энг бой кўлөзма хазиналари бўлмиш Лондон, Оксфорд, Кембриж, Париж кутубхоналарида сақланётган ўзбек адабиёти, фани ва маданияти тарихига оид кўргазмаларнинг энг ноёб, мўътабарларининг микрофильм ҳамда фотонусхалари А.Навоий номи Адабиёт музейига келтирилди.

Адабиёт музейи ҳақида яна шуни айтиш лозимки, аввал Жиззахда Ҳамид Олимжон уй-музейи, Андижонда Адабиёт музейини, Самарқандда С.Айний уй-музейи ташкил этилиши ҳам шу музей ташкилотчиларининг сай-ҳаракатлари билан амалга оширилган. Шунингдек, музей келажакда илмий бўлимларни юқори маалаки кадрлар билан таъминлаш мақсадида 1992 йилдан ўзининг аспирантурасига эга бўлди.

Камолиддин КАРИМОВ

Maktab
o'quvchilari VI
spartakiadasiБЕЛЛАШУВЛАР
АВЖИДА

“БЕЛБОҒЛИ” КУРАШ

Андижон вилоятининг Хўжа-обод тумани сайилгоҳида “Белбоғли” кураш бўйича уч кун давом этган беллашувларда Тошкент, Жиззах, Сирдарё, Фарғона, Наманган, Андижон вилоятлари ва Хўжаобод тумани жамоалари ғолиблик учун кураш олиб боришди.

Мурасасиз беллашувларда Андижон вилояти ёш полвонлари умумжамоа ҳисобида энг юқори кўрсаткичга эришиб, спартакиада чемпиони бўлишди. Фарғона ва Сирдарё вилоятлари жамоалари иккинчи ва учинчи ўринларни олишди.

Андижонлик Сотволди Собиров (42 кг), Ҳомид Мирзаев (46 кг), Алишер Бекболаев (50 кг), Файрат Мамажонов (55 кг), Тожиохун Ёқубов (60 кг), Ихлос Куйчиев (65 кг), Азизбек Миркомиллов (71 кг), Камолдин Бойматов (77 кг), Мухаммадсодиқ Қодиров (90 кг), фарғоналик Нодир Жўраев (83 кг), Нодир Усмонов (90 кг дан ортиқ) вазн тоифаларига кўра хурмат шохсупаси тепасидан жой олишди.

О.СИДДИКОВ

СУЗИШ

Навоий шаҳридаги “Дельфин” бассейнида тўрт кун давом этган сузиш мусобақаларида Тошкент шаҳри, Навоий, Андижон, Тошкент, Наманган, Сирдарё, Фарғона, Самарқанд, Бухоро ва Қашқадарё вилоятлари командалари (ўсмирлар ва қизлар) 50 метрга эркин усулда (ўғил болалар), 50 метрга брасс усулида (қизлар), 100 метрга баттерфляй (ўғил ва қиз болалар), 200 метрга чалқанча (ўғил ва қиз болалар) 400 метрга эркин усулда сузиш ва 4x100 метрга эркин усулда эстафета мусобақаларида ғолиблик учун кураш олиб боришди.

Кескин ва мурасасиз мусобақа натижалари, Тошкент шаҳри командаси 1428 очко жамғариб, биринчи ўрин соҳиби бўлди. Навоий вилояти командаси мусобақа жадвалининг иккинчи, Андижон вилояти командаси учинчи қаторидан ўрин эгаллади.

Команда ва шахсий беллашув ғолиблари ва совриндорларига Халқ таълими вазирлиги, Ўзбекистон “Ёшлик” КСЖ Марказий кенгашининг дипломи ва эсдалик совғалари топширилди.

Ғ.МАННОПОВ

ХАССИМ РАҲМОН
ЖАНГГА ТАЙЁР

WBC ва IBF йўналишлари бўйича мутлақ вазнда жаҳон чемпиони америкалик Хассим Раҳмон агарда Жон Руиз билан рингга чиқса таниқли промоутер Дон Кинг унга 15 миллион доллар берилишини тақлиф этди. Аммо шарт бор: Руиз 12 раундни тўлиқ ўтказди, чемпионлик камарини Кинг олади!

(Давоми. Боши
1-3-бетларда)

ФУТБОЛ

16 май кuni пойтахтимизнинг “Чилонзор” ўйингоҳида футбол мусобақаларининг тантанали очилиш маросими бўлди. Яшил майдонда саф тортган ёш футболчиларни Ўзбекистон “Ёшлик” КСЖ Марказий Кенгаши раис ўринбосари З.П.Корняк қизгин қутлаб, уларга спорт ва шахсий ҳаётда эзгу тилаклари эришишларини тилади. Футбол командалари сардорлари Ўзбекистон Давлат мадҳияси садолари остида мусобақа байроғини кўтаришди.

Тантанали очилиш маросимидан сўнг Андижон ва Хоразм вилояти мактаб жамоалари ўртасидаги қизиқарли ва ҳаяжонли футбол баҳсининг гувоҳи бўлди. Хоразмлик футболчилар ўйиннинг дастлабки дақиқаларидан фаол ҳаракат қилишиб, 20 дақиқача ўтгач, андижонликлар дарвозасини аниқ нишонга олишди — ҳисоб 1:0. Орадан 5 минут чамаси ўтгач, андижонликлар жавоб тўпини ракиблари дарвозасига йўллашди.

Учрашувнинг иккинчи бўлимида андижонлик футболчилар ҳужумга зўр беришди ва ўйинни яна икки марта майдон ўртасидан бошлашга эришишди.

Шундан кейин Тошкент ва Самарқанд вилояти командаларининг учрашувини томоша қилдик. Бу беллашувни пойтахт вилояти ёш футболчилари шиддатли ҳужум билан бошлаб, учрашувнинг дастлабки дақиқасидаёқ дарвозага тўп киритишди. Бир-бирларини яхши тушуниб ҳаракат қилишган Қибрай тумани Дўрмон қишлоғидаги 6-мактаб футболчилари ўз дарвозаларини яхши кўриқлаш билан бирга ҳужумкорлиқда маҳорат кўрсатишди ва учрашувнинг биринчи бўлимида яна рақиб дарвозасини

икки марта ишғол қилишди. Учрашув 5:0 ҳисобида якунланди.

17 май кuni яна иккита учрашувни — Хоразм ва Тошкент вилояти, Самарқанд ва Андижон вилояти ёш футболчилари беллашувини кўрдик. Бу қизиқарли ва мурасасиз учрашувда пойтахт вилояти вакиллари 3:0 ҳисобида ғалаба қозонишди, андижонликлар эса 4:1 ҳисобида устун келишди.

Тўртта гуруҳда (1-гуруҳда: Жиззах, Наманган, Навоий; 2-гуруҳда: Қашқадарё, Бухоро, Фарғона; 3-гуруҳда: Тошкент шаҳри, Сирдарё, Қорақалпоғистон, Сурхондарё; 4-гуруҳда: Тошкент вилояти, Ан-

ЯШИЛ
МАЙДОНДАГИ
ҚИЗГИН КУРАШЛАР

дижон, Хоразм, Самарқанд) кураш олиб бораётган командаларнинг барча учрашувларини шарҳлаб ўтириш имконияти йўқ. Лекин ҳар бир гуруҳда биринчи ўринни эгаллаш имконига эга бўлган командалар яна бир учрашудан кейин маълум бўлиб қолади. Ҳозирча биринчи гуруҳдан Наманган ва Навоий вилоятлари бир ўйиндан сўнг 3 очкога, иккинчи гуруҳдан Қашқадарё ва Бухоро вилоятлари ҳам бир учрашудан сўнг 3 тадан очкога эгалар. Учинчи гуруҳдан Тошкент шаҳри ва Сирдарё вилояти ҳамда тўртинчи гуруҳдан пойтахт ва Андижон вилояти иккитадан учрашувда 6 тадан очко жамғаришган.

Мусобақа Низомига мувофиқ ўз гуруҳида биринчи ўринларни эгаллаган командалар 1-IV ўринлар учун курашишди. Иккинчи ўринларни эгаллаганлар V-

“Olimpiada umidlari—2001”

VIII ўринлар учун баҳслашишди. Учинчи ва тўртинчи ўринни олганлар VIII-XIV ўринлар учун курашишди.

“Чилонзор” ва Армия спорт клуби ўйингоҳларида футбол баҳслари қизгин паллага кирди. Бу ҳақда яна ҳикоя қиламиз.

БАСКЕТБОЛ

Мудофаа вазирлигининг Марказий ҳарбий спорт клуби залида 14 майдан бўён “Олимпиада умидлари—2001” мусобақаси дастуридан жой олган қизлар баскетбол беллашувлари давом этмоқда. Мусобақалар икки гуруҳда олиб борилаётир.

1-гуруҳда Тошкент шаҳри, Тошкент, Андижон, Навоий, Фарғона, Қашқадарё вилоятлари ва Қорақалпоғистон, 2-гуруҳда Бухоро, Наманган, Самарқанд, Сирдарё, Хоразм, Сурхондарё ва Жиззах вилоятлари жой олган.

Мусобақа бош ҳаками, миллий тоифадаги ҳакам С.Лебедевдан учрашувлар ҳақида сўраганимизда: марҳамат, ўзингиз томоша қилинг, — деб илтифот қилди ва ўтган мусобақа натижаларини кўрсатди. Биз Қашқадарё ва қорақалпоғистонлик қизларнинг қизгин баҳсини томоша қилдик. Олдинда бораётган қорақалпоғистонликлар бир оз суст ҳаракат қилишгандан фойдаланган қашқадарёликлар улардан ўзиб кетишди. Шунда уларнинг мураббийи қисқа танаффус олиб, фаол ҳаракатга даъват этди. Натижада қизлар аниқ ва чаққон ҳаракат қилиб, 41:30 ҳисобида ғалабага эришишди.

Мусобақа жадвалига назар ташлаб қорақалпоғистонлик баскетболчи қизларнинг навоийликлар устидан 45:41, фарғоналиклар устидан 50:37 ва қашқадарёликлар устидан ишончли ғалаба қозonganликларини гувоҳи бўлдик. Мусобақаларда Тошкент шаҳри, Андижон, Сирдарё вилоятлари командалари ҳам анча фаол қатнашмоқдалар.

ҒАФФОР МАННОПОВ

Пойтахтимиз Тошкентда мусобақа қатнашчилари илик кутиб олинди. Улар жойлаштирилган манзилларда олдиндан барча шарт-шароитлар муҳайё этилиб, мусобақа қатнашчиларининг кўнгилли дам олишлари, маиший шароитлари, шаҳардаги диққатга сазовор жойларга, мустақилликдан сўнг бунёд этилган улкан иншоотларга саёҳат этиш каби тадбирлар режаси ишлаб чиқилди.

Тошкент ҳарбий лицейи жамоаси ҳам Хоразм ва Самарқанд вилоятлари мусобақа қатнашчиларини қарнай-сурнайлар билан кутиб олди. Бу ерда меҳмонлар учун барча шароитлар тўлиқ яратилган. Улар лицейнинг шинам ётоқхоналарига жойлаштирилди. Мазкур лицей директорининг маънавият ва маърифат, тарбия ишлари бўйича ўринбосари Иристой Ёргашевнинг таъкидлашича, ёш спортчилар ихтиёрига барча аудио, видеотехникалар, телевизор, магнитофонлар топширилди. Қатнашчилар лицейнинг барча спорт мажмуаларидан

тўлиқ фойдаланмоқдалар.

Мусобақаларнинг биринчи кунларидан бошлаб лицей меҳмонлари — самарқандлик ва хоразмлик спортчиларнинг натижалари чакки эмас. Хоразмлик волейболчи қизлар бухоролик дугоналарини 3:1 ҳисобида (мураббий — Ёвбосар Шомуротов) енгишди. Ўйинда Иқбол Қўшжонова, Рисолат Абдукаримова,

Мураббий Собиржон Сатторовнинг қўл тўпи ўйинчи қизларнинг ҳам қувончини тушунса бўлади, улар навоийлик спортчиларни 18:16 ҳисобида мағлуб этишди. Рисолат Пирнафасова, Мая Ёқубова, Гулзебо Жуманиёзова, Зебо Ёқубоваларнинг чиройли ўйинлари барча қизларни ғалаба сари илҳомлантириб турди.

ТАШКИЛОТЧИЛАР
ҲИММАТИ

Малоҳат Хайитбоевалар яхши натижа кўрсатишди. Қизларнинг қўли баланд келиб сирдарёлик дугоналарини ҳам 3:0 ҳисобида ютишди.

Баскетболчи болалар (мураббийси Владимир Рахимов) сурхондарёлик тенгдошларини 55:25 ҳисобида ютишди, бу ўйинда Юра Илёсов, Артур Стржалковский ҳақиқатдан бўлғуси олимпиадачилар бўлиб етишишни ўз ўйинларида намоён этишди.

Ушбу мусобақаларда самарқандликлар ҳам бўш келмаяпти. Қўл тўпи гуруҳи қизлари хоразмликларни 24:12 ҳисобида ютишди. Барча қизлар чиройли ўйин кўрсатишди. Баскетболчи йигитлар қорақалпоғистонлик дўстларини 51:38 ҳисобида енгишди.

Оқшом тугаб, лицей ҳовлисида энгил шамол эсмоқда. Ўйин-кулгу авжида, мусика баралла янграйди. Мусобақалардан сўнг спортчилар ма-

даний дам олишга киришган.

—Биз учун яратилган барча шароитлардан, лицей директори Собиржон Ахоровнинг, шунингдек, Акмал Икромов тумани ҳамда Миробод тумани ХТБ мудири Шукрулло Икромов ва Лазиз Маҳкамовларнинг шахсан ғамхўрлигидан, ҳарбий лицейда педагог ва офицерларнинг бизга қилаётган хизматларидан ниҳоятда миннатдоримиз, — дейди хоразмлик мураббий Ёвбосар Шомуротов.

Ҳа, “Олимпиада умидлари—2001” спорт мусобақалари қатнашчиларига айна дамда барча зарур шарт-шароитлар яратилмоқда. Ёш спортчиларнинг мусобақа ўтказиладиган жойларга автотранспортларда етиб боришларидан тортиб уларнинг овқатланишлари, маданий ҳордик чиқаришларигача ташкилотчилар ҳар томонлама ўйлаб чиқишган. Зеро, яхши ҳордик, маданий дам олиш мусобақа қатнашчиларини янги-янги зафарларга чордаши аниқ.

Нурлан УСМОНОВ

ФИФА РЕЙТИНГИ

ФИФА янги рейтингини эълон қилди. Унга кўра, етти йилдан бўён биринчи ўринни ҳеч кимга бермай келаётган Бразилия ўз ўрнини Францияга бўшатиб берди. Ўзбекистон терма жамоаси эса ЖЧ-2002 саралаш ўйинлари натижасидан сўнг 74-ўриндан 60-ўринга кўтарилиб олди.

КУЭРТЕН МАҒЛУБ
БЎЛДИ

АТР рўйхатини бошқариб бораётган бразилиялик Густаво Куэртен Рим шаҳрида бўлиб ўтган бу йилги тўртинчи “Tennis Masters Series” турнири финалида испаниялик Хуан Карлос Феррерога ўтказиб қўйди. Жуфтликлар ўртасида эса ғолиблик Е.Кафельников — У.Феррейра (Россия-ЖАР)жуфтлигига нисиб этди.

ЧЕХИЯ — ЧЕМПИОН

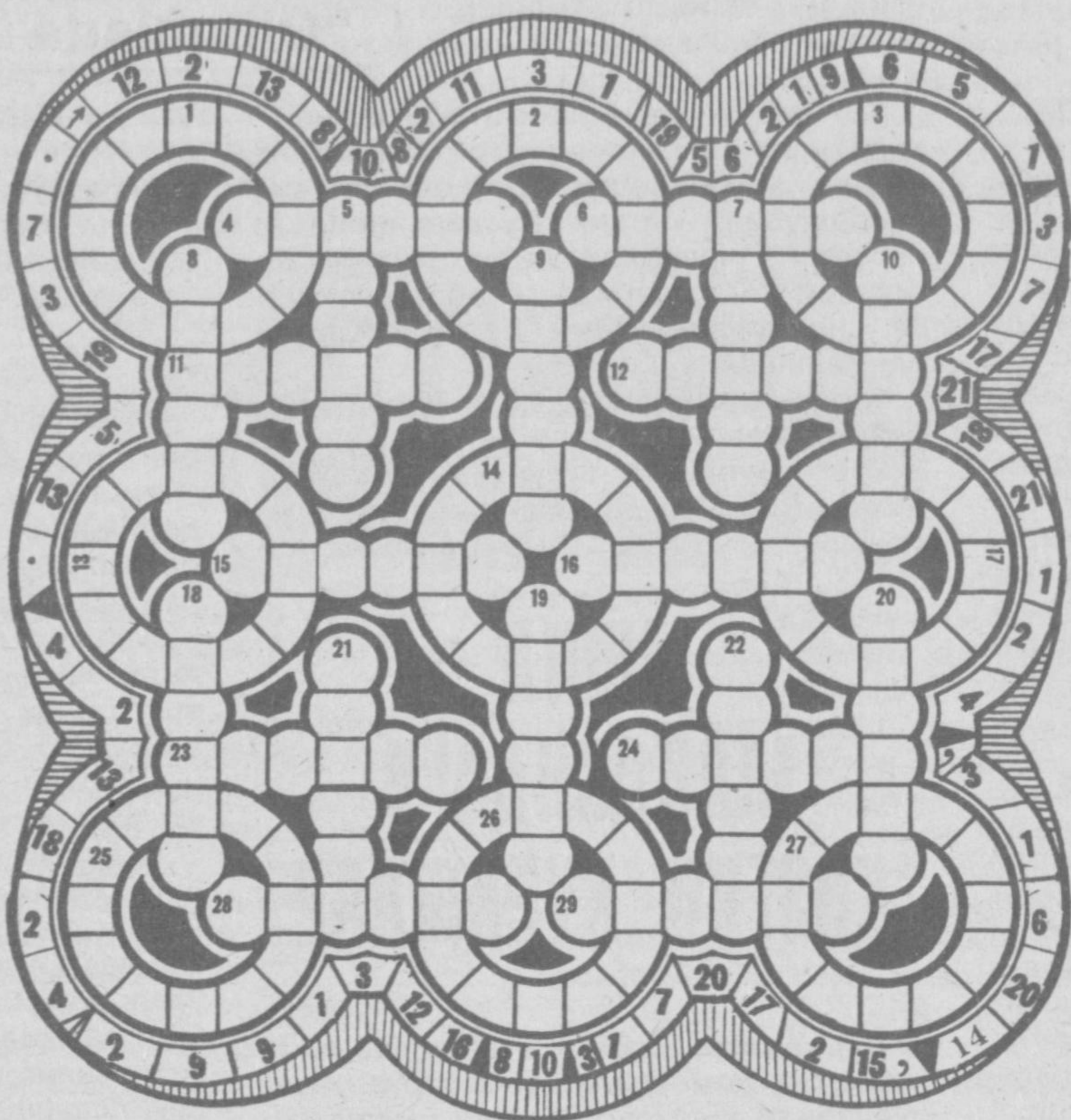
Германияда хоккей бўйича навбатдаги жаҳон чемпионати ниҳоясига етди. Финалда Финляндия терма жамоасини 3:2 ҳисобида мағлуб этган Чехия терма жамоаси ғолибликни қўлга киритди. 3-ўрин учун ўйинда шведияликлар АҚШлик ҳамкасбларини 3:2 ҳисобида мағлуб этишди.

KROSSVORD-MUAMMONOMA

Raqamli xonadan soat mili yo'nalishida:

1. "Yulduzli tunlar" romani asosida sahnalashtirilgan videofilmida bosh qahramonni gavdalandirgan san'atkor. 2. O'zbek mumtoz shoiri, muarrix Muhammad Solih yozib qoldirgan nodir doston. 3. Turkistonda jadidchilik harakati namoyandalardan biri, birinchi universitet tashkilotchisi, ma'rifat homiysi. 13. Atoqli o'zbek matematik olimi, Beruniy mukofoti nomzodi. 14. Taniqli o'zbek ustoz kinosan'atkorlaridan biri. 17. Ozarbayjon mumtoz shoiri Nizomiy Ganjaviy "Xamsa" siga kiruvchi doston. 25. Dunyoning kunchiqar tomoni hududidagi mamlakatlar tarixi, iqtisodi, tili, adabiyoti, san'ati, falsafasi kabi sohalarini o'rganuvchi fanlar majmui. 26. "Alifbe" darsligi muallifi, atoqli muallim ustoz. 27. Markaziy Osiyoda joylashgan respublika.

BO'YIGA: 5. Savr turkumidagi yulduzlarning tarqoq to'dasi. 7. Germaniyadagi og'ir sanoat rivoj topgan shahar. 8. Ma'lum bir maqsad uchun bunyod etilgan bino va uning uskuna jihozlari majmui. 9. Poytaxtimiz viloyatidagi kimyogarlar shahri. 10. Qadimdan binokorlikda ishlatilgan tanasi qattiq, doim yashil janub daraxti. 18. O'rdaklarning kenja oilasiga mansub parranda. 19. Bino, katta uy. 20. Ma'lum bir badiiy asarga o'xshatma tarzida yozilgan asar. 21. Shifobaxsh ma'dan suvi bilan tanilgan

Farg'ona vodiysidagi oromgoh. 22. Shotlandiyaning sanoatlashgan yirik port shahri.

ENIGA: 4. Mumtoz shoir Abulqosim Firdavsiyning "Shohnoma" dostoni qahramoni. 6. Erning janubiy g'arbidagi shahar, daryo porti. 11. Sanoat yoki savdoga oid teng huquqli ishtirokchilardan tashkil topgan uyushma. 12. O'zbek xalq qahramonlik dostonlari turkumi. 15. Telefon, telegraf va cho'g'lanma lampani takomillashtirgan amerikalik taniqli ixtirochi. 16. "Sarguzashtnoma"

asarini yozib qoldirgan o'zbek ma'rifatparvar shoiri. 23. Xalq tabobatida qadimdan ishlatilgan, o'tsimon zaharli cho'l giyohi. 24. Ot-ulov abzali turi.

GAZETAMIZNING SHU YIL 12 MAY SONIDA BERILGAN "SUV JONIVORLARI" AYLANMA

KROSSVORD-CHAYNVORDNING JAVOBLARI
Belgilangan xonadan raqam atrofiga soat mili yo'nalishida:
1. Delfin. 2. Kilka. 3. Tanga. 4. Qorako'z. 5. Chig'anoq. 6. Qumbaliq. 7. Laqqa. 8. Gidra. 9. Uvildiriq. 10. Oyquloq. 11. Olabug'a. 12. Zuluk. 13. Karas. 14. Itbaliq.

CHAYNVORD

15. Qizilqanot. 16. Tumshuq. 17. Qiltanoq. 18. Qiyaquyruq.

28. Miloddan avvalgi V asrda yashab ijod etgan yunon faylasufining arab va ajam xalqlari o'rtasidagi nomi. 29. Buxoro viloyatidagi Abu Ali Ibn Sino tavallud topgan maskan.

MUAMMONOMA

Ochqich so'zlar: 1. Davlat ramzi-9,5,4,13.

2. Markaziy Osiyoda yetishtirilgan, qishga saqlanadigan uzum navi-18,21,6,2,11,1,3.

3. Qazilma yoqilg'i turi-15,16,17,3,4.

4. Kelgusida boqish va ko'paytirish uchun seleksiya natijasida saralab olingan eng yaxshi urug', o'simlik yoki hayvonlar-10,7,3,8,2.

5. Muayyan tartibda shakllanadigan va foydalaniladigan mablag'lar manbai-14,20,1,19.

6. Fasl-15,21,12.

Endi javoblar asosida shakl atrofidagi muammonomani hal eting. Ulardan ikki misra hikmat ayon bo'ladi.

Foziljon ORIPOV tuzdi.

ТАБИАТНИ АСРАНГ ТЕНГДОШЛАР!

Табиат бизни едиради, кийинтиради, даволайди... давом эттираверсак, табиатнинг хизматлари кўп. Мана шу табиатимизни асраш ўзимизга боғлиқ. Бунинг учун яшайдиган уйларимизни, уй атрофини, ўқийдиган синфларимизни, мактабимизни қолаверса, ўзимизни тоза тутиш ётарли. Мана шу осонгина ишни ҳам баъзи тенгдошларимиз бажармайди, натижада ўз соғлигига, ҳам дўстлари соғлигига зарар етказди.

Азиз тенгдошлар табиат онадек меҳрибон, келинлар уни асрайлик!

Табиатни асрасанг,
У беради сенга нон.
Ифлос қилиб қўйсанг-чи,
У ўчин олар ишон.

Дилнавоз КАМОЛОВА,
ўқувчи

"Сув — ҳаёт мазмуни", "Сувсиз тириклик йўқ". Бу каби сўзларни кундалик ҳаётимизда қанчадан-қанчасини эшитганмиз. Эшитамизу бепарволик билан аҳамият бермаймиз. Ёки тўғри айтилган гап, дея тан оламиз. Лекин, сувни ифлослантириш, исроф қилишни тўхтатмаймиз. Сабаби, урганиб қолганмиз. Нега сув тошиб-тошиб оққан ариқ ва анҳорлар бутун қақшаб, қуриб қолди?! Хиз-

мат сафари билан Наманган вилоятига бордик. Дам олиш олиш учун бекатда тўхтадик. Вожаб, бир пайтлар сув тўлиб оққан икки анҳор бўм-бўш, экин-тикин йўқ.

— Бултур деҳқончилик бўлмади, — дейди дўстим. — Ҳар йили шу анҳорларда сув тўлиб-тошиб оқар эди. Одамлар шу ерларда деҳқончилик қилишарди.

Тошкент денгизининг, Ангрэн дарёсининг зилол сувлари қаёқларга оқди? Бу каби саволлар исканжасида қолиб жавоб излайман. Тошкент денгизи ҳар йили саёҳатчилар билан гавжум эди. Ўзим ҳам бир неча маротаба борар эдим, жуда салқин жой эди. Ҳозир-

чи? Сувсиз қолган бу икки анҳор беихтиёр Орол муаммосини ёдимга солади. Оролбўйи аҳолисининг яшаш шароити, аҳоли юрагимни ларзага солади. Яна шу мавзуга оид бир аҳвол ҳақида. Уйлар оралаб қишлоғимиздан ариқ оқиб ўтарди, шу ариқдан сув

эмас, баъзида ахлат оқиб келарди. Маҳалла оқсоқоллари бу исрофгарчиликни ўз вақтида бартараф этдилар. Менимча, бундай исрофгарчиликка йўл қўйишнинг олдини олиш учун боғчалар, мактаблар, ўрта махсус ўқув муассасалари ва олий ўқув юртларида "Сув — ҳаёт манбаи" мавзuida алоҳида дарс соатлари ўтилса, сув исрофгарчилигига ва ифлосланишига йўл қўйилишининг олдини олган бўлармик. Сув ҳаёт манбаи экан, унинг бир томчисини ҳам исроф қилмайлик, уни ифлослантирмайлик.

Олимжон ТУРСУНБОВ

Ta'kid

СУВСИЗ ҚОЛГАН АНҲОРЛАРИМ

КўРА БИЛ-САҲТ—МЎҶИЗА

Майдалаб ёмғир ёғарди. Танаффусда ёмғирга ҳам қарамай кўчага чиқдим. Бекарор гизиллаган машиналарни томоша қилиб, ўзимни бир лаҳза бўлса-да чалғитмоқчи бўлдим. Шу пайт бир курсдошим мени кўриб ёнимга келди.

— Баҳодир, — деди у. — Бу дунё мўъжизалардан иборат, дейишади. Шулардан биттасини айтиб берсангчи. Реферат ёзаётгандим... Қандай мавзуда бўлса ҳам майли.

Бир муддат нима дейишимни ўйлаб ўтирдим. Кипригимга тушган ёмғир томчиси дўстимнинг анча кутиб қолганини хотирлатди. Гапни узокроқдан бошладим.

— Ёмғирга эътибор қилсанг шунинг ўзи мўъжиза. Ернинг тортиш кучи 9.8 м/с. Айнан ернинг тортиш кучи эвазига осмонга отилган жисм қайтиб тушади. Отилганда тезлиги қандай бўлса, қайтиб тушаётганда ҳам худди шундай тезликка эга бўлади. Ернинг тортиш кучи ҳар 120 м. баландликда секундига бир метрдан ошади, яъни ердан 120 метр баландликда ернинг тортиш кучи 10.8 м/с бўлади.

Табиий савол туғилади: километрлаб баландликдан ёғаётган ёмғир, ҳар бир томчи, танамизни тешиб юбориши мумкинми? Илмий хулосаларга асослансак, асфальтни ҳам ёриб юбориши мумкин бўлган ёмғир, нега хилпираб турган энг нозик барғни узиб ташлаёлмайди ёки тешиб ўтмайди? Буглаиб ҳавога кўтарилган сувнинг ёмғир ҳолида ерга тушишини билган одамзот, нега унинг тезлиги билан қизикмайди? Эй дўстим, ҳатто ернинг ҳам тортиш кучини тан олмай, оҳиста кўниб, ризқимизга ризқ қўшаётган ёмғир, сен кидирган мўъжизалардан бири эмасми?..

Дарсга кириш учун чалинган кўнғирок, иккимизнинг ҳам кўзғалишимизга сабабчи бўлди.

Баҳодирхон ЭЛИБОВ

"Бошланғич таълим" журнали жамоаси таҳририят ходими Ғайрат Эгамбердиевга отаси

Ёвқоч
ХУДОЙБЕРДИЕВнинг
вафоти муносабати билан
чуқур ҳамдардлик билдиради.

Ma'rifat

ТАЪСИС
ЭТУВЧИЛАР:

Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги,
Ўзбекистон Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Таълим ва фан ходимлари касба уюшмаси Марказий Кўмитаси.

Бош муҳаррир:
Ҳалим САИДОВ

Таҳрир ҳайъати: Йўлдош АҲМЕДОВ, Жуманазар БЕКНАЗАРОВ, Икром БҮРИБОВЕВ, Шукур ЖОНБОВЕВ, Фахриддин КАРИМОВ(масъул котиб), Қурбонбой МАТҚУРБОНОВ, Нўмонжон РАҲИМЖОНОВ, Йўлдош САИДЖОНОВ, Абдусамат РАҲИМОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Хулкар ТҮЙМАНОВА, Саъдулла ҲАКИМОВ, Уткир ҲОШИМОВ

"Шарқ" нашриёт-матбаа акционерлик компанияси босмахонаси.
Корхона манзили: "Буюк Турон" кўчаси 41-уй

Рақам ва далиллар ҳаққонийлиги учун мақолалар муаллифлари масъулдирлар. «Мағрифат»дан материалларни кўчириб босиш таҳририят рухсати билан амалга оширилиши шарт.

МАНЗИЛИМИЗ: 700083, Тошкент, Матбуотчилар кўчаси, 32.

ТЕЛЕФОНЛАР: масъул котиб—136-56-42, хатлар ва оммавий ишлар бўлими—136-54-23.

Газета материаллари «Ma'rifat-Madadkor» нашриётида терилди Pentium компьютерида
Лилия БИНАШЕВА ва Малоҳат ТОШОВА саҳифалади.

Навбатчи муҳаррир: Шарифа МАДРАҲИМОВА,
Навбатчи: Хусан НИШОНОВ.

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат Матбуот Кўмитасида № 20 рақам билан 12 июнь 1998 йил рўйхатга олинган.
ИНДЕКС: 149, 150.
Г-2417. Тиражи 26.518.
Г. 1 2 3 4 5 6

Ҳажми 4 босма табоқ,
Офсет усулида босилган, қоғоз бичими А-3.

Босишга топшириш вақти — 20.00.
Топширилди — 20.00